

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ: кредитно-модульний курс

Навчально-методичний посібник

Харків
2013

УДК 339.9(075)
ББК 65.5
М – 58

Авторський колектив:
Т.В. Андросова, О.В. Кот, В.О. Козуб, Л.Л. Носач

Рецензенти:
д-р екон. наук, проф. Г.В. Задорожний
канд. екон. наук, проф. А.П. Грінько

Міжнародні організації: кредитно-модульний курс: навч.-метод.
М 58 посібник / Т.В. Андросова [та ін.]. – Харків : ХДУХТ, 2013. – 145 с.

Навчально-методичний посібник підготовлено згідно з програмою вивчення дисципліни «Міжнародні організації» для бакалаврів напрямів підготовки «Міжнародна економіка» і «Менеджмент». Структура посібника відповідає вимогам впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Посібник розрахований на самостійне опанування студентами навчального матеріалу щодо економічних основ, механізмів функціонування, правових норм і правил діяльності сучасної системи міжнародних організацій, а також кола проблем, що вони розв'язують, спираючись на методичні поради авторів щодо засвоєння теоретичного матеріалу за кожною темою та його закріплення через творче осмислення проблемних питань і ситуаційних завдань.

УДК 339.9(075)
ББК 65.5

© Андросова Т.В., Козуб В.О.,
Кот О.В., Носач Л.Л., 2013

© Харківський державний університет
харчування та торгівлі, 2013

ВСТУП

Процес глобалізації світової економіки охоплює практично всі сфери економічної діяльності та створює умови для формування наднаціональних структур регулювання міжнародних економічних відносин. Дієвим інструментом такого регулювання є міжнародні організації, які відіграють дедалі зростаючу роль у системі координації економічного співробітництва країн світу. В міжнародні економічні організації, як інституційні одиниці міжнародної економічної системи, об'єднуються практично все держави світу. Переважна частина державного суверенітету країн перерозподіляється між локальними, регіональними і глобальними регулюючими інституціями.

За умов активного інтегрування України у світову систему господарювання особливої актуальності набуває необхідність вивчення практичної діяльності України в міжнародних організаціях, врахування впливу організацій на розвиток національної економіки, ефективне використання позитивних наслідків співробітництва з ними, а також визначення перспектив залучення країни до широкого кола співтовариств.

Програмні теоретичні питання курсу розкривають становлення та розвиток зв'язків України з міжнародними організаціями в період початкового розвитку ринкової економіки, що знайшло відображення у структурі та змісті окремих розділів, передбачають набуття студентами теоретичних знань і практичних навиків самостійного вирішення основних проблем, з якими зіштовхується економіка України в умовах інтернаціоналізації та глобалізації господарського життя, зростання цілісності світового господарства.

Метою викладання дисципліни «Міжнародні організації» є формування у студентів сучасного економічного мислення та системи спеціальних знань про роль і механізми функціонування міжнародних організацій, ознайомлення із закономірностями діяльності їх основних блоків. **Основні завдання дисципліни** полягають у:

- розумінні завдань, організаційної структури, економічних основ та механізмів функціонування системи міжнародних організацій;
- наданні цілісного уявлення про повноваження, норми і правила діяльності міжнародних організацій;
- вивченні історичних умов, причин створення, географічної сфери діяльності міжнародних організацій, еволюції їх форм, цілей, функцій, а також кола проблем, що вони розв'язують;

- набутті практичних навичок аналізу напрямків діяльності міжнародних організацій у різних сферах економічного співробітництва;

- відокремленні ролі і місця України в системі міжнародних економічних організацій.

Предметом дисципліни «Міжнародні організації» є механізм створення, функціонування і діяльності міжнародних економічних організацій.

Самостійна та індивідуальна робота студентів з дисципліни «Міжнародні організації» складається з:

- ознайомлення з основними поняттями теми;
- вивчення рекомендованих літературних джерел;
- огляду періодичної літератури з конкретних питань тем;
- складання структурно-логічної схеми тем, що вивчаються;
- підготовки опорного конспекту;
- схематичного зображення окремого матеріалу;
- складання порівняльних таблиць;
- відповідей на запропоновані тестові завдання;
- розгляд запропонованих ситуаційних завдань за темами курсу.

Після вивчення курсу «Міжнародні організації» студенти зможуть:

- аналізувати основні напрями взаємодії міжнародних організацій з Україною;
- формувати програми кредитування та фінансування економік країн-членів міжнародних організацій та розробити шляхи їх реалізації;
- розробити системи застережних заходів щодо потенційних кризових ситуацій під час здійснення міжнародних економічних угод;
- обґрунтувати стратегії збалансованої координації національних правових режимів на основі рішень міжнародних організацій;
- обирати інструменти та методи управління процесами міжнародної економічної інтеграції.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ЗА МОДУЛЯМИ І ТЕМАМИ

Змістовий модуль 1

СУТНІСТЬ, ВИДИ І МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Тема 1

Інституціональне середовище міжнародного бізнесу

Система принципів, інституційно-правових структур, інструментів та методів управління МЕН. Причини виникнення і місце міжнародних організацій в системі регулювання міжнародних економічних відносин. Історія виникнення та етапи розвитку міжнародних організацій. Сутність сучасної міжнародної організації.

Проблеми класифікації міжнародних організацій. Базові критерії типізації міжнародних організацій: членство держав, географічне охоплення, компетенція. Функції міжнародних організацій. Синтезовані (змішані) класифікації міжнародних організацій.

Тема 2

Механізм функціонування міжнародних організацій

Міжнародно-правові системи в регулюванні міжнародних відносин та їх взаємодія з національними правовими системами. Право міжнародної організації та його джерела. Правові норми, пов'язані з діяльністю міжнародних організацій: внутрішнє, зовнішнє право. Принципи перерозподілу повноважень між організаціями та їх членами. Побудова міжнародних організацій на принципі суверенної рівності держав-членів. Поняття та особливості наднаціональної міжнародної організації.

Термін «рішення міжнародної організації» та його визначення. Класифікація рішень міжнародних організацій за критеріями юридичної сили, адресату, географічної спрямованості, методом їх прийняття і сферою питань, до яких належить рішення. Основні етапи процедури прийняття рішень. Процедура прийняття рішення та її характеристика. Методи прийняття рішень, що застосовуються у практиці діяльності міжнародних організацій, та їх види (одностайний, мажоритарний (за більшістю голосів), консенсусний, метод «зважених» голосів). Технічний прийом прийняття рішення, як техніка реалізації методу. Спеціальні технічні процедури прийняття рішень

(акламація, голосування, консенсус).

Міжнародні службовці у міжнародних організаціях. Статус міжнародного службовця та основні ознаки, що його визначають. Інститут постійних представництв при міжнародних організаціях. Визначення постійного представництва країни відповідно до Віденської Конвенції про представництво держав у їхніх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру (1975 р.). Функції та повноваження постійних представництв.

Тема 3

Міждержавні економічні організації

Сутність, види та функції міждержавних організацій. Способи та процедури утворення міждержавних організацій. Основні типи органів у структурі міждержавних організацій, що забезпечують їх функціонування. Порівняння організаційних структур різних організацій.

Міждержавні економічні організації загальної компетенції. Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) та її діяльність. Характеристика органів ОЕСР. Консультативні групи держав.

Хронологія і цілі створення Європейського Союзу (ЄС). Основні органи ЄС та їх характеристика. Європейська асоціація вільної торгівлі: мета, організаційна структура та діяльність. Інші інтеграційні об'єднання Європи (СЄП, ЦСІ). Міждержавні організації країн Східної Європи. Рада держав Балтійського моря. Співдружність Незалежних держав (СНД): історія створення, цілі, організаційна структура та принципи діяльності. Євразійське економічне співтовариство. Організація Чорноморського економічного співробітництва: історія створення, цілі та основні органи.

Історія, мета створення, склад, механізм функціонування та діяльність міждержавних організацій регіонів: Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), Азійсько-тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС), Історія, мета створення, склад та діяльність міждержавних організацій Арабського світу: Ліга арабських держав (ЛАД), Рада арабської економічної єдності (РАЕЄ).

Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА): угоди про створення, механізм функціонування. Історія, мета створення, склад та діяльність міждержавних організацій латиноамериканського регіону: Південний спільний ринок (МЕРКОСУР), Латиноамериканська асоціація інтеграції (ЛАІ), Карибське

співтовариство і Карибський спільний ринок (КАРІКОМ)

Історія, мета створення, склад, механізм функціонування та діяльність міждержавних організацій Африканського регіону: Митного та економічного союзу Центральної Африки (ЮДЕАК), Економічного співтовариства держав Західної Африки (ЕКОВАС), Південноафриканського співтовариства розвитку (САДК), Спільного ринку Східної і Південної Африки (СРСПА).

Тема 4

Міжнародні неурядові економічні організації

Сутність і види міжнародних неурядових економічних організацій. Організаційні структури та форми діяльності. Правова основа механізму взаємодії неурядових та міжурядових організацій.

Європейське товариство з вивчення громадської думки та маркетингових досліджень. Міжнародна асоціація економічних наук. Міжнародний кооперативний альянс. Європейський діловий конгрес. Римський клуб. Дакарський клуб.

Тема 5

Організація Об'єднаних Націй (ООН) та міжнародне економічне співробітництво

ООН як головний світовий центр координації зусиль з розвитку міжнародного співробітництва. Історія створення, цілі та принципи діяльності ООН. Порядок вступу до ООН згідно Статуту. Формування бюджету та програм ООН. Проблеми в діяльності ООН та основні напрями її реформування.

Принципова схема структури ООН. Генеральна Асамблея ООН як головний політичний консультативний орган. Рада Безпеки як орган відповідальності за підтримання міжнародного миру і безпеки. Економічна і Соціальна Рада як головний орган з координації економічної діяльності ООН та спеціалізованих установ, пов'язаний з ООН. Рада з Опіки ООН як орган спостереження за управлінням підопічними територіями. Міжнародний Суд як головний судовий орган. Секретаріат як адміністративний орган.

Регіональні економічні комісії ООН у системі координації МЕВ. Програми і робочі органи ООН. Спеціалізовані установи ООН. Автономні організації, що виступають під егідою ООН.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2

МІЖНАРОДНІ ТОРГОВЕЛЬНІ І ВАЛЮТНО-КРЕДИТНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Тема 6

Міжнародні організації

та регулювання світової торгівлі

Система міжнародних організацій, пов'язаних з організацією та регулюванням міжнародної торгівлі: міжнародні, глобально-універсальні, галузеві. Генеральна асоціація з тарифів та торгівлі (ГАТТ): історія створення, зміст і структура статей. Організаційна структура, функції та принципи діяльності ГАТТ. Міжнародні багатосторонні торговельні переговори (раунди). Результати Уругвайського раунду ГАТТ.

Угода про створення СОТ. Умови щодо членства країн у СОТ, принципи діяльності, організаційна структура. Приєднання до СОТ.

Загальна характеристика основних глобально-універсальних торговельних організацій. Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД): структура та функції. Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ): підготовка і прийняття конвенцій з уніфікації міжнародного торговельного права. Міжнародний торговельний центр (МТЦ): основні цілі та напрями діяльності. Міжнародна торговельна палата (МТП): функції та глобальність. Всесвітня митна організація (ВМО), як організація з гармонізації та уніфікації митних систем. Бюро міжнародних виставок (БМВ), як організація з впорядкування проведення міжнародних торговельно-промислових виставок. Спілка міжнародних ярмарків (СМЯ), як об'єднання постійних ярмаркових комітетів або установ.

Загальна характеристика міжнародних товарних організацій. Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК): історія створення, цілі, організаційна структура та фонди міжнародного розвитку.

Тема 7

Міжнародні валютно-кредитні організації

Загальна характеристика ключових міжнародних фінансових Бреттон-Вудських інститутів та регіональних банківських установ. МВФ: історія виникнення, цілі та функції. Організаційна і фінансова структура МВФ. Напрями діяльності і умови надання кредитів. Проблеми в діяльності МВФ.

МБРР: загальна характеристика, цілі створення, організаційна структура. Напрями діяльності, кредити, джерела фінансових ресурсів МБРР. Джерела формування і напрями використання прибутку банку.

Міжнародна асоціація розвитку (МАР) як філія МБРР, що надає фінансову підтримку найменш розвинутим країнам світу. Міжнародна фінансова корпорація (МФК) як найбільший у світі інвестор у приватний сектор. Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ) як гарант іноземних інвестицій у виробничу сферу. Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (МЦУІС) як основна організація з урегулювання конфліктів між іноземними інвесторами та місцевими урядами.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР): історія створення, цілі та функції. Фінансові ресурси, умови, види, об'єкти та напрями фінансування ЄБРР. Європейський інвестиційний банк. Чорноморський банк торгівлі і розвитку. Загальна характеристика регіональних банків розвитку Американського, Азійського, Африканського та Арабського регіонів.

Банк міжнародних розрахунків (БМР): мета створення, організаційна структура, функції, напрями діяльності. Характеристика Паризького і Лондонського клубу кредиторів з регулювання державної і приватної зовнішньої заборгованості.

Тема 8

Участь України в міжнародних організаціях

Співпраця України з міжнародними організаціями глобального типу. Участь України в ООН. Діяльність організацій та установ ООН в Україні. Україна і міжнародні організації з регулювання світової торгівлі. Процес приєднання України до СОТ. Проблеми адаптації економіки та законодавства України до вимог СОТ. Пріоритетні напрями взаємодії України з міжнародними валютно-кредитними організаціями. Україна в МВФ: економічна співпраця. Програми діяльності МБРР в Україні. Україна та ЄБРР: реалії та перспективи.

Україна та ЄС: етапи приєднання та стратегія розвитку співробітництва. Співробітництво з міждержавними організаціями: ЦЕІ, ОЧЕС, ГУАМ, СНД, РДБМ, ЄврАзЕС.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1

СУТНІСТЬ, ВИДИ І МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Тема 1

Інституціональне середовище міжнародного бізнесу

Методичні рекомендації до вивчення теми

План заняття:

1. Причини виникнення і місце міжнародних організацій в системі регулювання міжнародних економічних відносин (МЕВ)
2. Історія виникнення міжнародних організацій
3. Сутність поняття «міжнародна організація»
4. Типізація сучасних міжнародних організацій

Навчальні завдання:

- розглянути систему принципів, інституційно-правових структур, інструментів та методів регулювання МЕВ;
- визначити причини виникнення і місце міжнародних організацій в системі регулювання МЕВ;
- вивчити історію виникнення та етапи розвитку міжнародних організацій;
- з'ясувати сутність сучасних міжнародних організацій;
- виявити проблеми класифікації міжнародних організацій;
- проаналізувати базові критерії типізації міжнародних організацій та їх функції.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) усне чи письмове опитування;
- 3) розбір проблемних питань;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

Стислий зміст теми

Об'єктивна необхідність у регулюванні сучасних міжнародних

економічних відносин (МЕВ) між країнами впливає із зростаючої взаємозалежності та взаємозв'язку національних економік, що потребує створення такого механізму регулювання МЕВ, який би забезпечував збалансовану координацію національних правових режимів. Складовою цього механізму і є міжнародні організації.

Основними завданнями міжнародного регулювання МЕВ на сучасному етапі є: забезпечення стабільного розвитку світової економіки; розвиток співробітництва між країнами в різних формах; усунення дискримінації в торговельно-економічних відносинах між країнами; сприяння приватному підприємництву; узгодження і координація макроекономічної політики держав.

Механізм регулювання МЕВ доцільно розглянути у структурному і функціональному зрізах (рис. 1.1).

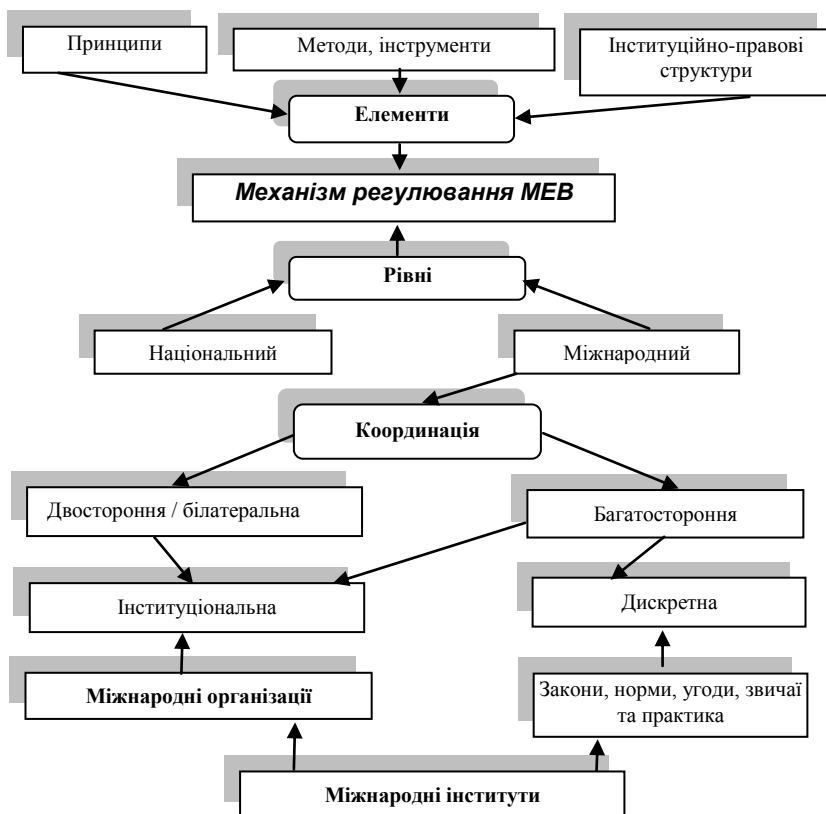

Рисунок 1.1 – Місце міжнародних організацій у системі регулювання МЕВ

Механізм регулювання МЕВ має *два взаємопов'язані рівні*: національний і міжнародний. **Національному рівню** відповідає система дій держави (уряду), спрямована на регулювання зовнішньоекономічних відносин, що використовує такі елементи:

- *принципи управління*, як фундаментальні правила, що характеризують певну «ідеологію» підходу до міжнародних відносин в економічній сфері;

- *інституційно-правові структури*, як сукупність міжнародних та національних норм, правил, звичаїв та угод, що регламентують здійснення співробітництва;

- *інструменти та методи управління*, як сукупність конкретних заходів впливу на окремі процеси (наприклад, валютні курси, митні тарифи, квоти, тощо).

Міжнародному рівню відповідає система координації зовнішньоекономічних політик країн та окремих дій, які потребують колективного міжнародного регулювання.

Під **координацією економічних дій** розуміють процес погодження певних параметрів національних економічних політик суб'єктів МЕВ з метою регулятивного впливу на світогосподарські, регіональні чи функціональні зв'язки. *Об'єкти координації*:

- цілі (погодження загальних, спільних, конкуруючих, взаємопідпорядкованих цілей);

- інформація (обмін, оприлюднення, зберігання тощо);

- інструменти економічної політики;

- час, масштаби та форми проведення конкретних заходів, дій.

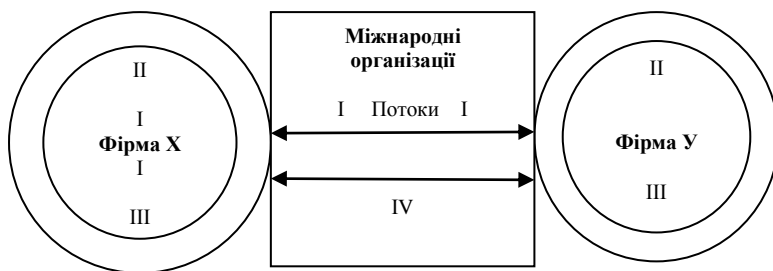
Координація може бути (рис. 1.2):

Залежно від кількості сторін, які беруть в узгодженні:	
<i>двостороння (білатеральна)</i>	<i>багатостороння</i>
угоди та домовленості між двома суб'єктами МЕВ, що досягаються безпосередніми переговорами між партнерами	забезпечує погодження різних аспектів міжнародної економічної діяльності щонайменше трьома суб'єктами з різних країн
Залежно від засобів здійснення:	
<i>дискретна</i>	<i>інституціональна</i>
на основі узгодження, яке досягається шляхом вжиття так званих дискретних (разових, окремих) заходів для досягнення спільної мети без створення спеціальних постійно діючих інститутів	на основі погодження дій держав на підставі певного міжнародного інституту, тобто з використанням вже встановлених законів, правил, норм, звичаїв і практики, організаційних структур («міжнародні інститути»)

Рисунок 1.2 – Різновиди координації економічних дій

Серед суб'єктів системи регулювання міжнародних економічних відносин найбільш зацікавленими в існуванні міжнародних організацій і установ є держави (уряди), оскільки, використовуючи досвід та відповідний арсенал методів впливу, міжнародні організації допомагають різним країнам координувати свої дії на світовій арені.

Міжнародні організації необхідні також для нормального існування та динамічного розвитку компаній, які в різних формах беруть участь у міжнародному бізнесі та під час здійснення комерційних операцій потрапляють на внутрішні чи міжнародні обмеження, що є різними у різних країнах та регіонах. Очевидно, що саме потреби міжнародного бізнесу історично були першопричиною створення міжнародних організацій (рис. 1.3).

- I – Потоки (товари, послуги, інформація, фінансові й трудові ресурси);
- II – Внутрішні обмеження (національне середовище фірми);
- III – Міжнародні обмеження (міжнародне середовище);
- IV – Міжнародні організації

Рисунок 1.3 – Місце міжнародних організацій у системі міжнародного бізнесу

Виникненню міжнародних організацій передував досить тривалий процес розвитку міжнародного спілкування, в ході якого формувалися об'єктивні суспільні потреби у створенні спеціальних міжнародних органів, які б регулювали дедалі більш складні багатосторонні відносини між державами в різних сферах діяльності. Умовно відокремлюють п'ять основних стадій виникнення та розвитку міжнародних організацій (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Основні стадії виникнення та розвитку міжнародних організацій

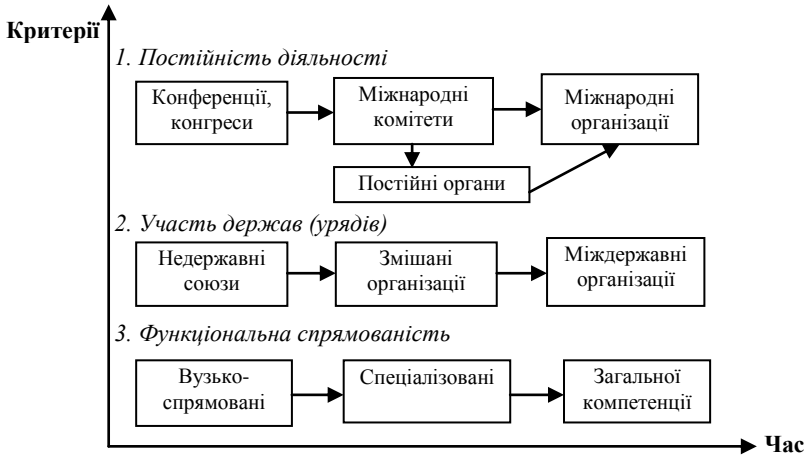
Стадія	Характеристика
Епоха рабовласницьких держав	створення в IV—VI ст. до н.е. у Стародавній Греції союзів (коаліцій) держав, які мали спільні військово-політичні цілі (сімахій) та релігійно-політичних союзів племен та міст зі спільним святилищем, скарбницею, правилами ведення війн (амфікцій)
Період феодалної роздробленості	створення військових (під час виникнення загрози з боку сильнішого спільного ворога) та торговельних союзів (союз міст Любек, Штральзунд, Росток, Вісмар, Гамбург та ін. — Ганза, що існував з XIV по XVII ст.)
Епоха великих географічних відкриттів, промислових революцій та формування світового ринку	створення цілої низки галузевих і функціональних організацій, яким були притаманні риси сучасних міжнародних установ: наявність погоджених цілей, постійного органу, порядку роботи та ін. — це Дунайська комісія (1856 р.), Всесвітній поштовий союз (1874 р.), Міжнародний телеграфний союз (1875 р.), Міжнародний союз з охорони промислової власності (1883 р.) та ін.
Період між Першою та Другою світовими війнами	створення першої у світі міжнародної організації універсального типу з широкою (неспеціалізованою) компетенцією — Ліги Націй в 1919 р., а також ряду функціональних та галузевих організацій, загальна кількість яких збільшилася втричі
Сучасний етап розвитку міжнародних організацій	починається з 1945 р., характеризується розширенням компетенції і ускладненням структури міжнародних організацій. Властиві такі риси: збільшення впливу міжнародних організацій на міжнародне життя, зокрема економічне; посилення ролі недержавних організацій у вирішенні світових проблем; поява і успішне функціонування універсальної організації глобального типу — ООН; утворення інших функціональних організацій глобального типу; розширення сфери діяльності міжнародних організацій

Завданнями і функціями сучасних міжнародних організацій є:

- вивчення і розробка заходів з вирішення важливіших проблем МЕВ;
- забезпечення стабілізації валют;
- сприяння усуненню торговельних бар'єрів;
- виділення коштів для надання допомоги технологічному й економічному прогресу;
- стимулювання поліпшення умов праці і трудових відносин;
- прийняття рішень і рекомендацій у галузі регулювання світогосподарських зв'язків.

Узагальнюючи розглянуті етапи виникнення та розвитку міжнародних організацій, можна з'ясувати історичні тенденції, логіку

формування сучасного розуміння сутності міжнародної організації (рис. 1.4).

Рисунок 1.4 – Історичні тенденції зміни сутності міжнародних організацій

Отже, термін «міжнародний інститут» включає дві складові (рис. 1.5), причому міжнародні організації, як різновид такого міжнародного інституту, виступають водночас і як продуценти, і як користувачі сукупності законів та норм.

Міжнародний інститут			
<i>складові:</i>			
1 – організаційні структури			2 – сукупність законів, норм, правил, угод
міжнародні конференції (конгреси)	міжнародні комісії (комітети)	міжнародні організації	

Рисунок 1.5 – Складові терміну «міжнародний інститут»

Організаційні структури терміну «міжнародний інститут» вивчають у трьох значеннях: міжнародної конференції (конгресу); міжнародної комісії (комітету); міжнародної організації. Усі ці установи мають родову спільність, зокрема міжнародну сферу діяльності, міжнародний характер компетенції та відповідний механізм

здійснення регулювання міжнародних відносин. Відрізняються вони своїм місцем та правовим станом у системі МЄВ, зокрема міжнародні конференції та міжнародні комісії, як правило, не є суб'єктами міжнародного права, а міжнародні організації – є.

Міжнародні конференції (конгреси) – тимчасові міжнародні органи, діяльність яких не регулюється міжнародно-правовими нормами через відсутність міжнародної правосуб'єктності. Робота конференцій будується згідно з власними правилами процедури і регулюється тимчасовими організаційними структурами.

Сучасні міжнародні конференції можна класифікувати:

- за складом учасників (міжурядові, неурядові, змішані);
- за географічним охопленням (глобальні, регіональні);
- за цілями скликання (для обміну думками, для обговорення проблем та вироблення спільної заяви);
- за рівнем скликання (на найвищому рівні, на рівні міністрів закордонних справ, на рівні офіційних осіб-керівників делегацій);
- за термінами скликання (спеціальні (для конкретного випадку, ad hoc), регулярні, періодичні).

Міжнародні комісії (комітети) – створюються зазвичай на основі міжнародної угоди, мають постійний характер діяльності та створюють певні механізми для її забезпечення.

При визначенні поняття міжнародної організації виділяють *два підходи: звужений (інституціональний) та розширений.*

Відповідно до звуженого трактування **міжнародна організація** – це стабільний інститут двох або багатосторонніх міжнародних відносин, який створюється різнонаціональними сторонами (суб'єктами МЄВ) і має погоджені учасниками цілі, компетенцію, свої постійні органи, а також інші специфічні політико-організаційні норми.

Відповідно до розширеного підходу **міжнародна організація** – це будь-яка група або асоціація, яка у своїй діяльності виходить за межі однієї країни і має постійну структуру органів. Проте таке розширене тлумачення припускає віднесення до міжнародних організацій транснаціональних корпорацій, так званих «революційних груп» і навіть кримінальних угруповань. Отже саме звужений підхід визначає сутність міжнародних організацій, як суб'єктів МЄВ.

Виходячи з міжнародних юридичних норм *належність до міжнародних організацій визначають такі критерії:*

- об'єднання різнонаціональних сторін (держав, юридичних та фізичних осіб);
- погоджені, спільні, постійні цілі;

- наявність міжнародного установчого документа;
- постійні організаційні інституції;
- політико-організаційні норми (статут, процедура, членство, порядок прийняття рішень);
- юридична рівність учасників;
- відповідність цілей створення та діяльності загально визнаним принципам і нормам міжнародного права.

Проблеми класифікації міжнародних організацій пов'язані не стільки з великою кількістю, скільки з існуванням безлічі різних ознак, за якими можлива класифікація. Тому доцільніше вести мову про типізацію організацій з виділенням найважливіших критеріїв, на основі яких може бути запропонована найзручніша та наймісткіша типізація.

Міжнародні організації розрізняють щонайменше за трьома базовими критеріями: членство держав, географічне охоплення, компетенція. Крім того, характеристику можна доповнити ознаками юридичного статусу, характеру діяльності, періоду функціонування та порядку вступу до організації (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Критерії та типи сучасних міжнародних організацій

Критерії типізації	Типи організацій	Приклади організацій
Членство держав	<i>міждержавні (міжурядові)</i> — це об'єднання держав, які створені на основі міжнародної угоди, оформлені в систему постійно діючих органів, мають визначену та погоджену мету, міжнародну правосуб'єктність і засновані згідно з нормами міжнародного права	ООН, ЄС, НАФТА, МВФ, Світовий банк, СОТ
	<i>недержавні</i> – організаційно оформлені за спільними або близькими соціальними, політичними, економічними, ідейними, професійними та іншими інтересами об'єднання різних громадських угруповань з різних країн	Європейський діловий конгрес, Міжнародна організація споживачів
	<i>змішані</i> – це організації, які складаються як з представників урядів, так і представників професійних спілок та робітників	Міжнародна організація праці, Інтерпол
Географічне охоплення	<i>глобальні (всесвітні)</i> – це організації, членами яких є представники всіх (чи майже всіх) країн світу або регіонів	ООН, МВФ, Світовий банк, СОТ
	<i>регіональні</i> – це організації, в роботі яких бере участь велика кількість представників певного регіону	ЄС, НАФТА, Меркосур
	<i>субрегіональні</i> – це організації, які утворені з представників невеликої кількості одного або різних регіонів	ГУАМ

Продовження табл. 1.2

Критерії типізації	Типи організацій	Приклади організацій
Компетенція (функціональне охоплення, спрямованість)	<i>універсальні</i> (загальної компетенції) – це організації, які охоплюють широке коло відносин між членами (економічних, політичних, культурних тощо)	ЄС, ОЧЕС, ЛАД
	<i>спеціальні</i> (вузької компетенції) – це організації, які мають обмежені цілі, створені для співробітництва в одній галузі (наприклад праці, охорони здоров'я, цивільної авіації тощо) або охоплюють певний напрям діяльності (політику, науку, культуру, релігію тощо)	СОТ, МВФ, Всесвітній поштовий союз, МОП, ОПЕК
Характер повноважень (юридичний статус)	<i>міжнародні</i> – це утворення конфедеративного типу, тобто форма державного устрою, за якої держави, що входять у конфедерацію, повністю зберігають свою незалежність, мають власні органи державної влади та управління; для координації дій з метою досягнення спільної цілі вони створюють спеціальні спільні органи	ОЕСР, ОЧЕС, ЄАВТ
	<i>наднаціональні</i> – це утворення федеративного типу, тобто форма державного устрою, за якої держави, що входять у федерацію, мають як власні конституції, законодавчі, виконавчі та судові органи, так і наддержавні органи влади для вирішення спільних проблем	ЄС, МВФ
Характер діяльності	<i>регульовальні</i> – виконує функції встановлення для держав, міжнародних організацій або їхнього персоналу певних стандартів, норм, правил поведінки, які мають морально-політичне чи юридичне значення	Будь-яка міжнародна організація виконує різною мірою всі функції
	<i>контрольні</i> – виконує функції виявлення фактичного стану справ у сферах діяльності організації і зіставлення з еталонами, які відображені в установчих документах або актах органів самої організації	
	<i>координаційно-інформаційні</i> – виконує функції, пов'язані з наданням членам організації обумовленої раніше інформації у вигляді статистичних зведень, коментарів, тематичних або галузевих оглядів, щорічних звітів та ін.	
	<i>консультативні</i> – передбачає створення механізму надання членам організації консультативних послуг з питань діяльності організації	
Період функціонування	<i>тимчасові</i> – діють впродовж зазначеного в установчих документах організації терміну	Будь-яка міжн. організація може продовжувати термін своєї діяльності
	<i>постійні</i> – діють за угодами на певний строк (10-20 років), який можна продовжувати згідно з процедурою організації	
Порядок вступу до організації	<i>відкриті</i> – організації, членом яких може стати будь-яка держава на свій розсуд	МВФ, СБ, ОЧЕС ОПЕК
	<i>закриті</i> – організації, які можуть приймати нового члена лише за згодою початкових засновників та за дотримання ним деяких інших умов	

Питання для обговорення

1. Які, на ваш погляд, перспективи розвитку інституціональної координації і чому?
2. Обґрунтуйте динаміку створення міжнародних організацій та зробіть прогноз щодо їх кількості.
3. Обміркуйте, чому найменша кількість міждержавних організацій створена в Азії, Африці та Латинській Америці.

Контрольні питання

1. Визначте елементи і рівні механізму регулювання МЄВ.
2. Обґрунтуйте суть процесу координації економічних дій.
3. Дайте загальну характеристику основним стадіям виникнення та розвитку міжнародних організацій.
4. Назвіть критерії, за якими можна визначити історичні тенденції зміни сутності міжнародних організацій.
5. Визначте риси сучасного етапу розвитку міжнародних організацій.
6. Поясніть термін «міжнародний інститут» у контексті міжнародної організації.
7. Дайте визначення міжнародної організації з урахуванням звуженого і розширеного підходів.
8. Назвіть причини, цілі і завдання створення міжнародних організацій.
9. Назвіть критерії типізації, відповідні типи і наведіть приклади міжнародних організацій.

Рекомендована література для вивчення теми: [1, с. 9-15], [2, с. 9-25], [3], [4], [5], [9], [10], [11, с. 5-42], [12], [13], [14], [17], [19], [21, с. 13-23], [22, с. 3-9].

Тема 2

Механізм функціонування міжнародних організацій

Методичні рекомендації до вивчення теми

План заняття:

1. Основи права міжнародних організацій.
2. Принципи перерозподілу повноважень між організаціями та їх членами.
3. Методи і правові форми прийняття рішень у міжнародних організаціях.
4. Процедури і технічні прийоми прийняття рішень у міжнародних організаціях.
5. Роль і правовий статус міжнародних службовців у міжнародних організаціях.
6. Інститут постійних представництв країн при міжнародних організаціях.

Навчальні завдання:

- розглянути правові норми, пов'язані з діяльністю міжнародних організацій: внутрішнє, зовнішнє право;
- визначити принципи перерозподілу повноважень між організаціями та їх членами;
- вивчити особливості побудови міжнародних організацій на принципі суверенної рівності держав-членів;
- з'ясувати визначення терміну «рішення міжнародної організації»;
- провести класифікацію рішень міжнародних організацій;
- охарактеризувати основні етапи процедури прийняття рішень, що застосовуються у практиці діяльності міжнародних організацій;
- виявити методи прийняття рішень, та їх види (одностайний, мажоритарний, консенсусний, метод «зважених» голосів);
- розглянути технічні прийоми прийняття рішення (акламація, голосування, консенсус);
- визначити статус міжнародного службовця та його основні ознаки;
- охарактеризувати інститут постійних представництв та постійних представників держав при міжнародних організаціях.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) усне чи письмове опитування;
- 3) розбір проблемних питань;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

Стислий зміст теми

Право міжнародної організації – органічно взаємопов'язаний комплекс правових принципів і норм, які забезпечують існування та діяльність організації. *Джерелами права міжнародної організації є:*

- статuti або угоди про їх створення;
- домовленості щодо регламенту, правил процедури;
- окремі акти, які встановлюють статус персоналу;
- домовленості з урядами країн перебування; угоди з іншими міжнародними організаціями.

Правові норми, пов'язані з діяльністю міжнародних організацій, умовно поділяють на такі групи:

1. **«Внутрішнє право»** (*«власне право»*) – норми, які регламентують діяльність самих міжнародних організацій та визначають характер, функції та правовий стан різних категорій персоналу, регулюють порядок вирішення майнових, фінансових та інших питань (рис. 2.1).

Рисунок 2.1 – Коло питань, що регулюються «внутрішнім правом» міжнародної організації

У внутрішньому праві розрізняють:

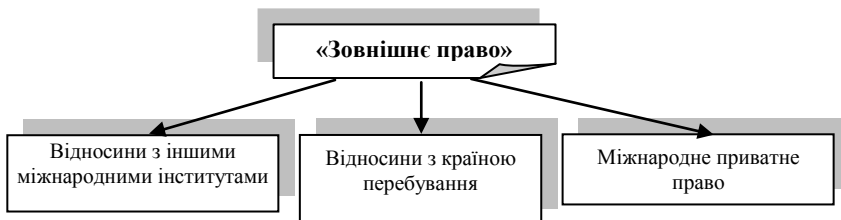
- *конституційне право*, яке охоплює питання стосовно його джерел (статuti і договори, за якими засновані міжнародні організації і які мають певний юридичний характер, що дозволяє порівнювати їх з конституціями), якості членів організації та її органів;

- *адміністративне право* – включає сукупність технічних норм, які стосуються персоналу (правовий стан персоналу, трудові відносини

і врегулювання спорів, умови найму і життя тощо);

- *фінансове (бюджетне) право*, яке регулює питання формування та витрат коштів організації (власний бюджет, спеціальні фонди, членські внески держав-членів, плата за послуги тощо).

2. **«Зовнішнє право»** – норми, які фіксують місце міжнародної організації в загальній системі міжнародних відносин та забезпечують її статус у конкретних умовах місцеперебування, зв'язки з державами та іншими міжнародними і національними організаціями (рис. 2.2).

Рисунок 2.2 – Коло питань, що регулюються «зовнішнім правом» міжнародної організації

На практиці держави добровільно обмежують свій суверенітет, передаючи певні повноваження міжнародній організації, тим самим втрачаючи право вживати заходи, що є компетенцією міжнародної організації. Ступінь втрати цього суверенітету і визначає відповідний тип організації (табл. 2.1): чим більше суверенітету втрачає державачлен, тим більше міжнародна організація набуває характеру наднаціональності.

Таблиця 2.1 – Типи міжнародних організацій залежно від розподілу повноважень між організацією та її державами-членами

Типи	Сутнісна характеристика
<i>звичайні міжнародні організації</i>	при виконанні своїх координуючих функцій можуть приймати рішення, що мають рекомендаційний характер, при цьому перерозподілена компетенція залишається спільною для держави й організації (ОЕСР)
<i>частково наднаціональні організації</i>	окремі наднаціональні функції в певних сферах державної влади, обмежуючи функції держави в цих сферах При цьому конкретні питання передаються виключно у ведення міжнародної організації, зокрема глобальні проблеми сучасності, що потребують особливих механізмів регулювання (МВФ, СБ, СОТ, Рада Безпеки ООН).
<i>повністю наднаціональні організації</i>	в установчих документах встановлюється досить широкі повноваження, що стосуються всіх основних компонентів державної влади (території, населення, влади) й обмежуються функції держав-членів у питаннях стосовно цих компонентів.

Основними особливостями повністю наднаціональної міжнародної організації є:

- право міжнародної організації на втручання в питання, що належать до внутрішньої компетенції держави згідно з її конституцією;
- повноваження організації на створення з метою регулювання цих питань: а) правил, обов'язкових для держав-членів; б) механізмів контролю і примусу до дотримання цих правил;
- покладення широких повноважень з визначення правил і налагодження контролю за їх дотриманням на непередставницькі органи, тобто міжнародних службовців;
- право організації своїми рішеннями зобов'язувати й уповноважувати фізичних і юридичних осіб держав-членів.

Прикладом міжнародної організації повністю наднаціонального типу є Європейський Союз.

Термін «**рішення міжнародної організації**» має загальне значення, а його суть та конкретна правова форма (постанова, рекомендація, рішення, резолюція, висновок, звернення тощо) зазвичай розкривається в статутах організації.

Рішення міжнародних організацій можуть бути класифіковані за такими критеріями (рис. 2.3):

Рисунок 2.3 – Види рішень міжнародних організацій

Основними етапами процедури прийняття рішень є (табл. 2.2):

- 1) постановка питання;
- 2) розгляд питання та розробка рішення;
- 3) прийняття рішення.

Таблиця 2.2 – Основні етапи процедури прийняття рішень в міжнародних організаціях

Етап	Процедури
<i>Постановка питання</i>	пропозиція про обговорення і прийняття рішень одним із органів міжнародної організації може бути внесена членом міжнародної організації; групою членів цієї організації; іншим органом цієї міжнародної організації; іншою міжурядовою або неурядовою міжнародною організацією (при цьому неурядовим організаціям, на відміну від міжурядових, таке право надається на основі одностороннього рішення міжурядової організації)
<i>Розгляд питання та розробка рішення</i>	Цей етап також об'єктивно поділяється на кілька <i>взаємопов'язаних стадій</i> : <ul style="list-style-type: none"> - викладення (з'ясування) позицій країн-учасниць або членів організації; - пошук взаємоприйнятних рішень з використанням механізму офіційних та неофіційних зустрічей, консультацій, дискусій, обговорень та ін.; - створення допоміжних органів для підготовки проекту рішення (робочі та редакційні групи); - передача проекту рішення в орган, який прийматиме рішення, для попереднього ознайомлення з ним та затвердження.
<i>Прийняття рішення</i>	Характеризується обранням методу і технічного прийому прийняття рішення

Метод прийняття рішення – це принцип, покладений в основу відповідної процедури, або спосіб. У практиці діяльності міжнародних організацій існує чотири *методи прийняття рішень*: одностайний, мажоритарний (за більшістю голосів), консенсусний, метод «зважених» голосів (рис. 2.4).

У загальному розумінні **одностайність** – це позитивне голосування всіх без винятку за запропоноване рішення.

Абсолютна одностайність — позитивне голосування всіх членів міжнародної організації.

Відносна одностайність — позитивне голосування членів міжнародної організації, коли голоси тих, хто утримався, не беруться до уваги під час визначення результатів голосування.

«Кваліфікована одностайність (одностайність великих держав) – діючий у Раді Безпеки ООН принцип голосування, який передбачає одностайність не всіх членів Ради, а тільки її постійних

членів – Росії, США, Франції, Великобританії та Китаю.

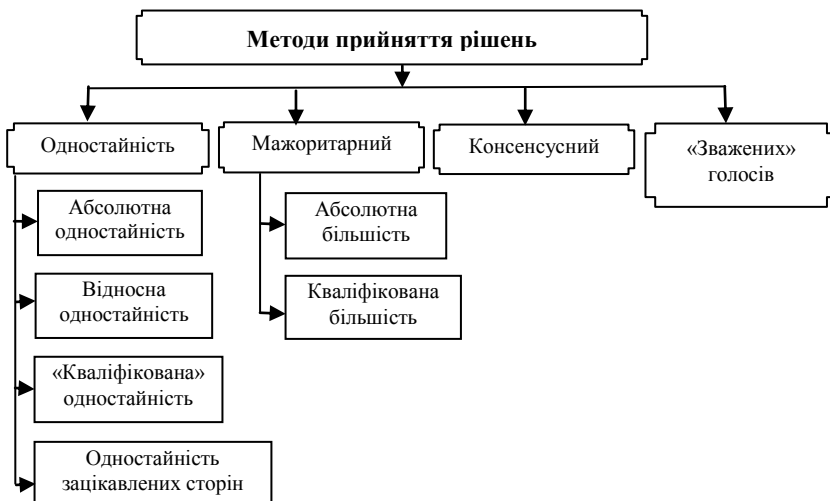

Рисунок 2.4 – Методи прийняття рішень у міжнародних організаціях

Одностайність зацікавлених сторін — позитивне голосування тільки зацікавлених сторін, тобто тих, кого це питання безпосередньо стосується.

Мажоритарний метод – прийняття рішень за більшістю голосів, коли обов'язково обговорюються наслідки голосування для меншості – зобов'язання виконувати ці рішення або можливість діяти самостійно. Має різновиди:

- *абсолютна (проста) більшість* — прийняття рішень абсолютною більшістю в 50% голосів плюс один голос від загальної кількості членів організації, або 50% голосів плюс один голос від загальної кількості присутніх, які беруть участь у голосуванні;

- *«кваліфікована» більшість* – прийняття рішень визначеною статутом організації кваліфікованою більшістю голосів (наприклад, дві третини).

Консенсусний метод – це метод розробки і прийняття рішень, коли не виникає заперечень з боку жодного члена організації проти прийняття конкретного акта або документа, тобто:

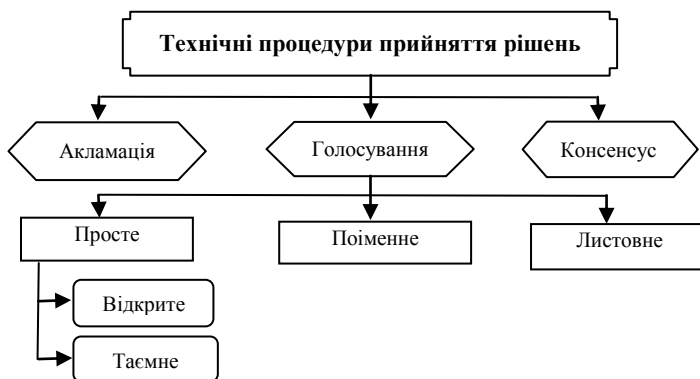
- процес досягнення спільного рішення через розробку попередньо погодженого погляду;

- процедура прийняття рішення без голосування і за відсутності

у більшості випадків формально внесених заперечень.

«Зважене» голосування – метод прийняття рішень, за якого члени організації мають неоднакову кількість голосів залежно від зазначених у статуті показників (критеріїв): участь у фінансуванні організації, економічний потенціал, обсяг зовнішньої торгівлі тощо.

Технічний прийом прийняття рішення – це техніка реалізації методу за допомогою різних технічних прийомів. Процес прийняття рішення закінчується процедурою, після якої рішення юридичне визнається прийнятим або відхилено, для чого використовуються спеціальні технічні процедури прийняття рішень (рис. 2.5).

Рисунок 2.5 – Технічні прийоми прийняття рішень у міжнародних організаціях

Акламація (лат. *acclamatio* – крик, вигук) – прийняття або відхилення рішення без голосування, на основі реакції учасників (вигуків, реплік та ін.).

Голосування, як процес виявлення думки (ставлення) при вирішенні питань у міжнародних організаціях, буває просте і поіменне.

Просте голосування, тобто голосування без фіксації позиції голосуючої сторони, провадиться тасмно чи відкрито. *Просте тасмне голосування* засноване на використанні анонімних анкет та дозволяє повністю зберегти в тасмниці позицію члена організації з даного питання. *Просте відкрите голосування* проводиться підняттям рук або ставанням та застосовується за вирішення будь-яких питань, якщо статутом не встановлено інше або жоден з представників держав-членів не вимагає поіменного голосування.

Поіменне голосування, як це голосування з фіксацією позиції голосуючої сторони, проводиться для вирішення спірних або принципових питань; для здійснення морального тиску на іншу сторону

Листовне голосування передбачає отримання письмових відповідей на попередньо розіслані листи-анкети.

Консенсус як технічний прийом прийняття рішень складається з таких дій: зачитується вголос погоджений текст документа, констатується відсутність заперечень, рішення оголошується прийнятим.

За оцінкою експертів, нині за частотою застосування в міжнародних організаціях методи прийняття рішень поділяються так: мажоритарний та консенсусний – 72%, одностайності – 15%, «зваженого» голосування – 13%. Одна й та сама організація може користуватися різними методами залежно від ступеня погодженості позицій учасників.

Функціонування міжнародних організацій забезпечується спеціальними працівниками, які мають статус «міжнародного службовця». Найвідомішим є визначення **міжнародного службовця** як особи, якій представниками кількох держав або органом, що діє від їхнього імені, доручено на підставі міжнародної угоди і під контролем цих держав або цього органу здійснювати постійно і за особливими юридичними правилами певні функції в спільних інтересах усіх даних держав. *Статус міжнародного службовця визначають три основні ознаки:*

1) перебування на службі міжнародної адміністрації, підпорядкованій не одній державі, а сукупності держав-членів;

2) діяльність заради досягнення цілей та в ім'я інтересів міжнародної спільноти;

3) робота в міжнародній організації повний робочий час і на постійній основі, повна віддача власних сил і здібностей для виконання покладених на нього функцій (технічні експерти, члени арбітражних комісій, адміністративних трибуналів, комісій з примирення не є міжнародними службовцями).

Правовий стан міжнародного службовця регулює структуру та рівень обов'язків і прав міжнародного службовця та може визначатися або на підставі контракту, укладеного між ним та організацією, або виходячи із затвердженого організацією статусу персоналу

Право призначення міжнародних службовців належить тільки конкретній міжнародній організації і здійснюється, як правило, її генеральним секретарем або директором. Уряди країн-членів беруть

участь у процесі призначення міжнародних службовців тільки високого рангу (членів міжнародних судів, генеральних секретарів та ін.)

Для забезпечення повноцінної участі країн-членів у роботі міжнародної організації створений апарат постійних представництв. Правові основи інституту постійних представництв при міжнародних організаціях були закладені ще в Статуті ООН у повоєнний період та інших міжнародно-правових актах (резолюція № 257 від 3 грудня 1948р., прийнята Генеральною Асамблеєю ООН). Сьогодні діяльність постійних представників та постійних представництв при міжнародних організаціях регламентується Віденською Конвенцією про представництво держав у їхніх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру від 14 березня 1975 р.

У Конвенції **постійне представництво країни** визначається як «місія постійного характеру, що направляється для того, щоб представляти її при цій організації».

Ст. 5 Конвенції регламентує процедуру заснування постійного представництва при міжнародній організації, зокрема:

- держави-члени можуть, якщо це допускається правилами організації, заснувати постійні представництва для виконання необхідних функцій;
- держави, що не є членами організації, можуть, якщо це допускається правилами організації, заснувати постійні комісії спостерігачів;
- організація повідомляє державу перебування про заснування представництва попередньо.

Ознаки постійного представництва країни при міжнародній організації:

- входить до системи зарубіжних органів зовнішніх відносин і є складовою дипломатичної служби держави, як і посольства;
- здійснює діяльність на тристоронній основі: 1) держава, що надсилає представництво; - 2) організація; - 3) країна перебування штаб-квартири організації або її відділення;
- не акредитується при державі перебування, оскільки створюється виключно для підтримання зв'язків з організацією;
- повинно користуватися всіма привілеями та імунітетами, що визначаються міжнародно-правовим чином, які надаються представництву державою перебування і залежать як від внутрішнього законодавства країни перебування, так і від стану політичних відносин між двома державами;

- угоди з організацією уповноважений укладати глава представництва. До складу постійних представництв при спеціалізованих організаціях включаються експерти, фахівці, науковці та практичні спеціалісти в зазначеній галузі, які не є професійними, ранговими дипломатами, але мають під час роботи дипломатичний статус, оскільки виконують представницькі функції;

- має право користуватися прапором та емблемою надсилаючої держави на фасадах своїх приміщень, а для глави представництва це правило поширюється на його резиденцію та засоби пересування.

Місія спостерігачів може надсилатися країною – не членом міжнародної організації для участі в роботі органів організації, якщо це дозволяється її правилами, але не дає права брати безпосередню участь у діяльності організації. Спостерігач не може брати участь у голосуванні при прийнятті рішення в будь-якому з органів організації, проте має право обговорювати питання та висловлювати свої думки і, таким чином, впливати на прийняття рішень.

Питання для обговорення

1. Чому виникла потреба у створенні спеціальної гілки міжнародного права – права міжнародних організацій?

2. Чим пояснюється зростаючий вплив міжнародних організацій на розвиток світової економіки з урахуванням тієї обставини, що за юридичною силою більшість рішень міжнародних організацій необов'язкові?

3. Як може вплинути на процес прийняття рішення вибір методу і технічного прийому прийняття рішення?

4. Який з двох базових принципів відбору міжнародних службовців (наявність відповідних особистих рис чи географічний розподіл посад) стане пріоритетним у майбутньому?

5. Порівняйте діяльність дипломатичного представництва держави (посольства) і постійного представництва держави при міжнародній організації.

Контрольні питання

1. Визначте питання регулювання внутрішнього та зовнішнього права.

2. Які питання регулюються конституційним правом міжнародних організацій?

3. Які питання регулюються адміністративним правом міжнародних організацій?

4. Які типи міжнародних, організацій можна виділити залежно від розподілу повноважень між: організаціями та їх членами та які характерні риси міжнародних організацій цих типів?

5. Назвіть критерії класифікації та відповідні види рішень міжнародних організацій.

6. Які основні етапи процесу прийняття рішень у міжнародних організаціях і в чому їх суть?

7. У чому суть мажоритарного методи прийняття рішень?

8. Дайте визначення термінам «консенсус» і «консенсусний» метод прийняття рішень.

9. Розкрийте суть методу зважених голосів. Наведіть приклади його застосування.

10. Охарактеризуйте технічні прийоми прийняття рішень у міжнародних організаціях.

11. Які міжнародні документи регламентують діяльність постійних представників і постійних представництв при міжнародних організаціях?

12. З яких елементів складається поняття «статус міжнародного службовця»?

13. Охарактеризуйте процедуру заснування постійного представництва держави при міжнародній організації.

14. Назвіть основні напрями роботи постійного представництва.

15. Визначте права, які має місія спостерігача при міжнародній організації.

Рекомендована література для вивчення теми: [1, с. 16-24], [2, с. 25-40], [3], [4], [11, с. 43-69], [12], [17], [19], [21, с. 23-38], [22, с. 9-14].

Тема 3

Міждержавні економічні організації

Методичні рекомендації до вивчення теми

План заняття:

1. Сутність, види та основні функції міжнародних міждержавних економічних організацій
2. Способи та процедура утворення міждержавних організацій
3. Основні типи органів у структурі міждержавних організацій
4. Міждержавні економічні організації загальної компетенції
5. Механізми функціонування та діяльності міждержавних організацій у регіоні Західної та Східної Європи
6. Міждержавні організації в Азіатсько-тихоокеанському регіоні та Арабському світі
7. Міждержавні організації в Африканському регіоні
8. Міждержавні організації в регіоні Північної та Латинської Америки

Навчальні завдання:

- визначити сутність, види та функції міждержавних економічних організацій (МДЕО);
- з'ясувати способи та процедури утворення міждержавних організацій;
- вивчити основні типи органів у структурі міждержавних організацій, що забезпечують їх функціонування;
- провести порівняння організаційних структур різних МДЕО;
- охарактеризувати міждержавні економічні організації загальної компетенції;
- надати загальне уявлення про консультативні групи держав;
- розглянути історію створення, мету, склад, напрями діяльності, механізм функціонування та організаційну структуру основних міждержавних економічних організацій за регіонами світу: Європа, Азія, Америка, Африка.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) усне чи письмове опитування;
- 3) розбір проблемних питань та ситуаційних завдань;
- 4) схематичне зображення матеріалу;
- 5) контрольна робота.

Стислий зміст теми

Сутність міждержавних економічних організацій (МДЕО) визначається офіційною участю в їхній діяльності держав та урядів, важливістю практичних проблем, які не можуть бути розв'язані зусиллями однієї країни, а також ефективним об'єднанням потенціалів зацікавлених сторін. При цьому міждержавні організації можуть бути як інструментом співробітництва, так і форумом для вирішення міждержавних конфліктів чи незгод.

Членство в міждержавних організаціях уряди країн часто розглядають, як один із головних засобів здійснення своєї зовнішньо-політичної програми, оскільки:

- в структурі міністерств закордонних справ усіх країн є відділи, які займаються питаннями співробітництва з міжнародними організаціями;

- членські внески в міжурядові організації становлять окрему (відчутну) статтю державних витрат на зовнішню політику;

- при багатьох міжурядових організаціях створені спеціальні постійні представництва держав;

- участь у МДЕО накладає на держави визначені й офіційно зафіксовані обов'язки, а в деяких випадках робить для них обов'язковими рішення, що приймаються організацією.

Залежно від широти компетенції виділяють два види міждержавних економічних організацій:

- 1) *загальноекономічні* – орієнтовані на налагодження координації та співробітництва країн для вирішення широкого кола іноді економічних, політичних, соціально-культурних, екологічних та інших проблем;

- 2) *галузеві* – орієнтовані на координацію міжнародного економічного співробітництва в окремій галузі чи сфері діяльності (зокрема, в галузі промислового розвитку та будівництва, сільського господарства та переробної промисловості, у сфері транспорту і засобів зв'язку, у галузі фінансів та кредиту, міжнародної торгівлі тощо).

Міждержавні економічні організації виконують певні **функції**, тобто сукупність дій і процесів діяльності, спрямованих на здійснення завдань організації. Функції МДЕО взаємозалежні і взаємопов'язані, тобто повинні здійснюватися у відповідності із статутними принципами діяльності організації, а також компетенцією її структурних підрозділів.

Основною функцією будь-якої міждержавної організації є

пошук та виявлення сфери спільних інтересів країн-членів, а також досягнення їхньої згоди щодо спільних завдань і дій.

Спеціальні функції (регулювальна, оперативна, контрольна, інформативна, консультативна) розкривають сутність, форми роботи, особливості діяльності та пріоритетні завдання міждержавних організацій (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Спеціальні функції міждержавних економічних організацій

Функції	Сутність
<i>Регулююча</i>	встановлення для держав, самих організацій або їхнього персоналу певних стандартів, норм, правил поведінки, які мають морально-політичне чи юридичне значення
<i>Оперативна</i>	це реалізація персоналом організації за допомогою засобів, якими вона володіє, прийнятих рішень виконавчого характеру
<i>Контрольна</i>	виявлення фактичного стану справ у сферах діяльності організації і зіставлення з еталонами, які відображені в установчих документах або актах органів самої організації. Стосовно країн-членів організації ця функція може здійснюватися двома способами: 1) збір та опрацювання інформації («м'який» міжнародний контроль); 2) інспекція на місці
<i>Інформаційна</i>	пов'язана з наданням членам організації обумовленої інформації у вигляді статистичних зведень, коментарів, тематичних або галузевих оглядів, щорічних звітів та ін.
<i>Консультативна</i>	передбачає створення механізму надання членам організації консультативних послуг з питань діяльності організації

У реалізації регулюючої та контрольної функцій беруть участь безпосередньо держави-члени міжнародних організацій, а в реалізації оперативної, інформаційної та консультативної функцій – сама міжнародна організація.

Існує два способи створення міждержавних організацій:

- 1) шляхом укладання міжнародного договору (угоди) на основі узгодженого волевиявлення держав;
- 2) на основі рішення вже існуючої організації.

Процедура створення міждержавних організацій складається з наступних етапів (рис. 3.1).

Датою створення організації вважається *при першому способі створення* – дата, коли її установчий документ набирає чинності, *при другому способі створення* – установча резолюція набирає чинності з моменту її прийняття.

Етапи процедури створення міждержавних організацій
I етап
<i>Укладання міждержавної угоди і прийняття установчого документа – при першому способі, прийняття резолюції шляхом голосування – при другому. Установчі документи міжнародних організацій визначають їхню компетенцію, тобто об'єкт або сферу діяльності, та повноваження, необхідні для виконання завдань</i>
II етап
<i>Формування структури міжнародної організації – здійснюється спеціально утвореними підготовчими органами на основі окремої міжнародної угоди або додатка до статуту організації, що створюється, або на основі резолюції іншої міжнародної організації. Ці документи визначають склад підготовчого органу, його компетенцію і функції, які полягають у розробці проєктів правил процедури майбутніх органів організації, створенні штаб-квартири, складанні порядку денного для головних органів, підготовці документів і рекомендацій, що стосуються порядку денного, тощо</i>
III етап
<i>Скликання головного органу і початок функціонування завершують процес створення міжнародної організації</i>

Рисунок 3.1 – Етапи процедури створення міждержавних організацій

Фінансові кошти міждержавних організацій складаються переважно з внесків держав-членів і витрачаються на спільні потреби.

Припинення існування організації відбувається також шляхом узгодженого волевиявлення держав-членів, яке здійснюється на основі підписання протоколу про розпуск (Варшавський договір – протокол про розпуск від 1 червня 1991 р., РЕВ – протокол про розформування організації від 28 червня 1991 р.).

Сукупність органів міждержавної організації, з якої складається її *організаційна структура*, створюється на основі установчого документа організації і наділяється відповідною компетенцією, повноваженнями і функціями. Для кожного органу визначається відповідна внутрішня структура, склад, порядок прийняття рішень, в установчих документах визначається його правовий статус. Сучасні міждержавні організації мають досить складну організаційну структуру, адекватну цілям і масштабам діяльності (табл. 3.2).

Залежно від принципу формування і повноважень органи міждержавних організацій поділяються на ті, що мають представницький характер, та ті, що не мають представницького характеру, тобто створюються для виконання адміністративних функцій, та правові органи.

Таблиця 3.2 – Характеристика органів міждержавних організацій

Тип органів	Принцип формування	Найпоширені назви	Компетенція	Характер діяльності
Вищі	На засадах представництва, на рівноправних засадах	Асамблея, сесія, конференція, рада	<ul style="list-style-type: none"> - Загальна політика організації та її принципи - Перегляд статуту – членство в організації - Формування виконавчих органів та обрання голови - Розгляд звітів - Бюджетна політика - Питання діяльності 	Сесійний
Виконавчі	На засадах представництва,	Рада, директорат, комісія, комітет	<ul style="list-style-type: none"> - Контроль за реалізацією рішень вищих органів - Підготовка засідань вищих органів - Розробка бюджету - Питання щодо персоналу 	Постійний
Адміністративні	Географічне представництво, кваліфікація	Секретаріат	<ul style="list-style-type: none"> - Представництво у зовнішніх відносинах - Публікації - Розробка звітів - Організація конференцій, конгресів та інших заходів 	Постійний
Комітети, комісії	Географічне представництво, кваліфікація	Комітети, комісія	<ul style="list-style-type: none"> - Вищення конкретної проблеми 	Тимчасовий, постійний
Юридичні (судові) органи	Кваліфікація	Суд, трибунал, арбітраж	<ul style="list-style-type: none"> - Врегулювання конфліктів, що виникають між членами організації - Надання правових консультацій - Проведення розслідувань 	Постійний

Залежно від компетенції виділяють вищі, виконавчі, адміністративні органи, які присутні в складі будь-якої міжнародної міждержавної організації. Вищі органи мають сесійний характер діяльності і формуються на рівноправних засадах, тобто з представників усіх держав-членів. Виконавчі органи формуються вищими органами обранням до них представників усіх (ЄС) або певної кількості (МВФ) держав-членів за критеріями справедливого географічного представництва, розміром фінансового внеску тощо та забезпечують безперервність роботи організації між засіданнями вищих органів. Адміністративні органи мають власну внутрішню структуру: вищі посадові особи, спеціалісти, обслуговуючий персонал,

тобто складаються з посадових осіб, які перебувають на службі в міжнародній організації і підпорядковані тільки їй.

Арбітражні, судові, юридичні органи і комітети експертів складаються зі спеціалістів, яким надані певні повноваження. *Юридичні органи* призначені для врегулювання конфліктів, що виникають між членами організації, членами організації і самою організацією, надання правових консультацій, проведення розслідувань тощо.

Механізм функціонування та діяльність регіональних міждержавних економічних організацій доцільно розглянути за регіонами світу, зокрема Західна та Східна Європа, Євразія, Азіатсько-тихоокеанський регіон, Північна та південна Америка, Африка, Арабський світ. При цьому кожен організацію доцільно вивчати за таким планом:

- 1) рік створення;
- 2) установчі документи;
- 3) цілі створення та напрями організації;
- 4) сукупність країн, що є членами організації;
- 5) основні напрями діяльності;
- 6) організаційна структура;
- 7) методи прийняття рішень в органах.

До міждержавних економічних організацій загальної компетенції відносять **Організацію Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР)** (Organization for Economic and Development – OECD) – єдину офіційну міждержавну економічну організацію широкого профілю, яка об'єднує не тільки кількісно значну й відносно однорідну групу держав, а й практично всі розвинуті країни світу, – тобто клуб найбагатших держав. ОЕСР була створена в 1961 р. на основі Конвенції про створення і в політичному, організаційному та юридичному відношеннях стала наступницею Організації європейського економічного співробітництва, заснованої в 1948 р. для реалізації «плану Маршала».

Згідно з Конвенцією про створення ОЕСР її *основними цілями* є: сприяння розвитку світової економіки забезпеченням оптимального економічного розвитку, зростання зайнятості і підвищення рівня життя при збереженні фінансової стабільності держав-членів; сприяння економічному та соціальному добробуту в регіоні ОЕСР шляхом координації політики держав-членів; координація допомоги держав ОЕСР країнам, що розвиваються, та країнам з перехідною економікою.

До складу організації входять 29 країн: Австралія, Австрія, Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Ірландія, Ісландія, Іспанія,

Італія, Канада, Люксембург, Мексика, Нідерланди, Німеччина, Нова Зеландія, Норвегія, Польща, Португалія, Республіка Корея, США, Туреччина, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швеція, Швейцарія і Японія. У роботі ОЕСР беруть участь Комісія ЄС (згідно з протоколом, підписаним одночасно з Конвенцією про створення ОЕСР), а також представники ЄАВТ, ЄОВС і Євратому.

Розгалужена *організаційна структура ОЕСР* складається з:

- *ради* – вищого органу, до складу якого входить по одному представникові від кожної країни. Раз на рік відбувається сесія Ради на рівні міністрів іноземних справ і фінансів (зовнішньої торгівлі) країн-учасниць, рішення приймаються консенсусом і, як правило, мають характер рекомендацій;

- *виконавчого комітету*, що складається з 14 членів, контролює діяльність ОЕСР і готує засідання Ради;

- *комітетів, робочих груп та експертних комісій* (понад 150), які умовно поділяють на кілька груп: 1) комітети та комісії, що займаються розробкою загальноекономічної політики на чолі з відповідним комітетом, який здійснює моніторинг країн-учасниць ОЕСР за загальноекономічним та фінансовим станом; 2) комітети, що в тісному контакті з ГАТТ/СОТ, ЮНКТАД та іншими організаціями розглядають питання світової торгівлі та торговельної політики; 3) органи керування розвитком самих країн-членів (промисловість, сільське господарство, підготовка кадрів та ін.); 4) комітети та комісії з координації діяльності ОЕСР для надання допомоги країнам, що розвиваються, та європейським країнам з перехідною економікою;

- *міжнародного секретаріату*, очолюваного Генеральним секретарем, який призначається Радою на п'ять років. У його складі працюють 13 директорів, які за своєю спеціалізацією відповідають основним комітетам з економіки, статистики, охорони навколишнього середовища, співробітництва в галузі розвитку, торгівлі, фінансів тощо;

- *Центру зі співробітництва з європейськими перехідними економіками* (1990 р.) під керівництвом директора у ранзі помічника Генерального секретаря, створеного з метою розв'язання проблем планування і координації діяльності ОЕСР у сфері підтримки економічних реформ в країнах Центральної та Східної Європи (ЦСЄ); організації діалогу між ОЕСР та країнами ЦСЄ; стимулювання співробітництва ЦСЄ з міжнародними організаціями; підготовки керівних кадрів для країн ЦСЄ. Діяльність Центру відбувається у двох основних напрямках: 1) загальна робоча програма для 13 країн (Албанія, Болгарія, Естонія, Казахстан, Латвія, Литва, Монголія, Росія,

Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Україна); 2) спеціальна програма, що пропонує рамочні умови співробітництва з ОЕСР країнам, які успішно здійснюють ринкові реформи. Центр організовує і проводить семінари з питань економічного розвитку і структурної перебудови; конкуренції; ринку праці; соціальної політики; банківської справи і фінансової системи; оподаткування, торгівлі, інвестицій, промисловості, сільського господарства; енергетики, освіти; навколишнього середовища тощо;

- інших автономних і напівавтономних органів (Міжнародне енергетичне агентство (1974 р.), Агентство з ядерної енергії (1972 р.), Центр досліджень і нововведень у галузі освіти (1968 р.), Центр розвитку ОЕСР (1962 р.).

Фінансування організації здійснюється за рахунок внесків її членів. ОЕСР має офіційні відносини з багатьма міжнародними організаціями та регулярно розповсюджує аналітичні і статистичні матеріали (в т.ч. на електронних носіях), спеціальні монографії, журнали, серійні видання, економічні звіти та прогнози, технічні та статистичні бюлетені, матеріали конференцій тощо. Штаб-квартира організації знаходиться в Парижі (Франція).

Консультативні групи держав – це об'єднання держав для вирішення нагальних проблем економічного розвитку. Вони мають назви або клубів, або груп, назви груп відповідають їхній чисельності (табл. 3.3). При цьому країни групуються залежно від спільності інтересів у сфері світової економіки та вирішують проблеми, які постають у процесі розвитку міжнародних відносин.

Європейський Союз (European Union – EU) – створено на основі Договору, підписаного в 1992 р. в м. Маастрихт (Нідерланди) керівниками держав і урядів 12 держав-членів Європейського співтовариства, який набрав чинності 1 листопада 1993 р. Відповідно до цієї Угоди засновувався політичний та економічний союз.

2 жовтня 1997р. була підписана Амстердамська угода, як удосконалений варіант Маастрихтської угоди, з доповненнями стосовно питань принципів демократії, прав людини, соціальної політики, міждержавного співробітництва в сфері внутрішніх справ і юстиції, боротьби із злочинністю, тероризмом, корупцією, расизмом, тощо.

Нова базова угода щодо принципів функціонування Європейського Союзу 2007 р. – Договір реформування або Лісабонська угода – покликана замінити європейську конституцію та містить положення про інституційну реформу в Євросоюзі.

Таблиця 3.3 – Характеристика консультативних груп держав

Назва	Членство	Функції
Групи Семи (Г-7) («Велика сімка»), («Велика вісімка»)	З 1975 р. США, Японія Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія, Канада, з 1997 р. – Росія	Обговорення глобальних економічних проблем, зокрема валютного і фінансового плану: ситуація з курсами валют, питання збалансованості національних економік
Група Дев'яти (Г – 9)	Австрія, Бельгія, Болгарія, Данія, Фінляндія, Угорщина, Румунія, Швеція, Сербія	Вирішення проблем економіки Європи з наголошенням на Центральну Європу
Група Десяти (Г-10)	Бельгія, Канада, Франція, Італія, Німеччина, Японія, Нідерланди, Швейцарія, Велика Британія, США. Спостерігачі: БМР, МВФ, ОЕСР, Європейська Комісія	Вирішення валютно-кредитних проблем як у глобальному вимірі, так і особливо в Європі
Група Одинадцяти (Г-11)	Латиноамериканські держави	Обговорення економічної ситуації в регіоні та прийняття узгодженої економічної політики
Група п'ятнадцяти (Г-15)	Країни, що розвиваються, Азії (Індія, Індонезія, Сінгапур, Малайзія), Африки (Єгипет, Алжир, Нігерія, Сенегал, Зімбабве), Латинської Америки (Аргентина, Бразилія, Мексика, Перу, Венесуела), від Європи – Сербія	Вирішення спільних економічних проблем, що постають перед країнами-членами
Група Двадцяти чотирьох (Г-24)	Країни-члени Г-15 та деякі інші країни, що розвиваються (Ефіопія, Габон, Гана, Гватемала, Пакистан, Шрі-Ланка та ін.)	Вирішення спільних економічних проблем, що постають перед країнами-членами
Група Сімдесяти семи (Г-77)	Країни, що розвиваються, а також соціалістичні країни (Китай, КНДР, Куба) та з перехідної економікою (Монголія, Румунія, Сербія)	Реформування економіки, підняття економічного рівня країн, які мають суттєві проблеми в розвитку соціально-економічної сфери
Група Двадцяти (Г-20)	Країни-члени Г-10 та 10 розвинутих країн	Співробітництво у вирішення проблем міжнародної валютної системи
Група Тридцяти (Г-30)	Некомерційна організація провідних банкірів, економістів, бізнесменів з розвинутих країн світу	Обговорення ключових проблем, проведення консультацій з економічних, у т.ч. валютно-кредитних, питань

Проте підписанню Угод про ЄС передував досить тривалий процес побудови європейської інтеграційної моделі (табл. 3.4) і відповідних інститутів ЄС.

Таблиця 3.4 – Хронологія створення Європейського союзу

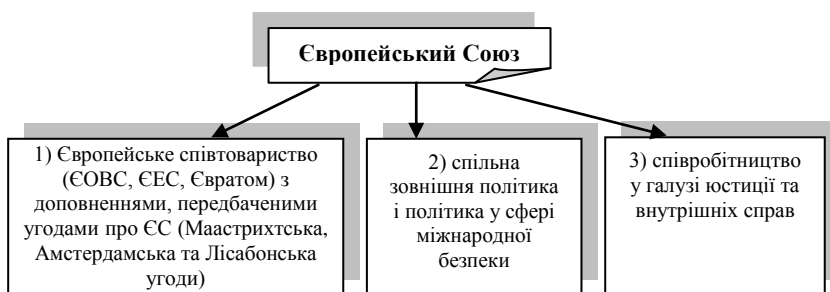
Дата	Подія
1947р.	План Маршала для економічного відродження Європи після Другої світової війни
1948 р.	Створення митного союзу Бенілюкс
1948 р.	Створення Організації європейського економічного співробітництва (ОЄЕС) для керівництва виконанням плану Маршала
1949 р.	Створення Ради Європи в Страсбурзі.
18 квітня 1951 р.	Підписання в Парижі Договору про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС)
25 березня 1957р.	Підписання в Римі угод про заснування Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) і Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом)
1967 р.	Злиття ЄОВС, ЄЕС і Євратом у Європейське співтовариство – ЄС.
1968 р.	Завершення створення митного союзу
червень 1979 р.	Перші вибори Європейського парламенту прямим загальним голосуванням
7 лютого 1992 р.	Підписання Маастрихтської угоди про створення Європейського Союзу – ЄС
Травень 1992 р.	Підписання Угоди про Європейський економічний простір між Європейським співтовариством і Європейською асоціацією вільної торгівлі
1 листопада 1993 р.	Набрання чинності Маастрихтської угоди про створення Європейського Союзу
2 жовтня 1997р.	Підписання Амстердамської угоди про Європейський Союз, яку розглядають як удосконалений варіант Маастрихтської угоди
1 січня 1999 р.	Початок завершальної стадії створення Економічного і валютного союзу (ЄВС). В 11 країнах ЄС введено в безготівкові розрахунки єдину грошову одиницю – євро, в якій з 1 липня 2002 р. здійснюються і готівкові розрахунки
2007 р.	Підписання нової базової угоди щодо принципів функціонування Європейського Союзу – <i>Договору реформування</i> або <i>Лісабонської угоди</i> про внесення змін в Угоду про Європейський Союз й Угоду про заснування Європейської Спільноти

Цілями Європейського Союзу є:

- утворення тісного союзу народів Європи;
- сприяння збалансованому та довгостроковому економічному прогресу, особливо завдяки створенню простору без внутрішніх кордонів;

- посилення економічного та соціального співробітництва;
  - утворення економічного та валютного союзу і створення в перспективі єдиної валюти; утвердження власної ідентичності в міжнародній сфері, особливо шляхом проведення спільної зовнішньої політики і політики в сфері безпеки, а в перспективі – спільної оборонної політики;
  - розвиток співробітництва у сфері юстиції та внутрішніх справ;
  - збереження та примноження спільних надбань.
- Отже Європейський Союз базується *на трьох засадах* (рис. 3.2).

Рисунок 3.2 – Правова основа ЄС

Рішення про розширення ЄС та поглиблення інтеграції було прийнято у грудні 1969 р. у Гаазі. Так, з 1 січня 1973 р. до «шестірки» приєдналися 3 країни, в 1981 р. – ще 1, в 1986 р. – 2, в 1995 р. – 3. 31 травня 2004 р. відбулося найбільше розширення ЄС за всю історію його існування – до ЄС приєдналися 10 країн, у 2007 р. – ще 2 країни. Сьогодні Європейський Союз нараховує 27 країн із загальною чисельністю населення понад 400 млн. чол. (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Етапи розширення Європейського Союзу

Роки	Кількість країн-членів	Країни, які приєдналися до Європейського Союзу
1952	6	Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Франція, Німеччина, Італія
1973	9	Великобританія, Данія, Ірландія
1981	10	Греція
1986	12	Іспанія, Португалія
1995	15	Австрія, Фінляндія, Швеція
2004	25	Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Словаччина, Словенія, Польща, Угорщина, Чехія
2007	27	Болгарія, Румунія

Основними органами Європейського Союзу є Європейська рада, Європейська комісія, Європейська рада міністрів, Європейський парламент, Європейський суд, Економічний і соціальний комітет, Комітет регіонів та Рахункова палата (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Характеристика органів ЄС

Тип органів	Назва	Принцип формування	Компетенція	Характер діяльності
Вищий (керівний політичний орган)	Європейська рада	Один представник від кожної країни – на рівні глав держав або урядів, міністрів закордонних справ, голова Комісії ЄС із заступником	- Загальна політика організації та її принципи. - Формування виконавчих органів - Бюджетна політика. - Питання діяльності та ін.	Сесійний – як мінімум, двічі на рік, консенсус, рішення не обов'язкові
Виконавчий	Європейська комісія – Комісія ЄС	20 членів – по два представники від Франції, Німеччини, Італії, Великобританії, Іспанії і по одному від кожної з решти країн.	- Забезпечення виконання положень договорів про ЄС. - Підготовка законодавчих ініціатив, необхідних для досягнення цілей, гарантії виконання затверджених законопроектів.	Постійний
Виконавчий (політичний)	Європейська рада міністрів (Рада ЄС)	Один представник від кожної країни – на рівні міністрів	Затвердження або коригування пропозицій Європейської комісії, якій доручено виконання рішень Ради міністрів.	Постійний.
Представницька асамблея держав-членів ЄС*	Європейський парламент, обирається строком на п'ять років	Складається з 732 депутатів, число яких залежать від чисельності населення країн-членів	- Схвалення, відхилення, внесення змін у законодавство ЄС. - Схвалення призначень до КЕСС. - Ухвалення разом з Радою ЄС рішень з бюджетних питань. - Схвалення угод з державами-не-членами ЄС. - Прийняття петицій від громадян. - Призначення захисника прав людини.	Сесійний – щомісяця протягом одного тижня у Страсбурзі
Комітети, комісії	Профільні комітети Європарламенту	Географічне представництво, кваліфікація	Вирішення проблем із зовнішніх справ та безпеки; с/г, риболовства та розвитку села; транспорту і туризму; довкілля, охорони здоров'я і захисту споживача; економічних і фінансових проблем, індустріальної політики; досліджень, технологічного розвитку і енергії; культури, молоді, освіти, засобів масової інформації; розвитку і співпраці; зовнішньоекономічних відносин; внутрішніх справ і громадянських свобод; юридичних питань і прав громадян; бюджетних питань; соціальних проблем, зайнятості і ділового середовища; регіональної політики, стосунків з регіональною та місцевою владою; інституціональних питань; прав жінок; петицій.	Тимчасовий, постійний

Продовження табл. 3.6

Тип органів	Назва	Принцип формування	Компетенція	Характер діяльності
Адміністративний	Секретаріат	Кваліфікація	Представництво у зовнішніх стосунках; публікації; розробка звітів	Постійний
Юридичний	Європейський суд	П'ятнадцять суддів (по одному від кожної країни) на кожні три роки) і дев'ять генеральних прокурорів (на шість років) — Люксембург.	- Розгляд спорів між державами-членами, між Союзом і країнами ЄС, між інститутами, фізичними особами або спільними органами і Союзом. - Висловлення своєї думки щодо міжнародних угод.	Постійний
Консультативний	Економічний і соціальний комітет	317 членів, поділені на три групи: група роботодавців, група робітників, група різних інтересів	- Консультування під час розгляду таких питань, як аграрна політика, вільне пересування громадян, вільне надання послуг, право іноземців на професійну діяльність тощо. - Постійний контроль за внутрішнім ринком з метою виявлення порушень.	Постійний
Консультативний	Комітет регіонів	317 членів, які призначаються на чотири роки	- Забезпечення представництва регіональних та місцевих спільнот у процесі прийняття рішень Союзом. - Консультування з питань освіти, культури, охорони здоров'я, фондів регіонального розвитку, проектування, транс'європейських мереж тощо.	Постійний, базується на діяльності восьми постійних комісій і чотирьох підкомісій.
Колегіальний	Рахункова палата	Кваліфікація	- Забезпечення зовнішнього контролю спільних європейських фінансів. - Консультативний розгляд фінансових та бюджетних проектів ЄС.	Постійний

Штаб-квартира організації знаходиться в Брюсселі (Бельгія).

Європейська асоціація вільної торгівлі – ЄАВТ (European Free Trade Association – EFTA) створена у 1960 р. на основі Стокгольмської конвенції. На відміну від ЄС, ЄАВТ є регіональним економічним угрупованням зі збереженням суверенних прав країн-членів і відсутністю наднаціональних інститутів.

Членами ЄАВТ у різні роки були Австрія, Великобританія, Данія, Ісландія, Ліхтенштейн, Португалія, Норвегія, Фінляндія, Швейцарія, Швеція. Сьогодні організація налічує чотири країни-учасниці: Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швейцарія. *Мета організації:*

- сприяти стійкому зростанню економіки, фінансової стабільності, раціональному використанню ресурсів;
- сприяти розширенню світової торгівлі і послідовному усуненню торгових бар'єрів;

- розвивати торгівлю в умовах доброзичливої конкуренції;
- сприяти забезпеченню повної зайнятості населення, підвищенню рівня життя в країнах-членах.

В організаційній структурі ЄАВТ виділяються: Рада, постійні комітети та секретаріат (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Характеристика органів ЄАВТ

Тип органів	Принцип формування	Назва	Компетенція	Характер діяльності
Вищий	Один представник від кожної країни-учасниці	Рада	<ul style="list-style-type: none"> - загальна політика організації та її принципи - формування виконавчих органів - бюджетна політика - питання діяльності 	Постійний - двічі на рік на рівні міністрів. Метод прийняття рішень – на основі одноголосності
Виконавчий	На засадах представництва	Виконавчий комітет	<ul style="list-style-type: none"> - контроль за реалізацією рішень вищих органів - підготовка засідань вищих органів 	Постійний
Комітети, комісії	Географічне представництво, кваліфікація	Ряд постійних комітетів, спеціальні групи експертів.	<ul style="list-style-type: none"> - питання економіки, економічного розвитку походження товарів, митні, торгівлі, консультативні - комітет парламентарів - бюджетні питання - питання с/г і рибальства 	Постійний
Адміністративний	Кваліфікація	Секретаріат	<ul style="list-style-type: none"> - представництво у зовнішніх стосунках - питання торгової політики, права, інтеграції - публікації й інформація - розробка звітів 	Постійний

Штаб-квартира організації знаходиться в Женеві (Швейцарія).

Європейський економічний простір (ЄЕП) створений у травні 1992 р. в результаті дворічних переговорів між ЄАВТ та ЄС, які підписали відповідну Угоду. Угода про ЄЕП набрала чинності в 1994р., її положення застосовуються на практиці 18 державами-учасницями (за виключенням Швейцарії).

Угода про ЄЕП передбачала вільне пересування товарів, послуг, капіталів та людей; узгодження політики в галузі економіки, наукових досліджень, споживання, навколишнього середовища, соціальної політики, освіти; створення правової системи для реалізації спільних норм і правил. У рамках ЄЕП були укладені двосторонні угоди між

країнами-членами ЄС і ЄАВТ про імпорт певних видів сільсько-господарської продукції; двосторонні угоди про риболовство між ЄС і Ісландією, між ЄС і Норвегією; прийняті дві декларації про спрощення прикордонного контролю і активізацію політичного діалогу.

Спільними органами ЄЄП є: Рада ЄЄП – вищий політичний орган і Об'єднаний комітет ЄЄП, який відповідає за поточні справи. Крім того, функціонують два дорадчих органи: Консультативний комітет ЄЄП і Об'єднаний парламентський комітет.

Центральноєвропейська ініціатива (ЦЄІ) започаткована у Будапешті в листопаді 1989 р. представниками чотирьох держав для налагодження співробітництва у політичній і соціально-економічній сфері, зміцнення стабільності в регіоні, особливо західної частини Східної Європи. На сьогодні учасницями ЦЄІ є 17 країн: Австрія, Албанія, Білорусь, Болгарія, Італія, Молдова, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Україна, Хорватія, Чехія, Македонія, Югославія, Боснія і Герцеговина.

Мета ЦЄІ — подолання розмежувальних ліній, зміцнення стабільності й безпеки у центрі континенту, сприяння інтеграційним процесам у Європі, забезпечення необхідної підготовки країн-учасниць до вступу у ЄС. Голови урядів країн-учасниць Ініціативи збираються на щорічні конференції. В рамках Ініціативи функціонують спеціалізовані робочі групи.

Рада держав Балтійського моря – РДБМ (Council of Baltic Sea States – CBSS) створена у 1992 р. за ініціативою Німеччини і Данії як координуючий орган країн Балтійського регіону. До складу Ради увійшли 11 держав: Німеччина, Данія, Ісландія, Латвія, Литва, Норвегія, Польща, Російська Федерація, Фінляндія, Швеція, Естонія. Україна входить до складу організації як спостерігач.

Мета РДБМ — сприяння регіональному співробітництву держав Балтійського моря, підтримання стосунків з іншими державами і міжнародними організаціями.

У Копенгагенській декларації (1992 р.) визначені такі *галузі співробітництва* в межах РДБМ: підтримка нових демократичних інститутів; економічна і технічна допомога; гуманітарні питання й охорона здоров'я; охорона навколишнього середовища; енергетика; культура і освіта; транспорт і зв'язок; туризм; інформація.

Структуру РДБМ складають:

- зустрічі голів урядів, які відбуваються нерегулярно;
- Рада міністрів закордонних справ, яка є керівним органом, збирається на щорічні зустрічі (головування в Раді здійснюється по черзі міністрами закордонних справ країн-учасниць);

- Комітет вищих посадових осіб, який здійснює керівництво і координує діяльність та прийняття рішень у періоди між сесіями Ради;
- Комісар з демократичних інститутів і прав людини, включаючи права меншин (ця посада запроваджена з 1994 р.);
- Робочі групи з різних напрямів діяльності (демократичні інститути, ядерна безпека, економічне співробітництво тощо).

Штаб-квартира організації знаходиться в Копенгагені (Данія).

Співдружність Незалежних Держав – СНД (Commonwealth of Independent States – CIS) започаткована на основі Угоди про створення СНД, підписаної вищим керівництвом Республіки Білорусь, Російської Федерації та України 8 грудня 1991 р. в Біловезькій пущі. В столиці Казахстану Алма-Ата 21 грудня 1991 р. на нараді глав нових незалежних держав було підписано Протокол до Угоди, в якому зазначалося, що Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан і Україна на рівноправних засадах утворюють Співдружність Незалежних Держав. Пізніше до Співдружності приєдналася і Грузія, яка надалі вийшла зі складу організації. Проте Україна є асоційованим членом СНД: вона не підписала Статут СНД через те, що деякі його положення суперечать українському законодавству. Україна ставиться до СНД, як до організації з дорадчими функціями і віддає перевагу двосторонньому співробітництву перед багатостороннім.

Цілями Співдружності проголошені:

- співробітництво в політичній, економічній, екологічній, гуманітарній і культурній галузях;
- сприяння всебічному і збалансованому економічному і соціальному розвитку держав-членів у межах загального економічного простору, а також міждержавному співробітництву й інтеграції;
- забезпечення прав людини і основних свобод відповідно до принципів і норм міжнародного права та документів ОБСЄ;
- співробітництво з метою забезпечення миру і безпеки, прийняття ефективних заходів до скорочення озброєння і військових витрат, ліквідації ядерної зброї та інших видів озброєння;
- мирне врегулювання суперечок і конфліктів між державами-членами.

Основними принципами діяльності організації та її членів були визнані: суворе дотримання взятих на себе міжнародних зобов'язань; невтручання у внутрішні справи; дотримання територіальної цілісності й недоторканості кордонів СНД; суворе дотримання міжнародних норм у сфері прав людини й основних свобод, включаючи права національних меншин; об'єктивне висвітлення громадсько-політичного

життя в засобах масової інформації держав-членів, недопущення поширення повідомлень, які могли б стати причиною міжнародної ворожнечі; заборона діяльності політичних партій та угруповань, що пропагандують ідеї фашизму, расизму.

В *структурі організації* функціонують такі органи: Рада глав держав, Рада глав урядів, Міждержавний економічний комітет, Рада міністрів закордонних справ, Міжпарламентська асамблея, Координаційно-консультативний комітет, Рада міністрів оборони, Штаб координації військового співробітництва, Рада командувачів прикордонними військами, Міждержавний банк, Комісія з питань прав людини, Рада міністрів внутрішніх справ, Економічний суд, Органи галузевого співробітництва, Виконавчий секретаріат СНД.

В Україні працюють такі органи СНД: Робоча група Міждержавної науково-технічної ради, Міждержавна рада з науково-технічної інформації та Рада з питань туризму. Українська частка у фінансуванні СНД становить 14%. Штаб-квартира організації знаходиться в Москві (Росія).

Сучасною тенденцією в розвитку Співдружності стало створення ряду **субрегіональних угруповань у складі декількох членів СНД.**

Євразійське економічне співтовариство (ЄврАзЕС) – організація, створена наприкінці 2000 р. в результаті об'єднання Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Киргизької Республіки, Російської Федерації, Республіки Таджикистан на основі відповідного Договору з метою ефективного просування процесу формування Митного союзу та Єдиного економічного простору відповідно до раніше укладених між країнами угод. Україна виступає спостерігачем організації.

ГУАМ створена за ініціативою України в 1997 р. у Страсбурзі спочатку як неформальне об'єднання держав, до якого увійшли Грузія, Україна, Азербайджан та Молдова, а в 1999 р. приєднався Узбекистан, після чого назва організації змінилася на ГУУАМ. В 2002 р. Узбекистан призупинив своє членство в цій організації і вона знову повернулася до назви ГУАМ. Офіційний статус міжнародної організації ГУАМ отримала 7 червня 2001 р. на основі Хартії, підписаної президентами всіх країн-членів в м. Ялта (Україна).

Хартія визначила *основні цілі і завдання організації*:

- сприяння соціально-економічному розвитку;
- зміцнення і розширення торговельно-економічних зв'язків;
- розвиток та ефективне використання в інтересах країн ГУАМ транспортно-комунікаційних магістралей між Азіатсько-Тихо-

океанським регіоном і Європою, що йдуть в обхід Росії, і відповідної інфраструктури;

- зміцнення регіональної безпеки в усіх сферах діяльності;
- розвиток відносин у галузі науки, культури, в гуманітарній сфері;
- вироблення узгоджених позицій у міжнародних організаціях;
- боротьба з міжнародним тероризмом, організованою злочинністю і наркобізнесом.

Вищим органом ГУАМ є щорічна зустріч глав держав; виконавчим – засідання міністрів закордонних справ, яке відбувається двічі на рік; робочим органом – Комітет національних координаторів (КНК). Рішення в рамках ГУАМ приймаються консенсусом. Україна – найактивніший член організації та ініціатор прийняття рішень.

Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) (Black Sea Economic Co-operation – BSEC) – створена спочатку як неформальне об'єднання держав причорноморського регіону 25 червня 1992 р. у Стамбулі главами 11 держав на основі Декларації про Чорноморське економічне співробітництво – ЧЕС. 5 червня 1998 р. під час Ялтинського саміту глав держав/урядів країн-учасниць ЧЕС було підписано Статут Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), який набув чинності 1 травня 1999 р.

Членами організації є Азербайджан, Албанія, Вірменія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Туреччина та Україна. Статус спостерігача в ОЧЕС отримали Польща, Ділова рада ЧЕС, Туніс, Ізраїль, Єгипет, Словаччина, Італія, Австрія, Франція та Німеччина. У Статуті зазначено, що держави-члени співпрацюють у таких *сферах*: торгівля та економічний розвиток; банківська справа і фінанси; зв'язок; енергетика; транспорт; сільське господарство і агропромисловість; охорона здоров'я і фармацевтика; охорона навколишнього середовища; туризм; наука і техніка, обмін статистичними даними та економічною інформацією; співробітництво між митними та іншими прикордонними органами; людські контакти; боротьба з організованою злочинністю, з усіма видами тероризму та нелегальною міграцією тощо.

Процеси співробітництва в ОЧЕС здійснюються на міжурядовому, міжпарламентському та підприємницькому рівнях. Цьому сприяє *структура Організації*, до якої входять: Рада міністрів закордонних справ держав-членів; Постійний міжнародний секретаріат, постійні та тимчасові робочі групи, Парламентська асамблея, Ділова рада, Чорноморський банк торгівлі і розвитку (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 – Характеристика органів ОЧЕС

Тип органів	Принцип формування	Назва	Компетенція	Характер діяльності
Вищий	Один представник від кожної країни-учасниці (на рівні міністрів закордонних справ)	Рада міністрів закордонних справ	<ul style="list-style-type: none"> - затвердження і зміна Регламенту (всіх правил процедур) - формування організаційної структури - заснування допоміжних органів у межах ОЧЕС, доручення їм завдань, визначення, зміна або анулювання їхніх мандатів - розгляд справ, переданих допоміжними органами, і прийняття відповідних рішень - прийняття рішень стосовно членства і статусу спостерігача та ін. 	Постійний – двічі на рік
Виконавчий	На засадах представництва	Постійний міжнародний секретаріат	<ul style="list-style-type: none"> - контроль за реалізацією рішень вищих органів - підготовка засідань вищих органів 	Постійний
Комітети, комісії	Географічне представництво, кваліфікація	Близько двадцяти робочих та спеціальних експертних груп	<ul style="list-style-type: none"> - питання з різних галузей діяльності: банківської та фінансової діяльності, транспорту, зв'язку, торгівлі та промислового розвитку, с/г, обміну економічною інформацією і статистичними даними, екології, науки і технології, туризму, енергетики, охорони здоров'я і фармацевтики, надання допомоги у надзвичайних ситуаціях, тощо. 	Постійний, тимчасовий
Між парламентські зв'язки	Географічне представництво, кваліфікація	Парламентська асамблея ЧЕС	<ul style="list-style-type: none"> - захист прав людини - незалежність держав-членів - зміцнення демократії 	Постійний
Бізнес-складова ОЧЕС	Представники ділових кіл країн-членів ЧЕС	Ділова рада ЧЕС	<ul style="list-style-type: none"> - розробка і реалізація проектів - налагодження прямих зв'язків і інформаційного обміну - лобювання інтересів ділових кіл у структурах ЧЕС - сприяння в комерційній діяльності - організація конференцій, семінарів, виставок тощо - залучення до роботи ділових кіл різних країн, які мають практичні інтереси в регіоні ЧЕС 	Органом ДР є Рада директорів, засідання якої проходять за участі асоційованих членів, учасників-партнерів та спостерігачів

В Афінах з 1998 р. функціонує *Міжнародний центр чорноморських досліджень*. У системі органів ЧЕС працюють регіональні галузеві центри: Чорноморський регіональний енергетичний центр (1994 р.), Ветеринарний центр (1995 р.), Центр

ЧЕС з обміну статистичними даними та екологічною інформацією, Балканський центр малих та середніх підприємств у регіоні ЧЕС. Штаб-квартира організації знаходиться в Стамбулі (Туреччина).

Асоціація держав Південно-Східної Азії – АСЕАН (Association of South East Asian Nations – ASEAN) – була створена п'ятьма державами у 1967 р., які підписали Бангкокську декларацію. В 1976 р. цю декларацію було доповнено Угодою про дружбу і співробітництво в Південно-Східній Азії і Декларацією АСЕАН, підписаною в Балі. У 1992 р. була підписана Сінгапурська декларація, спрямована на поглиблення економічного і політичного співробітництва й інтеграції в регіоні, а також збільшення числа членів. Зараз членами організації є 10 країн: Бруней, В'єтнам, Індонезія, Камбоджа, Лаос, Малайзія, М'янма, Таїланд, Філіппіни, Сінгапур; спостерігач – Папуа-Нова Гвінея.

Цілі організації: сприяння регіональному співробітництву в економічній, соціальній та культурній сферах з метою зміцнення миру в регіоні; прискорення економічного зростання, соціального прогресу та культурного розвитку в регіоні на основі спільних дій у дусі партнерства і рівноправ'я; заохочення активного співробітництва та взаємної підтримки в економічній, соціальній, культурній, технічній, науковій та адміністративній сферах; взаємодія у сфері науки й освіти, сільського господарства, промисловості та ін.; сприяння тісному співробітництву з міжнародними регіональними організаціями.

Вищий орган АСЕАН – Конференція глав держав та урядів. Центральний керівний орган – щорічна Зустріч міністрів закордонних справ. Виконавчий органом – Постійний комітет, який здійснює поточну роботу між нарадами міністрів іноземних справ. Зустрічі міністрів економіки, а також інших міністрів готують спеціально створені комітети: з науки та технології, з соціального розвитку та ін. Адміністративний орган – Секретаріат, існують національні секретаріати на чолі з генеральними директорами для координації поточної роботи і підготовки рішень. Зовнішні зв'язки організації підтримують одинадцять комітетів, які складаються з керівників дипломатичних представництв і знаходяться в столицях третіх країн: Берліні, Брюсселі, Вашингтоні, Веллінгтоні, Женеві, Канберрі, Лондоні, Оттаві, Парижі, Сеулі, Токію. Штаб-квартира організації знаходиться в Джакарті (Індонезія).

Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво – АТЕС (Asian-Pacific Economic Cooperation – АРЕС) – створене в 1989р. з метою підтримання зростання і розвитку країн-учасниць.

Членами організації є 21 країна: Австралія, Бруней, Гонконг,

Індонезія, Канада, Китай, Кірибаті, Малайзія, Маршаллові острови, Мексика, Нова Зеландія, Папуа-Нова Гвінея, Південна Корея, Росія, Сінгапур, США, Таїланд, Тайвань, Філіппіни, Чилі, Японія.

Створення організації має сприяти зростаючій економічній взаємозалежності держав АТР у сфері послуг, капіталу, технологій; зміцненню відкритої багатосторонньої торгової системи; підвищенню ступеня лібералізації торгівлі та інвестицій в АТР; зміцненню і стимулюванню розвитку приватного сектора; використанню принципів вільного ринку для збільшення переваг регіонального співробітництва. АТЕС є форумом держав регіону та має консультивний статус.

Основними органами АТЕС є Міністерські зустрічі, Комітет з торгівлі та інвестицій, Тихоокеанський діловий форум, робочі групи. Всі рішення приймаються на основі консенсусу. На Міністерських зустрічах міністрів закордонних справ і міністрів економіки визначаються найважливіші напрями і характер діяльності АТЕС. Міністри фінансів, торгівлі, малих і середніх підприємств, екології тощо проводять зустрічі окремо. Комітет з торгівлі та інвестицій створено в 1993 р. з метою сприяння підвищенню економічної активності, розвитку співробітництва в галузі лібералізації і розширення торгівлі, усуненню перешкод для інвестицій, створення сприятливих умов для вільного руху товарів, послуг і технологій у регіоні. Тихоокеанський діловий форум і робочі групи (їх 10), що складаються з представників держав-членів, займаються регулюванням підприємницької діяльності в країнах-членах АТЕС. Штаб-квартира організації знаходиться в Сінгапурі.

Ліга арабських держав, або Арабська ліга – ЛАД (League Arab States – LAS) була утворена в 1945 р. сімома арабськими державами з метою поглиблення зв'язків між державами-членами в різних сферах (економіка, фінанси, транспорт, культура, охорона здоров'я), координації дій для захисту національної безпеки і забезпечення незалежності та суверенітету, реалізації спільних інтересів держав-членів.

До складу *Арабської ліги* сьогодні входять: Єгипет, Ірак, Ємен, Ліван, Саудівська Аравія, Сирія, Йорданія, Алжир, Бахрейн, Джебугі, Катар, Коморські Острови, Кувейт, Лівія, Мавританія, Марокко, Об'єднані Арабські Емірати, Оман, Палестина, Сомалі, Судан, Туніс.

Організація має таку структуру: Рада ЛАД, Комітети, Генеральний секретаріат, Інститути й організації, Рада з економічних питань, Об'єднана рада оборони, Постійна військова комісія. Рада, як вищий орган ЛАД, складається з представників держав-членів, має два

засідання на рік і приймає рішення, як правило, одноголосне. Комітети, як форум для обговорення широкого кола галузевих та функціональних питань, відкриті для всіх держав-членів, а також для інших арабських країн, які прагнуть до поглиблення міжарабського співробітництва. Генеральний секретаріат, очолюваний Генеральним секретарем (п'ятирічний мандат від Ради), втілює в життя рішення Ліги. ЛАД заснувала ряд інститутів та спеціалізованих організацій: Арабська організація з освіти, культури та науки; Арабська організація менеджменту; Арабська організація праці; Рада арабської економічної єдності, Арабський фонд економічного та соціального розвитку, Арабський банк економічного розвитку в Африці, Арабський інститут супутникового зв'язку, Арабська організація аграрного розвитку, Арабська організація стандартизації та метрології, Арабська академія морського транспорту, Рада з цивільної авіації арабських країн, Об'єднання арабських радіостанцій, Арабська поштова спілка, Арабський союз телекомунікацій, Арабський валютний фонд, Арабська організація охорони здоров'я, Арабський інститут нафти та ін. Рада з економічних питань, Об'єднана рада оборони, постійна військова комісія, які складаються з голів та представників відповідних національних установ, створені і діють на основі Пакту про спільну оборону та співробітництво. Штаб-квартира організації знаходиться в Каїрі (Єгипет).

Рада арабської економічної єдності – РАЕС (Council of Arab Economic Unity – CAEU), – створена в 1964 р.

До складу організації входять 12 держав: Єгипет, Ірак, Йорданія, Ємен, Кувейт, Лівія, Мавританія, Об'єднані Арабські Емірати, Палестина, Сирія, Сомалі, Судан.

Метою організації є створення спільного ринку, в якому існує вільний рух товарів, капіталу і робочої сили. Діяльність РАЕС спрямована на уніфікацію законодавства країн-членів, узгодження економічної політики і координацію в усіх найважливіших галузях економіки, створення спільних арабських компаній.

Основні органи: Рада, Комітети, Секретаріат, спеціалізовані об'єднання підприємців, федерації і союзи, створені для координації підприємницької діяльності та обміну знаннями і досвідом, зокрема: Арабський союз текстильної промисловості (Сирія), Арабський союз із цементу і будівельних матеріалів (Сирія), Арабська федерація з цукру (Судан), Арабська федерація виробників хімічних добрив (Кувейт), Арабська федерація машинобудування (Ірак), Арабська федерація виробників рибної промисловості (Ірак), Арабська федерація харчової промисловості (Ірак), Арабська федерація з судноплавства (Ірак) та ін.

Штаб-квартира організації знаходиться в Аммані (Йорданія).

Північноамериканська зона вільної торгівлі – НАФТА (North-American Free Trade Area – NAFTA) – почала свою діяльність 1 січня 1994 р., коли набрала чинності Угода між Канадою, США та Мексикою, підписана ще в 1992 р. Проте створення цієї організації відбувалося поступово. У 1965 р. була укладена Угода між США та Канадою про торгівлю продукцією автомобільної промисловості. 1 червня 1989 р. набрала чинності американсько-канадська Угода про вільну торгівлю, яка передбачала усунення до 1998 р. всіх обмежень у взаємній торгівлі. Але зовнішні тарифи кожна з країн встановлювала самостійно. Створення НАФТА спрямоване на різні аспекти підприємницької діяльності в Північній Америці: доступ до ринків, інвестиції, гарантії, послуги, права інтелектуальної власності, державні закупівлі, дотримання стандартів, тимчасовий в'їзд для бізнесменів, розв'язання суперечок тощо.

Наднаціональних структур не утворено. Регулювання діяльності здійснюється шляхом двосторонніх переговорів між країнами-членами

Південний спільний ринок – МЕРКОСУР (Southern Common Market) – створений у 1991 р. Аргентиною, Бразилією, Парагваем та Уругваем на основі Асунсьйонського договору з метою створення зони вільної торгівлі і митного союзу. Договором передбачається скасування всіх видів мита і нетарифних обмежень у взаємній торгівлі між чотирма країнами; вільний рух капіталів і робочої сили; введення єдиного спільного зовнішнього тарифу; координація політики в галузі промисловості, сільського господарства, транспорту і зв'язку, валютно-фінансовій сфері. В перспективі планується на основі розширення МЕРКОСУР створення Латиноамериканської зони вільної торгівлі (ЛАФТА), до якої приєднаються інші латиноамериканські країни. *Організаційна структура*: Рада міністрів, Комітет постійних представників, Генеральний секретаріат.

Латиноамериканська асоціація інтеграції – ЛААІ (Latin American Integration Association – LAIA) – створена в 1980 р. одинадцятьма латиноамериканськими країнами на основі Договору Монтевідео, який набрав чинності в 1982 р.; ЛААІ замінила собою Латиноамериканську асоціацію вільної торгівлі (ЛАВТ), яка була створена в 1960 р.

Членами ЛААІ є: Аргентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Колумбія, Мексика, Парагвай, Перу, Уругвай, Чилі, Еквадор.

Завданнями ЛААІ визначені: сприяння і регулювання взаємної торгівлі між країнами регіону; поетапне створення латиноамериканського спільного ринку стимулюванням утворення зони

економічних преференцій. *Основні органи:* Рада міністрів, Комітет постійних представників, Генеральний секретаріат

Карибське співтовариство і Карибський спільний ринок – КАРИКОМ (Caribbean Community and Common Market – CARICOM) створені в 1973 р. на основі Карибської асоціації вільної торгівлі і мають на меті: сприяння економічному співробітництву на засадах механізмів спільного ринку; координацію зовнішньої політики держав-членів; створення спільних інститутів і співробітництво в таких галузях, як охорона здоров'я, освіта, культура, комунікації і промисловість. Спільний ринок тлумачиться як складова частина Карибського співтовариства.

У КАРИКОМ об'єдналися такі *країни:* Антигуа і Барбуда, Багамські Острови, Барбадос, Беліз, Домініка, Гренада, Гайана, Монтсеррат, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадіни, Суринам, Тринідад і Тобаго, Ямайка. Асоційованими членами є: Віргінські Британські Острови і Острови Теркс і Кайкос.

Організаційно КАРИКОМ складається з таких структурних підрозділів: Конференції глав урядів, Бюро конференції, Комітету голів центральних банків; Ради Карибського співтовариства; Секретаріату; Парламентської асамблеї.

Митний та економічний союз Центральної Африки – МЕСЦА (Central African Customs and Economic Union – CACEU) – створений у 1966 р. шістьма африканськими державами на основі Браззавільського договору, як наступник Екваторіального митного союзу, з метою поетапного створення і розвитку спільного ринку Центральної Африки. *Членами організації є:* Габон, Камерун, Конго, Центральноафриканська республіка, Чад, Екваторіальна Гвінея.

Діяльність МЕСЦА спрямована на визначення найважливіших напрямів і координацію митної, податкової та економічної політики держав-членів, особливо переговорів з тарифних питань з третіми країнами і застосування загальних тарифів.

Основні органи: Рада голів держав, Керуючий комітет, Генеральний секретаріат, Банк держав Центральної Африки, Банк розвитку держав Центральної Африки, Фонд солідарності.

Штаб-квартира організації знаходиться в м. Бангі (ЦАР).

Спільний ринок Східної і Південної Африки – СРСПА (Common Market for Eastern and Southern Africa – COMESA) – утворений в 1994 р. як правонаступник Преференційної зони торгівлі держав Східної і Південної Африки на основі відповідного Договору з метою забезпечення стійкого зростання і розвитку. *Членами організації є:* Ангола, Бурунді, Заїр, Замбія, Зімбabwe, Кенія, Коморські

острови, Лесото, Маврикій, Мадагаскар, Малаві, Мозамбик, Намібія, Руанда, Свазіленд, Судан, Танзанія, Уганда, Еритрея, Ефіопія.

Співробітництво країн-членів у рамках СРСПА здійснюється в таких напрямках: лібералізація торгівлі і створення митного союзу; створення платіжного союзу з єдиною валютною і розрахунковою одиницею — ЕСКАУ, досягнення конвертованості валют; узгодження валютної та податкової політики; розвиток банківської справи і ринку капіталів; вільний рух капіталу тощо; розвиток галузей економіки; стандартизація і гарантія якості продукції; сприяння розвитку приватного підприємництва; співробітництво між торговими палатами й підприємницькими об'єднаннями; заохочення і захист інвестицій; забезпечення вільного пересування окремих осіб, робочої сили, послуг. *Організаційна структура*: Зустрічі голів держав і урядів, Рада міністрів, Суд, Комітети, Секретаріат.

Економічне співтовариство держав Західної Африки (ЕКОВАС) – створене у 1975 р. згідно з Лагоським договором. *Членами* є 16 країн: Бенін, Буркіна-Фасо, Кот-Д'Івуар, Кабо-Верде, Гамбія, Гана, Гвінея, Гвінея-Бісау, Ліберія, Малі, Мавританія, Нігер, Нігерія, Сенегал, Сьєрра-Леоне, Того.

Цілі та напрями діяльності: утворення економічного союзу в Західній Африці, підвищення рівня життя, освіти й культури населення регіону, досягнення економічної стабільності, координація політики держав в економічній сфері, утворення спільного ринку.

Організаційна структура: Рада голів держав і урядів, Рада міністрів, Економічна і соціальна рада, Парламент Співробітництва, Суд Співробітництва, Виконавчий секретаріат, Фонд співробітництва, компенсації й розвитку, Спеціалізовані технічні комісії. Штаб-квартира організації знаходиться в м. Абуджа (Нігерія).

Південноафриканське співтовариство розвитку (САДК) створене у 1992 р. *Члени* – 11 держав: Ангола, Ботсвана, Замбію, Зімбабве, Лесото, Малаві, Мозамбик, Намібія, Свазіленд, Танзанія, Південноафриканська Республіка (ПАР).

Цілі та напрями діяльності: економічне зростання й підвищення добробуту населення країн регіону за рахунок самозабезпечення й взаємодоповнення національних економік; лібералізація торгівлі, забезпечення вільного руху капіталу, робочої сили й технологій. *Організаційна структура*: Саміт, Суд, Рада міністрів, Галузеві комітети міністрів, Постійний комітет посадових осіб, Національне бюро по зв'язках, Секретаріат, Консультативні конференції. Штаб-квартира організації знаходиться в м. Габороне (Ботсвана).

Питання для обговорення

1. Чому уряди розглядають членство в міждержавних організаціях як один із головних засобів здійснення своєї зовнішньої політики?
2. Чим пояснити той факт, що більшість міждержавних економічних організацій мають регіональний і субрегіональний характер?
3. Яка міждержавна економічна організація, на ваш погляд, буде впливовішою – міжнародна чи наднаціональна? Чому? Наведіть приклади.
4. Визначте напрями трансформації ЄС з міжнародної організації у вигляді економічного та політичного союзу західноєвропейських країн в об'єднання держав з єдиною валютою.
5. Обґрунтуйте, чому ЄАВТ – унікальне явище на Європейському просторі?
6. Чому, на Вашу думку, Україна намагається поглибити співробітництво з країнами Співдружності незалежних держав (СНД)?
7. В чому полягають труднощі поступової інтеграції країн в СНД за зразком Європейського співтовариства?

Контрольні питання

1. Наведіть приклади відомих Вам міждержавних організацій.
2. Сформулюйте визначення міждержавної організації.
3. Охарактеризуйте основні та спеціальні функції міждержавних організацій.
4. На яких принципах базується компетенція адміністративних органів міждержавних організацій?
5. Визначте характер діяльності, принципи формування та компетенцію вищих органів міждержавних організацій.
6. Визначте джерела фінансових коштів міжнародних організацій.
7. Визначте шляхи припинення існування міжнародних організацій.
8. На основі чого виробляються та приймається текст установчого документу організації? Що визначають установчі документи?
9. На основі якого документу формується структура міжнародної організації?

10. Визначте роль ОЕСР у міжнародному співробітництві. Які комісії приймають участь у роботі ОЕСР?

11. Надайте загальну характеристику організаційної структури і основних органів Європейського Союзу (ЄС).

12. В чому полягають відмінності Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) від ЄС.

13. Визначте доцільність зв'язків держав світу з ЄАВТ.

14. В чому полягає асиметричний характер НАФТА?

15. Визначте цілі організації АСЕАН та напрями її діяльності щодо поглиблення регіональної інтеграції.

16. Визначте мету створення Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС). Назвіть організації Азіатсько-Тихоокеанського регіону, з якими працює АТЕС.

17. Визначте основні завдання Латиноамериканської асоціації інтеграції (ЛІАІ).

18. Визначте напрями діяльності Митного та економічного союзу Центральної Африки.

19. Надайте організаційну структуру Ліги арабських держав (ЛАД).

20. В чому полягає інтеграційна політика Карибського співтовариства і Карибського спільного ринку (КАРІКОМ)?

21. Визначте цілі, функції і структуру СНД.

22. В чому полягає сутність Концепції розвитку відносин України з країнами СНД?

23. Визначте сучасні тенденції в розвитку СНД щодо створення субрегіональних угруповань.

24. Визначте особливості співробітництва в Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) на міжурядовому, міжпарламентському та підприємницькому рівнях.

25. Назвіть визначені у статуті сфери співпраці країн-членів ОЧЕС. Які проекти вважаються перспективними для країн-членів ОЧЕС?

Рекомендована література для вивчення теми: [1, с. 25-60], [2, с. 73-141], [3], [4], [11, с. 106-116, 252-339], [12], [13], [17], [19], [21, с. 39-74], [22, с. 15-22].

Тема 4

Міжнародні неурядові економічні організації

Методичні рекомендації до вивчення теми

План заняття:

1. Сутність і правовий статус міжнародних неурядових організацій
2. Види міжнародних неурядових організацій
3. Організаційні структури міжнародних неурядових організацій
4. Форми діяльності міжнародних неурядових організацій

Навчальні завдання:

- визначити сутність неурядової (недержавної) організації та її правовий статус;
- вивчити види міжнародних неурядових організацій та їх роль у системі регулювання МЕВ;
- ознайомитися з організаційною структурою неурядових економічних організацій;
- охарактеризувати форми діяльності неурядових економічних організацій;
- розглянути діяльність основних неурядових економічних організацій.

Форми контролю:

- 1) усне чи письмове опитування;
- 2) розбір проблемних питань та ситуаційних завдань;
- 3) схематичне зображення матеріалу.

Стислий зміст теми

Економічна та соціальна рада ООН дає таке **визначення міжнародної неурядової організації**: «Будь-яка міжнародна організація, створена не на основі міждержавної угоди». Отже установчі документи неурядових організацій не є міжнародними угодами і не регламентуються нормами міжнародного публічного права, тому вони є суб'єктами міжнародного приватного права. Водночас, як і міждержавні організації, вони мають свій інституціональний та договірний механізм, завдяки якому впливають на економічні, політичні та інші міжнародні відносини.

Більшість міжнародних неурядових економічних організацій

мають в якості установчих документів статуту, в яких відображено цілі та принципи діяльності, питання членства, склад та компетенцію структурних підрозділів, порядок прийняття рішень та їх види, бюджетні питання, форми і напрями діяльності тощо.

Членами міжнародних неурядових організацій, на відміну від міждержавних, у роботі яких беруть участь представники урядів, є приватні особи (індивідуальне членство), національні організації (колективне членство) або і ті, і ті одночасно (індивідуальне та колективне членство). До більшості неурядових організацій входять колективні члени – національні асоціації, національні групи, національні професійні організації тощо. Деякі організації включають і представників держав, але вони мають особливий статус, і сутність неурядової організації від цього не змінюється.

Всі міжнародні неурядові економічні організації можна поділити на такі групи (табл. 4.1):

Таблиця 4.1 – Види міжнародних неурядових організацій

Види	Приклади
<i>Загальноекономічні</i>	Європейське товариство для вивчення громадської думки і ринкової кон'юнктури (ЕСОМАР); Міжнародна торговельна палата (МТП); Спілка міжнародних ярмарків (СМЯ); Міжнародний центр з оптової торгівлі
<i>Галузеві</i>	Міжнародна конференція виробників електроенергії, Європейський комітет з виробництва текстильного обладнання, Міжнародний центр з хімічних добрив, Європейський меблевий союз, Міжнародна асоціація з виробництва молочних продуктів, Всесвітня асоціація туристських агентств тощо
<i>Кооперативні</i>	Міжнародний кооперативний альянс (МКА), Карибська кооперативна конфедерація, Скандинавське кооперативне оптове товариство тощо
<i>Громадські</i>	організації, які вивчають економічні та соціальні питання, – Міжнародна асоціація економічних наук (МЕА), Міжнародний статистичний інститут, Міжнародна рада з вивчення проблем народонаселення, Міжнародний комітет з наукової організації праці в сільському господарстві, Міжнародний інститут з вивчення економічного життя суспільства

Переважає більшість рішень неурядових організацій має характер необов'язкових рекомендацій з питань, які входять до компетенції організації. Обов'язковими є тільки «внутрішні» рішення (фінансові, процедурні, організаційні, дисциплінарні тощо). Незалежно від ступеня їхньої юридичної обов'язковості для членів акти неурядових організацій не мають міжнародно-правового значення.

Бюджети неурядових організацій формуються головним

чином за рахунок членських внесків, розміри яких визначаються керівними органами цих організацій за спеціальними шкалами. Додатковими джерелами фінансування можуть бути приватні пожертвування, фінансова підтримка різних фондів, урядів, тощо.

Серед сучасних **форм діяльності міжнародних неурядових організацій** можна назвати наступні (табл. 4.2):

Таблиця 4.2 – Форми діяльності міжнародних неурядових організацій

Форми	Зміст
<i>Прийняття постанов</i>	Здійснюється органами неурядових організацій, є однією з основних форм діяльності
<i>Організація заходів</i>	Конгреси, конференції, семінари симпозиуми, засідання для обговорення актуальних проблем – це форуми, на яких обговорюються актуальні проблеми міжнародних відносин, виявляється ставлення до них національних організацій та окремих учасників
<i>Проведення дослідної роботи</i>	Збір інформації з економічних проблем та її опрацювання, підготовка доповідей, розробка рекомендацій, видання і розповсюдження інформаційних бюлетенів, оглядів, інших матеріалів — реалізація інформаційної та консультативної функцій організацій
<i>Участь у заходах, що організуються міжурядовими організаціями</i>	Це риса сучасного розвитку неурядових організацій, свідчення їхнього авторитету та впливу, подальшого вдосконалення інституціональної структури регулювання світогосподарських зв'язків. Неурядовим організаціям це дає можливість справляти додатковий вплив на перебіг деяких процесів у світовій економіці, впливати на рішення міжурядових організацій, отримувати від останніх додаткові фінансові кошти на реалізацію спільних проєктів
<i>Видання інформаційно-аналітичних матеріалів</i>	Форма роботи, яка, поряд з проведенням дослідної діяльності, передбачає регулярне видання журналів, брошур, статистичних довідників, газет. Так, Асоціація міжнародних досліджень видає «Щоквартальний журнал з міжнародних досліджень», Атлантичний інститут міжнародних відносин — журнал «Атлантичні доповіді», Всесвітня асоціація з вивчення громадської думки — щоквартальний інформаційний бюлетень «Вісник» тощо
<i>Організація навчання та курсів підвищення кваліфікації</i>	Ця форма діяльності властива організаціям, у статутах яких зазначено як мету — поширення певних знань серед населення всіх країн. Наприклад, Віденський інститут розвитку і Міжнародна асоціація економічних наук здійснюють навчальні програми, а Міжнародний кооперативний альянс організовує навчальні поїздки кооператорів для ознайомлення з розвитком кооперації в інших країнах

Економічні неурядові організації мають схожу **систему**

керівних органів, яка складається з таких основних видів: вищі, виконавчі, адміністративні.

Вищі органи, як і в міжурядових організаціях, вирішують найважливіші питання діяльності організації. Основною формою роботи цих органів, що мають представницький характер, є проведення сесій у терміни, визначені статутом.

Виконавчі органи забезпечують роботу організації у період між сесіями вищих органів, контролюють реалізацію рішень, готують наступні сесії. Вони формуються вищими органами неурядової організації і проводять свої засідання кілька разів на рік.

Адміністративні органи ведуть поточні справи організації: вирішують організаційні питання, представляють організацію в зовнішніх відносинах, організують документообіг, відповідають за діловодство, публікацію необхідних документів та матеріалів тощо.

Деякі міжнародні неурядові організації створюють на постійній або тимчасовій основі комітети, комісії, групи експертів або регіональні філії як допоміжні органи для вирішення певних завдань.

Отже, хоча міжурядові та неурядові організації мають різну спрямованість, об'єднувальним моментом для цих двох типів організацій є наявність сукупності інтересів, що виходять за межі національних кордонів. Якщо міжурядові організації є мостом між урядами, то неурядові – це міст між народами.

Європейське товариство з вивчення громадської думки та маркетингових досліджень (ЕСОМАР) – це інформаційно-дослідний центр, створений у 1948 р. в Амстердамі, який нині перетворився на найавторитетнішу в світі організацію, що сприяє розвитку маркетингової діяльності фірм і проведенню маркетингових досліджень. ЕСОМАР є юридичною особою і не має комерційних інтересів, структура бюджету товариства складається з: членських внесків (60%), доходів від проведення конгресів та семінарів (17%), процентів по вкладах у банках, виборів від продажу власних видань, надходжень від рекламодавців (23%).

Метою діяльності ЕСОМАР є встановлення контактів між маркетологами фірм різних країн, поширення найефективніших методів маркетингових досліджень, а також встановлення і дотримання етичних норм і правил маркетингової діяльності. Членами організації можуть бути тільки спеціалісти з маркетингу.

Членство є індивідуальним і платним. У загальній кількості членів (майже 3000) консультантів-маркетологів – 66%, замовників послуг – 34%.

Основною *формою діяльності* ЕСОМАР є проведення щоріч-

них конгресів, на яких заслуховується 30-40 доповідей з дослідження найефективніших методів маркетингової діяльності фірм. Семінари відбуваються 5-6 разів на рік із більш спеціальних проблем. У роботі конгресів і семінарів беруть участь як члени організації, так і представники інших країн і континентів.

Вищим органом організації є конгрес (скликається щорічно), виконавчим – рада, головою якої є президент, що виконує функції офіційного представника у взаємовідносинах з іншими організаціями. Поточне керівництво здійснює секретаріат. ECOMAR видає журнал «European Research» (6 разів на рік), матеріали конгресів та семінарів, довідник «ECOMAR handbook» з міжнародних національних маркетингових організацій та термінологічні словники з маркетингу.

Членами ECOMAR від України є керівники деяких фірм, що займаються маркетинговими дослідженнями, а саме – Київського міжнародного інституту соціології, «Socis-Gallup International», ін.

Міжнародна асоціація економічних наук – об'єднання національних асоціацій економістів, створене в 1950 р. з ініціативи ЮНЕСКО. *Метою організації* є поширення економічних знань, розширення особистих контактів і поліпшення взаєморозуміння між вченими різних країн через організацію наукових конференцій і конгресів, проведення спільних або паралельних досліджень. Статут передбачає тільки *колективне членство* національних наукових асоціацій або комітетів, а приватні особи можуть брати участь у роботі конференцій.

Керівними органами організації є рада і виконавчий комітет. Рада складається з представників національних асоціацій, з котрих терміном на три роки обирається президент, і визначає загальну політику організації. Виконавчий комітет (президент, віце-президент, казначей, дев'ять членів зі складу ради) керує організацією між сесіями і щорічно проводить засідання виконкому. Для підготовки конференцій і розробки програм виконком створює комітети кількістю у 3-5 спеціалістів. Секретаріат знаходиться в Парижі. Організація має консультативний статус при ЕКОСОП ООН (ресстр), ЮНЕСКО (категорія В).

Міжнародний кооперативний альянс (МКА) засновано в 1895р. у Лондоні представниками кооперативного руху 14 країн: Австралії, Австро-Угорщини, Аргентини, Бельгії, Великобританії, Данії, Індії, Італії, Нідерландів, Росії, Сербії, США, Франції і Швейцарії. До альянсу входить майже 170 національних і 7 міжнародних кооперативних організацій.

Сучасні *цїлі*, проголошені статутом, – сприяння розвитку

кооперації в усіх країнах; пропаганда принципів і методів кооперативного руху, захист і представництво його інтересів; встановлення і розвиток взаємних контактів, співробітництво між кооперативами різних країн.

Основними *формами діяльності* альянсу є організація конгресів, проведення засідань, семінарів, участь у діяльності ООН та її спеціалізованих установ, заходах міждержавних організацій.

Керівні органи МКА – конгрес, центральний комітет, виконавчий комітет. Конгрес, який скликається один раз на чотири роки, визначає політику і розробляє програму діяльності. Центральний комітет виконує функції представницького керівного органу в період між конгресами, він обирає президента, двох віце-президентів, членів виконавчого комітету і призначає директора. Виконавчий комітет керує діяльністю альянсу між засіданнями центрального комітету. Поточною роботою керує секретаріат. Штаб-квартира МКА знаходиться в Лондоні. Організація має консультативний статус при ЕКОСОП ООН (категорія 1), ЮНЕСКО (категорія А), МОП, ФАО, Дитячому фонді ООН, ЮНІДО, МАГАТЕ, ЮНКТАД.

Європейський діловий конгрес (ЄДК) – міжнародна суспільно-політична недержавна організація, що об'єднує підприємства, асоціації і союзи підприємців країн-учасниць Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). ЄДК створена 8-9 грудня 1997 р. в Бонні (Німеччина) на установчій конференції політичних діячів, бізнесменів і банкірів з 37 країн ОБСЄ.

Відповідно до Статуту *членами* ЄДК можуть бути підприємства, союзи і об'єднання підприємств, а також їх партнери з країн-учасниць ОБСЄ, які визнають Статут ОБСЄ. Кожна країна ОБСЄ може бути представлена в ЄДК не більш як десятьма членами. Статут передбачає можливість асоційованого членства. Асоційовані члени наділяються правами і обов'язками, передбаченими Статутом, за винятком права голосувати на сесіях Загальних зборів і бути вибраними до керівних органів ЄДК. Кількісні обмеження не поширюються на асоційованих членів, які, відповідно, сплачують 50% вступних і членських внесків.

Відповідно до Статуту *цілями* ЄДК є: сприяння економічному співробітництву в регіоні ОБСЄ і економічному розвитку держав-учасниць ОБСЄ, створення оптимальних умов для діалогу між політичними і діловими колами, а також захист прав і законних інтересів своїх членів і надання їм допомоги з метою підвищення ефективності діяльності.

Пріоритетними *напрямами діяльності* ЄДК визначені: законодавство, банківська і фінансова сфери, енергетика, екологія та

охорона здоров'я, інформація і комунікації, безпека підприємництва. Принципова відмінність ЄДК від інших неурядових структур полягає в тому, що він об'єднує безпосередніх учасників ринку.

Римський клуб – міжнародна неурядова організація, що об'єднує у своїх рядах учених, суспільних і політичних діячів різних країн світу, був утворений 6-7 квітня 1968 р. у Римі.

Юридично Римський клуб зареєстрований у Швейцарії. За Статутом чисельність Клуба не повинна перевищувати більше 100 чоловік. Ядро клубу – «постійний комітет» – склали шість чоловік: Ауреліо Печчеї, Ерих Янц, Олександр Кинг, Макс Монне (голландський експерт з міжнародних проблем), Жан Сен-Жур (експерт із питань економіки і фінансів французької футурологічної школи) і Гуго Тіман (глава Базелевського інституту в Женеві).

Перед клубом були поставлені дві *основні цілі*:

1) сприяти усвідомленню ускладнень, що виникли перед людством;

2) шляхом впливу на суспільну свідомість, сприяти виправленню нинішньої ситуації.

З ініціативи Римського клубу було виконано 18 дослідницьких проєктів, результати яких представлені у формі доповідей Римському клубу. Римський клуб не має ні штатних наукових співробітників, ні власного статуту, ні свого друкованого органу. Керівний орган – виконком, який щорічно організовує засідання клубу в різних містах світу. Секретаріат клубу знаходиться в Римі.

Дакарський клуб – об'єднання представників громадсько-політичних і ділових кіл держав Африки та Західної Європи – засноване в 1974 р. у Дакарі. Це неофіційний форум для дискусій та спільного пошуку спеціалістами з питань розвитку шляхів вирішення міжнародних економічних проблем, особливо у сфері промислового розвитку африканських країн та їхніх відносин з промислово розвинутими країнами.

Членство в клубі індивідуальне. Для керівництва діяльністю клубу між сесіями створено ініціативний комітет (вісім членів). Президент клубу, якого обирають на три роки, входить до складу цього комітету. Штаб-квартира знаходиться в Дакарі (Сенегал).

Питання для обговорення

1. Які перспективи розвитку міжнародних неурядових організацій у міжнародній сфері?

2. Якими шляхами, на ваш погляд, удосконалюватиметься

механізм співробітництва між неурядовими та міждержавними організаціями?

Контрольні питання

1. Дайте визначення міжнародним неурядовим організаціям.
2. Який правовий статус мають неурядові організації?
3. Визначте перспективи розвитку неурядових організацій у міжнародній сфері.
4. Надайте загальну характеристику існуючому механізму співробітництва між неурядовими та міждержавними організаціями.
5. Назвіть види міжнародних неурядових організацій і визначте найвпливовіші з них на сьогодні.
6. Охарактеризуйте типові організаційні структури неурядових організацій. Наведіть приклади організаційних структур відомих вам міжнародних неурядових організацій.
7. Які форми діяльності притаманні сучасним неурядовим економічним організаціям? Наведіть приклади.
8. Охарактеризуйте діяльність Дакарського клубу за напрямками.
9. Сформулюйте обов'язки Європейського ділового конгресу та відмінність від інших міжнародних суспільних неурядових структур.
10. Визначте основні форми діяльності Міжнародного кооперативного альянсу.
11. Хто може бути членом Європейського товариства з вивчення громадської думки та маркетингових досліджень?
12. Охарактеризуйте діяльність Римського клубу за напрямками.

Рекомендована література для вивчення теми: [1, с. 61-69], [2, с. 60-72], [3], [4], [11, с. 340-355], [12], [16], [17], [19], [21, с. 75-88], [22, с. 23-24].

Тема 5

Організація Об'єднаних Націй (ООН) та міжнародне економічне співробітництво

Методичні рекомендації до вивчення теми

План заняття:

1. Історія створення, цілі та принципи діяльності ООН
2. Членство в ООН.
3. Регулярний бюджет ООН, фінансовий стан організації.
4. Реформування ООН
5. Організаційна структура ООН: загальна характеристика
6. Головні органи ООН, принципи їх функціонування, повноваження та компетенція
7. Регіональні комісії ООН, їх призначення та напрями діяльності
8. Програми і робочі органи ООН
9. Спеціалізовані та автономні установи ООН

Навчальні завдання:

- усвідомити сучасну роль ООН у системі регулювання МЄВ;
- засвоїти історію створення, цілі та принципи діяльності ООН;
- з'ясувати умови членства в організації;
- визначити правила формування і використання регулярного бюджету ООН;
- вивчити сучасні проблеми ООН;
- надати уявлення про організаційну структуру ООН, повноваження і компетенцію її головних органів;
- визначити місце і сферу діяльності робочих органів та програм в системі ООН;
- охарактеризувати спеціалізовані та автономні установи, пов'язані з ООН.

Форми контролю:

- 1) усне чи письмове опитування;
- 2) тестування;
- 3) розбір проблемних питань та ситуаційних завдань;
- 4) схематичне зображення матеріалу;
- 5) контрольна робота.

Стислий зміст теми

Назва «Об'єднані Нації» була запропонована президентом США Франкліном Д. Рузвельтом та вперше використана у «Декларації Об'єднаних Націй» від 1 січня 1942 р., коли представники 26 держав зобов'язалися від імені своїх урядів продовжувати спільну боротьбу проти країн, що розв'язали Другу світову війну. Далі хронологія створення організації була такою (табл. 5.1).

Таблиця 5.1 – Хронологія створення ООН

Дата	Подія
жовтень 1943р.	На Московській конференції союзних держав (СРСР, США, Великобританії, Китаю), прийнята Декларація, в якій проголошено «необхідність заснування у можливо короткий строк спільної міжнародної організації для підтримки міжнародного миру і безпеки, що базується на принципі суверенної рівності всіх миролюбних держав...»
серпень – жовтень 1944 р.	Представники Радянського Союзу, Китаю, Великобританії, Сполучених Штатів Америки в Думбартон-Оксі готують концепцію та пропозиції щодо створення організації
25 квітня – 26 червня 1945 р.	У Сан-Франциско проходить Конференція Об'єднаних Націй, присвячена створенню міжнародної організації; обговорюється проект Хартії ООН
26 червня 1945 р.	Підписання Статуту ООН представниками 50 країн
24 жовтня 1945 р.	Статут ООН було ратифіковано Радянським Союзом, Китаєм, Великобританією, Сполученими Штатами Америки та Францією. Цей день вважається офіційною датою створення ООН і щорічно відзначається як День Організації Об'єднаних Націй

Організація об'єднаних націй (ООН) – (Organization of the incorporated nations – OIN) – одна з найстаріших та одночасно найширша і найбільш представницька з усіх міжнародних організацій.

Статутом ООН визначено такі *цілі організації*:

- підтримувати міжнародний мир та безпеку;
- розвивати дружні відносини між націями на основі поважання принципу рівноправ'я і самовизначення народів;
- здійснювати співробітництво для розв'язання міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру та для заохочення й розвитку поваги до прав людини й основних свобод;
- організовувати і погоджувати дії націй для досягнення цих спільних цілей.

Діяльність організації ґрунтується на таких *принципах*:

- суверенна рівність усіх держав-членів;
- вирішення країнами-членами своїх міжнародних спірних питань мирними засобами і так, щоб не загрожувати миру, безпеці та справедливості;
- утримання будь-якої держави від загрози силою або застосування сили проти інших держав;
- надання державами-членами допомоги ООН в усіх її діях, які здійснюються відповідно до Статуту, й утримання від допомоги будь-якій країні, проти якої ООН вживає заходів превентивного або примусового характеру;
- забезпечення дотримання країнами, які не є членами ООН, тих самих принципів, оскільки це необхідно для підтримання міжнародного миру і безпеки;
- невтручання у справи, які стосуються внутрішньої компетенції будь-якої держави.

На основі Статуту виникла розгалужена система багатосторонніх договорів. ООН розробляє рекомендації, конвенції, заходи, які пропонує прийняти своїм членам для подальшого включення в законодавство або введення нормативних актів.

Членами ООН можуть бути всі миролюбні держави, які беруть на себе зобов'язання дотримуватися Статуту і, на думку ООН, можуть і прагнуть ці зобов'язання виконувати. Статутом передбачено також призупинення прав та привілеїв держави-члена або навіть виключення за недотримання принципів Статуту. Зараз членами ООН є 190 держав.

Хартія ООН зобов'язує країни-члени регулярно сплачувати *членські внески*, розмір яких визначається Генеральною Асамблеєю за рекомендацією комітету з внесків (18 членів) залежно від встановленої квоти, що розраховується відповідно до валового національного продукту і рівня доходів на душу населення країни-члена. Тому приблизно 75% коштів надходить від десяти найбагатших країн. Генеральна Асамблея встановила для будь-якої держави максимум у 25% регулярного бюджету і мінімум – 0,001%. Максимальну квоту встановлено для США – 22%, для решти країн встановлені нижчі квоти, наприклад, для Японії – 19,5%, Німеччини – 9,77%, Франції – 6,47%, Великобританії – 5,5%, Росії – 1,29%, України – 0,053%. Додатковим джерелом бюджету є добровільні внески.

Кошти бюджету витрачаються на: політичну діяльність; міжнародне правосуддя і право; міжнародне співробітництво з метою розвитку; суспільну інформацію; права людини і гуманітарну діяльність (діють 70 інформаційних центрів на всіх континентах, ООН налічує 54 тис. службовців).

Офіційними мовами організації є англійська, іспанська, китайська, російська, французька. Арабська мова додана пізніше як офіційна мова Генеральної Асамблеї, Ради Безпеки і Економічної та Соціальної Ради.

Останні роки ООН переживає *дві взаємопов'язані кризи* – фінансову і бюджетну. Перша зумовлена тим, що деякі держави-члени не виконують своїх фінансових обов'язків згідно зі статутом, друга – необхідністю суттєвого скорочення бюджету. Отже, на порядку денному ООН стоїть питання реформування цієї організації.

Основні напрями оновлення ООН запропоновані в доповіді Генерального секретаря ООН на 51-й сесії Генеральної Асамблеї «Оновлення ООН: програма реформ» (рис. 5.1):

Основні напрями реформування ООН		
<i>Найзначніші цінності людства:</i> свобода; рівність і солідарність, терпимість; відмова від насилля; повага до природи; спільна відповідальність		
Основні напрями діяльності ООН в новому тисячолітті		
Скорочення наполовину зубожіння населення найбідніших країн до 2015 р.		
Всі діти мають одержати принаймні початкову освіту		
Боротьба зі СНІДом: до 2010 р. серед молоді захворюваність повинна скоротитися на 25%		
Сприяння розвитку сільського господарства в Африці		
Надання країнам, що розвиваються, додаткових пільг в експорті їх традиційної продукції		
Запобігання конфліктів (найкращим шляхом до цього є сприяння економічному розвитку й забезпеченню прав людини в усіх країнах)		
Зміцнення ефективності миротворчих операцій ООН		
Гнучкіше і цілеспрямоване застосування санкцій		
Скорочення озброєнь		
Ефективне вирішення економічних проблем, особливо пов'язаних зі зміною клімату, дефіцитом водних ресурсів, руйнування ґрунтів і винищенням лісів		

Рисунок 5.1 – Основні напрями оновлення ООН

Органи системи ООН можна поділити на такі основні групи: головні, допоміжні, спеціалізовані організації і установи, автономні організації (рис. 5.2). Організація Об'єднаних Націй має шість головних органів: Генеральну Асамблею, Раду Безпеки, Економічну і Соціальну Раду, Раду з Опіки, Міжнародний Суд і Секретаріат.

Генеральна Асамблея (ГА) – (General Assembly) – є головним політичним консультативним органом ООН. Кожна держава може бути представлена в ній делегацією щонайбільше з п'яти осіб та має

ОДИН ГОЛОС.

Головні органи	Допоміжні органи				
	Генеральна Асамблея	Головні комітети (6)	Постійні комітети	Близько-східне агентство	Автономні організації
Рада Безпеки	Військово-штабний комітет	Постійні комітети			
Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОП)	Функціональні комісії	Регіональні комісії	Постійні комісії	Спеціалізовані установи	Програми, фонди, центри
Секретаріат, Генеральний секретар	Верховний комісар з прав людини				
Міжнародний суд					
Рада з опіки					

Рисунок 5.2 – Організаційна структура ООН

Рішення з таких важливих питань, як підтримання миру і безпеки, прийом нових членів і бюджетні питання, потребують більшості в дві третини голосів. Рішення з інших питань приймаються простою більшістю голосів. ГА, як правило, збирається у Нью-Йорку.

Генеральна Асамблея має такі *функції та повноваження*:

- розгляд принципів співробітництва для підтримки міжнародного права і безпеки;
- обговорення питань стосовно міжнародного миру і безпеки і розробка рекомендацій, крім тих випадків, коли спірне питання стосується компетенції Ради Безпеки;
- обговорення і подання рекомендацій з будь-яких питань стосовно повноважень і функцій будь-якого органу ООН;
- здійснення досліджень і розробка рекомендацій з метою сприяння міжнародному співробітництву в політиці, у розвитку і кодифікації міжнародного права, дотриманні прав людини і основних свобод, в економічній та соціальній сферах тощо;
- розробка рекомендацій щодо мирного врегулювання будь-яких ситуацій, якщо вони можуть зашкодити дружнім відносинам між державами;
- розгляд доповідей Ради Безпеки та інших органів ООН;
- розгляд і затвердження бюджету, а також визначення розмірів внесків членів ООН;

- вибори непостійних членів Ради Безпеки, членів Економічної і Соціальної Ради, членів Ради з Опіки; спільні з Радою Безпеки вибори суддів Міжнародного Суду і (за рекомендацією Ради Безпеки) призначення Генерального секретаря.

Генеральна Асамблея проводить: 1) *чергові сесії* (щорічно з вересня по грудень); 2) *спеціальні сесії* (на вимогу Ради Безпеки, більшості членів ООН або на вимогу одного із членів за умови приєднання до нього більшості); 3) *надзвичайні спеціальні сесії* (скликається протягом 24 годин з моменту надходження вимоги від Ради Безпеки (за підтримки будь-яких дев'яти членів Ради) або більшості членів ООН, або одного з членів, якщо до нього приєдналася більшість).

Робота ГА ООН забезпечується спеціальною **організаційною структурою**, до складу якої входять:

1) *головні комітети* (роззброєння і міжнародної безпеки, спеціальний політичний, з економічних і фінансових питань, з соціальних, гуманітарних питань й питання культури, з питань деколонізації, з адміністративних та бюджетних питань, з правових питань);

2) *робочі і спеціальні органи* (міжурядові комітети, консультативні органи, комітети і комісії спеціальної компетенції);

3) *процедурні комітети*;

4) *постійні комітети* (з внесків, консультативний комітет з адміністративних і бюджетних питань).

В економічній галузі ГА організує дослідження і надає рекомендації з питань сприяння розвитку міжнародного співробітництва, заохочення прогресивного розвитку міжнародного права і його кодифікації. ГА остаточно затверджує всі міжнародні конвенції з економічних питань. У структурі ГА економічними питаннями займаються: Комітет з економічних і фінансових питань; Комісія ООН з права міжнародної торгівлі; Комісія з міжнародного права; Комітет з інвестицій.

Комісія ООН з права міжнародної торгівлі – ЮНСІТРАЛ (UN Commission on International Trade Law – UNCITRAL) – створена в 1966 р. з метою сприяння гармонізації та уніфікації правових норм у міжнародній торгівлі. З 1973 р. в Комісії працюють 36 осіб, які обираються на 6 років. Комісія складається з: 9 представників від країн Африки; 7 – від країн Азії; 5 – від східноєвропейських країн; 6 – від країн Латинської Америки і Карибського басейну; 9 – від країн Західної Європи і США. Комісія співпрацює з ЮНКТАД.

Комісія з міжнародного права – КМП (International Law

Commission – ILC) утворена у 1947 р. з метою сприяння міжнародному співробітництву і розвитку міжнародного права та його кодифікації. На основі проєктів Комісії були прийняті такі конвенції з економічних питань: Конвенція про риболовство й охорону ресурсів відкритого моря; Міжнародна конвенція про право міжнародних договорів; Міжнародна конвенція про право договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями. Комісія складається з 34 представників країн-членів, які розподіляються таким чином: 8 – від країн Африки; 7 – від країн Азії; 3 – від країн Східної Європи; 6 – від країн Латинської Америки і Карибського басейну; 8 – від країн Західної Європи і США; 2 – на правах ротації від різних країн.

Комітет з інвестицій (Investment Committee) створений у 1947р. для сприяння Секретаріату в розміщенні інвестицій з коштів пенсійного фонду та інших трастових і спеціальних фондів, які перебувають під контролем ООН. Кількість членів – дев'ять.

Рада Безпеки ООН, згідно зі Статутом, несе головну відповідальність за підтримання міжнародного миру і безпеки. У 1965р. кількість її членів було збільшено з 11 до 15 (перша поправка до Статуту ООН): п'ять постійних членів – Великобританія, Китай, Росія, США, Франція – і десять членів, які обираються Генеральною Асамблеєю на два роки за географічною ознакою. П'ять з десяти членів переобираються щороку. Кожен член Ради має один голос. Для прийняття рішень з питань діяльності ООН потрібно дев'ять голосів, включаючи голоси всіх п'яти постійних членів Ради (це так зване правило одностайності великих держав, або право вето). Якщо постійний член не підтримує рішення, але не хоче блокувати його прийняття, він не голосує проти, а утримується при голосуванні. На відміну від інших органів ООН, тільки Рада Безпеки має право приймати рішення, обов'язкові для виконання всіма членами ООН. Рада Безпеки проводить свої засідання у Нью-Йорку.

Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОП) – головний орган з координації економічної діяльності ООН та спеціалізованих установ, пов'язаних з ООН. Кількість членів ЕКОСОП 54, з яких представництво по регіонах розподіляється так: 14 місць – квота Африки, 10 – Латинської Америки, 11 – Азії, 13 – Західної Європи й інших країн і 6 – країн Східної Європи. Членів ЕКОСОП обирають строком на три роки, щорічно по 18 членів. Кожен член Ради має один голос, рішення приймаються простою більшістю голосів. ЕКОСОП проводить щорічно дві сесії тривалістю в один місяць: у Нью-Йорку і в Женеві.

Економічна і Соціальна Рада має такі *функції і повноваження*:

- обговорює міжнародні економічні й соціальні проблеми глобального і міжгалузевого характеру і розробляє рекомендації щодо політики з цих проблем для країн-членів і для системи ООН;
- проводить дослідження, складає доповіді, розробляє рекомендації з міжнародних проблем в економічній і соціальній сферах Генеральній Асамблеї, членам Організації та зацікавленим спеціалізованим установам;
- заохочує держави до дотримання прав людини і основних свобод для всіх;
- скликає міжнародні конференції і розробляє для подання ГА ООН проекти конвенцій з питань, що входять до її компетенції;
- веде переговори зі спеціалізованими установами відносно угод, що стосуються взаємовідносин цих установ з ООН;
- погоджує діяльність спеціалізованих установ через консультації з ними і надання рекомендацій;
- надає послуги і допомогу членам ООН, а також спеціалізованим установам на прохання останніх;
- консультує відповідні неурядові організації з питань, які входять до її компетенції.

Механізм допоміжних органів ЕКОСОП складається з функціональних комісій, постійних комітетів, регіональних комісій, постійних експертних органів (рис. 5.3).

Функціональні комісії	Регіональні комісії	Постійні комісії (комітети)	Групи експертів
1. Статистична 2. З народонаселення і розвитку 3. Із соціального розвитку 4. З прав людини 5. Зі становища жінок 6. Щодо запобігання злочинності 7. З наркотичних засобів 8. З науки і техніки 9. Зі стійкого розвитку	1. Європейська економічна комісія (ЄЕК) 2. Економічна комісія для Латинської Америки і Карибського басейну (ЕКЛАК) 3. Економічна і соціальна комісія для Азії і Тихого океану (ЕСКАТО) 4. Економічна і соціальна комісія для Західної Азії (ЕСКЗА) 5. Економічна комісія для Африки (ЕКА)	1. З програми і координації 2. З природних ресурсів 3. З неурядових організацій 4. По переговорах з міжурядовими установами 5. По ТНК 6. З населених пунктів	1. З розвитку планування 2. З оподаткування 3. З транспортування небезпечних вантажів 4. З економічних, політичних і культурних прав 5. З природних ресурсів 6. З нових і джерел енергії 7. З державного управління і фінансів 8. З питань географічних назв

Рисунок 5.3 – Організаційно-функціональна структура ЕКОСОП

Регіональні економічні комісії ЕКОСОП – це органи, які мають на меті сприяння економічному й соціальному співробітництву країн певного регіону. Такі комісії допомагають урядам країн регіону у виборі шляхів і методів регіонального співробітництва, займаються науково-дослідною діяльністю, займаються питаннями підготовки та підвищення кваліфікації кадрів, поширюють інформацію про взаємодію держав в економічній та соціальній сферах, розробляють рекомендації щодо підвищення результативності співробітництва. Нині під егідою ООН діє п'ять регіональних комісій (табл. 5.2):

Таблиця 5.2 – Регіональні комісії ООН

Назва	Рік утворення	Члени	Цілі та напрями діяльності
Європейська економічна комісія (ЄЕК)	1947 р.	Країни Європи, США, Канада, Ізраїль, азійські республіки СНД	Аналіз економічної і соціальної ситуації, що утворюється в регіоні, шляхом організації нарад, практикумів, семінарів, наукових поїздок за напрямками: навколишнє середовище, енергетика, транспорт, статистика, торгівля, економічний аналіз
Економічна і соціальна комісія для Азії і Тихого океану (ЕСКАТО)	1947 р.	45 азійських держав, США, Австралія, Франція Велика Британія, 10 острівних країн Тихого океану – асоційовані члени	Сприяння економічному і соціальному розвитку в регіоні за напрямками: регіональне економічне співробітництво, пом'якшення проблем злиденності шляхом економічного і соціального розвитку, навколишнє середовище
Економічна і соціальна комісія для Західної Азії (ЕСКЗА)	1973 р.	13 арабських країн, що видобувають нафту	Зміцнення співробітництва між країнами регіону шляхом аналізу проблем економічного і соціального характеру і вироблення відповідних рекомендацій в галузі с/г і продовольства, доквілля, промисловості, демографії, транспорту, міжнародної торгівлі та ін.
Економічна комісія для Африки (ЕКА)	1958 р.	53 африканських держави	Сприяння економічному і соціальному розвитку в Африці шляхом організації зустрічей глав держав та урядів, розробки програм соціально-економічного розвитку, надання консультацій, підготовки кваліфікованих кадрів в галузі с/г, промисловості, торгівлі, туризму, природних ресурсів, населення, тощо
Економічна комісія для Латинської Америки і Карибського басейну (ЕКЛАК)	1948 р.	41 держава: латиноамериканські країни, США, Канада, Франція, Італія, Португалія, Велика Британія, Нідерланди	Аналіз соціально-економічної ситуації в регіоні та розробка планів розвитку за напрямками: економічний розвиток, доквілля, продовольство і с/г, міжнародна торгівля, енергетика, транспорт, наука й техніка

Рада з Опіки – один із шести головних органів ООН, на який покладено завдання спостереження за управлінням підопічними територіями (територіями, що були колоніями). Проте остання з 11

таких територій, – група островів Палаї (у Мікронезії), отримала незалежність у листопаді 1994 р. і наступного місяця стала країною-членом ООН. З цього часу Рада з Опіки формально припинила своє існування. Змінивши свої правила процедури, вона буде тепер проводити засідання тоді і там, коли і де того вимагатимуть обставини.

Міжнародний Суд – головний судовий орган ООН, до юрисдикції якого входять усі питання, що передаються йому державами, і всі питання, передбачені Статутом ООН і чинними договорами і конвенціями. Цей орган складається з 15 суддів, яких окремо обирають Генеральна Асамблея і Рада Безпеки на дев'ять років за рівнем кваліфікації. Проте не може бути обрано двох суддів з однієї країни. Місцезнаходження суду – Гаага (Нідерланди).

Країни-члени можуть передавати на розгляд Міжнародного Суду справи про прикордонні суперечки, право на рибну ловлю, право на корисні копалини та інші спірні питання. Генеральна Асамблея або Рада Безпеки можуть консультуватися з Міжнародним Судом з будь-якого питання.

Секретаріат – адміністративний орган ООН, який обслуговує інші органи, виконує програми і втілює в життя політику, розроблену ними. Робота Секретаріату включає: керівництво операціями з підтримування миру; організацію міжнародних конференцій з проблем світового значення; підготовку оглядів світових економічних та соціальних тенденцій і проблем; здійснення досліджень; перекладання виступів, документів; забезпечення світових засобів масової інформації відомостями про діяльність ООН. Секретаріат очолює Генеральний секретар, якого призначає Генеральна Асамблея за рекомендацією Ради Безпеки.

Спеціалізовані установи пов'язані з ООН спеціальними угодами про співробітництво і координацію, взаємодіють з нею і одна з одною через координуючий апарат ЕКОСОП. Це самостійні міжнародні організації, створені на основі міжурядових угод, які мають широку компетенцію і працюють у співробітництві з ООН. Спеціалізовані установи користуються самостійністю і мають повну юридичну правоспроможність, а ЕКОСОП координує їхню діяльність.

Спеціалізовані органи і міжурядові установи, пов'язані з ООН, можуть бути поділені на три групи (рис. 5.4):

- 1) програми і робочі органи ООН;
- 2) спеціалізовані установи ООН;
- 3) автономні організації, пов'язані з ООН.

Перша група об'єднує структурні одиниці, які є складовою допоміжних органів Генеральної Асамблеї ООН.

Спеціалізовані установи і міжурядові організації, пов'язані з ООН		
Програми і робочі органи	Міжурядові установи, пов'язані з ООН	Автономні організації
<ul style="list-style-type: none"> - Програми розвитку ООН (ПРООН) - Програми ООН з навколишнього середовища - Міжнародна програма ООН з контролю за наркотичними засобами - Всесвітня продовольча програма (ВПП) - Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД) - Близькосхідне агентство ООН для допомоги палестинським біженцям (БАПОР) - Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) - Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ) - Програма добровольців ООН - Центр ООН з населених пунктів (ХАБІТАТ) - Міжнародний навчальний і науково-дослідний інститут поліпшення становища жінок 	<ul style="list-style-type: none"> - Міжнародна організація праці (МОП) - Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО) - Продовольча і сільськогосподарська Організація Об'єднаних Націй (ФАО) - Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (МФСР) - Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) - Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) - Міжнародна морська організація (ММО) - Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО) - Всесвітній поштовий союз (ВПС) - Міжнародний союз електров'язку (МСЕ) - Міжнародний союз з телекомунікацій (МСТ) - Всесвітня метеорологічна організація (ВМО) - Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) - Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) - Міжнародна асоціація розвитку (МАР) - Міжнародна фінансова корпорація (МФК) - Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГП) - Міжнародний валютний фонд (МВФ) 	<ul style="list-style-type: none"> - Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) - Всесвітня організація з туризму (ВОТ) - Міжнародний торговельний центр (МТЦ) - Світова організація торгівлі (СОТ)

Рисунок 5.4 – Спеціалізовані органи ООН і міжурядові установи, пов'язані з ООН

Організації другої і третьої груп пов'язані спеціальними угодами з ООН. Друга група установ підпорядкована безпосередньо ЕКОСОП, тобто ці організації взаємодіють з ООН і одна з одною через ЕКОСОП і щорічно подають свої звіти і доповіді. Рада уповноважена укладати зі спеціалізованими установами угоди про умови їх зв'язків з ООН і подавати такі угоди на затвердження Генеральній Асамблеї.

Програми і робочі органи ООН охарактеризовані у табл. 5.3.

Таблиця 5.3 – Програми ООН

Назва	Рік утворення	Основні функції	Сфери діяльності
Програма розвитку ООН (ПРООН)	1965 р.	Розробка проектів і програм розвитку; розподіл коштів на втілення проектів; технічна допомога; консультативні й експертні послуги; організація семінарів та навчання фахівців за кордоном; підготовка національних управлінських кадрів; надання допомоги в надзвичайних ситуаціях	Боротьба із злидністю; розвиток управлінської діяльності; технічне співробітництво між країнами, що розвиваються; навколишнє середовище; раціональне використання природних ресурсів; участь жінок у соціальному управлінні
Програма ООН з довкілля (ЮНЕП)	1972 р.	Розробка рекомендацій щодо політики захисту довкілля; загальне керівництво діяльністю й координація програм у галузі збереження природного середовища; екологічний моніторинг стану навколишнього середовища; підготовка доповідей про стан навколишнього середовища в світі та за регіонами; технічні заходи з ліквідації шкоди, заподіяної навколишн. середовищу	Збереження генетичних ресурсів біосфери, запобігання загибелі екосистеми
Всесвітня продовольча програма (ВПП)	1962 р.	Надання продовольчої допомоги країнам, які мають низький економічний рівень розвитку або потерпілим від стихійного лиха	Координація надзвичайної допомоги продовольством, яка здійснюється органами і організаціями ООН

Міжнародна організація праці ООН (МОП) – 1946 р. – спеціалізована установа ООН, сферою діяльності якої є соціально-економічні проблеми трудящих, забезпечення повної зайнятості і зростання рівня життя тощо.

Міжнародна морська організація (ММО) – 1958 р. – спеціалізована установа ООН, завданнями якої є заохочення співробітництва урядів з технічних питань міжнародного торговельного судноплавства, сприяння виробленню найефективніших стандартів (з безпеки на морі, морської навігації), боротьба із забрудненням моря плавзасобами та забрудненням довкілля.

Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО) – 1947 р. – спеціалізована установа ООН, що займається питаннями розробки принципів і техніки міжнародного повітряного сполучення; забезпечення безпечного і планомірного розвитку цивільної авіації, підготовки проектів міжнародних повітряних конвенцій, сприяння безпеці польотів на міжнародних авіалініях тощо.

Всесвітній поштовий союз (ВПС) – 1874 р. – спеціалізована установа ООН, цілями якої є сприяння ефективній роботі поштових служб, надання технічної допомоги для вдосконалення поштового

обслуговування тощо.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) – 1967р. – спеціалізована установа ООН, створена з метою охорони інтелектуальної власності в усьому світі через співробітництво між державами-членами і міжнародними організаціями у сфері інтелектуальної власності.

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) – 1946 р. – створена з метою заохочення міжнародного співробітництва у сфері освіти, науки і культури; забезпечення поваги до законності та справедливості, прав людини й основних свобод незалежно від раси, статі, мови або релігії згідно зі Статутом ООН.

Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО) – 1967 р. – спеціалізована установа ООН, заснована як центральний координуючий орган у сфері допомоги промислового розвитку країн, що розвиваються, надання допомоги країнам з перехідною економікою і країнам, що розвиваються, в реструктуризації і приватизації в промисловості тощо.

Продовольча і сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй (ФАО) – 1945 р. – спеціалізована установа ООН, діяльність якої спрямована на сприяння якості життя, вдосконалення виробництва і розподілу продовольства та іншої сільськогосподарської продукції, поліпшення умов життя сільського населення, розвиток світової економіки і боротьбу з голодом.

Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку ООН (МФСР) – 1977 р. – заснований з метою збільшення виробництва продовольства, поліпшення умов харчування і боротьби з бідністю через фінансування проектів підвищення доходів населення та мобілізації фінансових коштів в найменш розвинутих країнах.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) – 1948 р. – спеціалізована установа ООН, до функцій якої входить координація міжнародної системи охорони здоров'я; консультування і допомога; співробітництво в розробці і впровадженні міжнародних стандартів з діагностики якості продуктів харчування, біологічних і фармацевтичних препаратів тощо.

Всесвітня метеорологічна організація (ВМО) – 1873 р. – спеціалізована установа ООН, створена з метою сприяння глобальному співробітництву у сфері метеорологічних, гідрологічних і географічних спостережень; створення та експлуатація метеорологічних центрів і служб.

Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ) – 1865 р. – спеціалізована установа ООН, завданнями якої є підтримка і

поглиблення міжнародного співробітництва у сфері використання електров'язку, технічна допомога країнам, що розвиваються, сприяння розвитку та оптимальній експлуатації технічних засобів електров'язку тощо.

До *третьої групи* входять:

1) МАГАТЕ і ВТО, які мають угоди з Генеральною Асамблеєю, а не з ЕКОСОП і тому не входять до групи спеціалізованих установ;

2) Міжнародний торговий центр ЮНКТАД / СОТ / МТЦ, пов'язаний з ООН через Конференцію ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД) (табл. 5.4);

Таблиця 5.4 – Автономні організації ООН

Назва	Рік утворення	Країни-члени	Цілі та напрями діяльності
Всесвітня туристична організація (ВТО)	1975 р.	130 держав	Сприяння розвитку туризму як засобу економічного розвитку і міжнародного взаєморозуміння; надання технічного сприяння в підвищенні якості туристичних послуг; дотримання інтересів країн, що розвиваються, в галузі туризму, підготовка кадрів для туристичного бізнесу
Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ)	1956 р.	123 держави, в т.ч. Україна	Сприяння ширшому використанню атомної енергії в мирних цілях, протидія використанню атомної енергії у військових цілях; здійснення системи контролю за нерозповсюдженням ядерної зброї; надання консультацій з усіх аспектів ядерної науки і техніки, ін.
Міжнародний торговельний центр (МТЦ)	1964 р.	Держави-члени СОТ та ЮНКТАД	Сприяння торгівлі, включаючи стимулювання експорту продукції сільських районів; надання допомоги найменш розвинутим країнам; розвиток торгового і економічного співробітництва «Південь-Південь» між країнами, що розвиваються; участь жінок у розвитку торгівлі; розвиток підприємництва в галузі експорту; врахування екологічних чинників у процесі розвитку експорту; розвиток людських ресурсів; надання інформації і консультацій з питань ринків і методів збуту експортної продукції, допомога в створенні експортних служб і підготовці відповідних кадрів

3) Світова організація торгівлі (СОТ), яка, входячи в систему Об'єднаних Націй, структурно належить до ЕКОСОП, але не має з нею спеціальної угоди, як інші спеціалізовані установи, а пов'язана з ООН через угоду про створення спільного з ЮНКТАД органу МТЦ і угоду про співробітництво зі Світовим банком і МВФ.

Згідно зі Статутом ЕКОСОП може консультуватися з відповідними неурядовими організаціями з питань, що належать до її

компетенції. Консультативний статус при ЕКОСОП мають понад 2000 неурядових організацій, які поділяють на три категорії: 1) організації, що мають відношення до більшості видів діяльності Ради; 2) організації, що мають спеціальну компетенцію у конкретній галузі; 3) організації, до яких звертаються у виключних випадках.

Питання для обговорення

1. Як ви оцінюєте місце і роль ООН у системі міжнародного економічного співробітництва?
2. Які особливості діяльності регіональних економічних комісій? Чому? Наведіть приклади.
3. Існує кілька проєктів реформування системи ООН. З чим, у погляд, це пов'язано? Як ви уявляєте найефективнішу моделлю ООН?

Контрольні питання

1. Опишіть хронологію створення ООН.
2. Назвіть цілі ООН. На яких принципах ґрунтується діяльність організації?
3. Хто може бути членом ООН? Як визначаються розміри внесків учасників? Наведіть приклади. Як формується і використовується бюджет ООН?
4. Які напрями оновлення ООН запропоновані Генеральним секретарем ООН на 51-й сесії ГА ООН?
5. Накресліть та опишіть принципову схему організаційної структури ООН.
6. Охарактеризуйте склад і напрями діяльності головних органів ООН.
7. Розкрийте сутність регіональних економічних комісій ООН. Навіть і охарактеризуйте існуючі регіональні економічні комісії ООН.
8. Які групи міжурядових, установ, пов'язаних з ООН, можна відокремити та які організації їх утворюють? Охарактеризуйте взаємозв'язок цих організацій з органами ООН.
9. Назвіть і охарактеризуйте організації, що належать до групи спеціалізованих установ ООН. У чому полягають особливості їх статусу та діяльності?

Рекомендована література для вивчення теми: [1, с. 70-84], [2, с. 41-59], [3], [4], [11, с. 70-105], [12], [17], [19], [21, с. 88-105], [22, с. 24-30].

Модуль 2

МІЖНАРОДНІ ТОРГОВЕЛЬНІ ТА ВАЛЮТНО-КРЕДИТНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Тема 6

Міжнародні організації та регулювання світової торгівлі

Методичні рекомендації до вивчення теми

План заняття:

1. Система міжнародних організацій, пов'язаних з регулюванням світової торгівлі
2. Світова організація торгівлі (СОТ): цілі, функції, принципи діяльності та організаційна структура
3. Загальна характеристика основних глобально-універсальних торговельних організацій
4. Міжнародні галузеві організації та особливості їх діяльності

Навчальні завдання:

- отримати уявлення про систему міжнародних організацій, пов'язаних з регулюванням світової торгівлі;
- проаналізувати діяльність ГАТТ і СОТ, їх роль у міжнародній торгівлі;
- розглянути діяльність глобально-універсальних організацій, пов'язаних з регулюванням світової торгівлі, та їх спеціалізацію;
- з'ясувати механізм функціонування міжнародних товарних організацій та організацій країн-експортерів сировини.

Форми контролю:

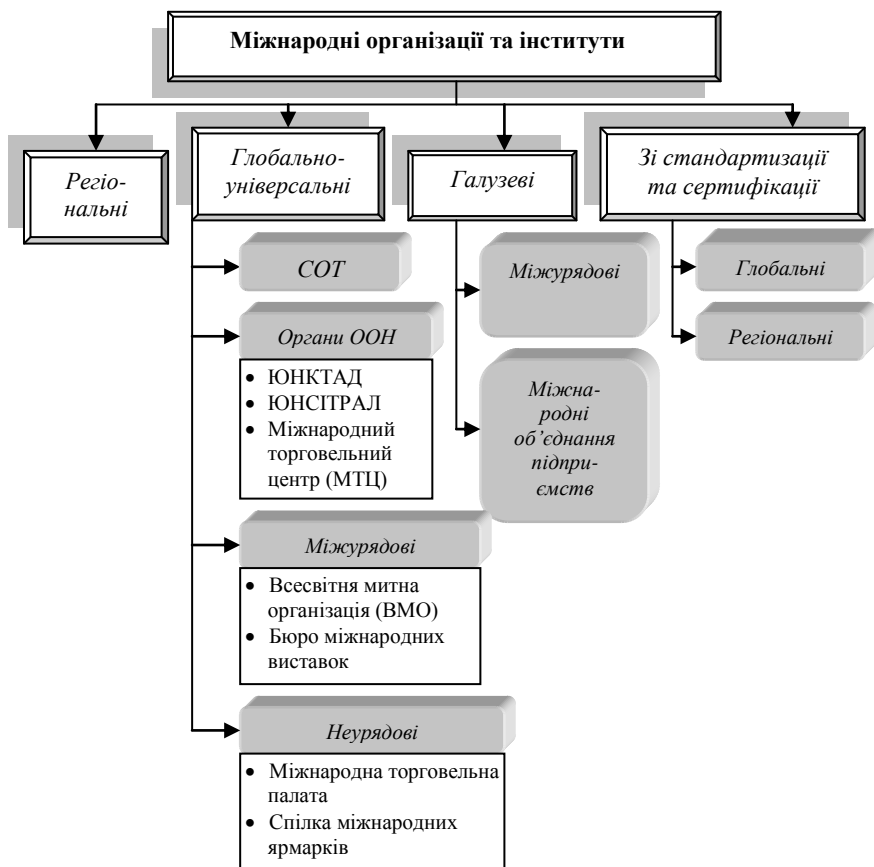
- 1) тестування;
- 2) усне чи письмове опитування;
- 3) розбір проблемних питань та ситуаційних завдань;
- 4) схематичне зображення матеріалу;

Стислий зміст теми

Торговельна політика і проблеми світової торгівлі є об'єктом діяльності багатьох міжнародних інститутів, як міжурядових, так і неурядових. Усі вони створюють систему міжнародних організацій,

що здійснюють координацію і багатостороннє регулювання міждержавних торгово-економічних відносин. Залежно від географічного охоплення країн, участі урядів, специфіки діяльності розрізняють організації, що безпосередньо регулюють торгівлю, та організації, які відіграють допоміжну роль у торгівлі, тобто виконують посередницьку роль або займаються стандартизацією і сертифікацією продукції (рис. 6.1).

Рисунок 6.1 – Система міжнародних організацій з регулювання світової торгівлі

До **регіональних організацій** торговельного спрямування належать усі регіональні економічні угруповання, оскільки спільною рисою цих наддержавних організацій є інституціональне закріплення вже існуючого (або бажаного) ступеня розвитку інтеграції, зокрема торговельної через зону преференційної торгівлі, зону вільної торгівлі і митний союз. Поміж регіональних організацій з найбільш розвинутою торговельною функцією можна назвати Європейський союз (ЄС), Азіатсько-Тихоокеанське економічне співтовариство (АТЕС), Карибське співтовариство і Карибський спільний ринок (КАРІКОМ) та ін. В багатьох регіонах також створені організації різного рівня торговельної інтеграції, зокрема: Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА), Центральнопівнічноамериканський спільний ринок (ЦАСР), Латиноамериканська асоціація інтеграції (ЛААІ), Південний спільний ринок (МЕРКОСУР), Митний та економічний союз Центральної Африки (МЕСЦА), Спільний ринок Східної і Південної Африки (СПСА) та ін.

До групи **глобально-універсальних організацій** належать ті, що географічно і за характером діяльності в сфері торгівлі тяжіють до глобальних (всесвітніх) та універсальних (загальної компетенції) організацій. До них відносяться: Світова організація торгівлі (СОТ), три органи ООН – Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), Міжнародний торговельний центр; міжурядові та неурядові організації.

Об'єктом діяльності **галузевих організацій**, як міжурядових, так і неурядових, є окремі галузі світової торгівлі. До цієї групи відносять:

1) *міжнародні товарні організації*, метою яких є забезпечення взаємодії між країнами-експортерами та імпортерами в розв'язанні комплексу питань, пов'язаних з виробництвом, споживанням і торгівлею сировиною шляхом спостереження за реалізацією міжнародних товарних угод, вивчення стану світових товарних ринків, розробки рекомендацій урядами країн-учасниць.

2) *міждержавні організації країн-виробників, країн-експортерів і країн-імпортерів сировини*, метою яких є посилення національного контролю над природними ресурсами і стабілізація цін на ринках сировинних товарів:

а) *міждержавні організації країн-виробників і експортерів сировини у промисловості* (Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) та ін., у сільському господарстві (Міжнародна комісія з рису, Міжнародна угода з зерна, Міжнародний комітет з чаю, та ін.); у сфері

транспорту і зв'язку (Міжнародний комітет залізничного транспорту, Арабський поштовий союз тощо);

б) *недержавні* галузеві організації, які існують у формі міжнародних спілок виробників (підприємств, картелів, міжнародних асоціацій): Міжнародна конференція виробників електроенергії; Міжнародна спілка підприємств газової промисловості; Картель з радіоапаратури; фосфатний, нафтовий, алюмінієвий, трубний картелі та сотні аналогічних об'єднань в усіх сферах виробництва.

Міжнародні організації зі стандартизації та сертифікації – організації, сферою компетенції яких є розробка міжнародних стандартів і сертифікація продукції у різних галузях, консультативні та інформаційна діяльність. До них відносять:

1) *глобальні організації* – Міжнародна організація зі стандартизації (ІСО); Міжнародна електротехнічна комісія (МЕК);

2) *регіональні організації* – Європейський комітет із стандартизації (СЕН); Європейський комітет із стандартизації в електроніці (СЕНЕЛЕК); Міждержавна рада зі стандартизації, метрології і сертифікації країн СНД; Панамериканський комітет стандартів (КОПАНТ) та ін.

Світова організація торгівлі (СОТ) (World Trade Organization – WTO) є центральною ланкою в системі організацій з регулювання світової торгівлі, в якій концентрується розв'язання більшості проблем, що виникають у міжнародній торгівлі. *Історія створення СОТ* фактично розпочалася з моменту укладання Генеральної угоди з тарифів та торгівлі (ГАТТ) в 1947р. (рис. 6.2).

Історія створення СОТ	
1) <i>розробка Гаванського статуту</i> на конференції в Гавані, яка відбувалася з 21 листопада 1947 р. по 24 березня 1948 р. у присутності представників 56 країн	Розроблена в Гавані за ініціативою США міжнародна угода містила 106 статей і мала дві основні теми: по-перше, принципи організації та регулювання міжнародної торгівлі, по-друге, створення міжнародної організації. Угоду ратифікували лише дві країни, а самі США відмовилися від свого проекту
2) <i>створення Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ)</i> на Женевській конференції, яка проводилася у жовтні 1947 р. представниками 23 держав	Угода ГАТТ мала простий і лаконічний текст, який містив усього 35 статей; використовувала механізм двосторонніх переговорів; не мала нововведень організаційного характеру, тобто організаційно Угода почала діяти як постійна міжнародна конференція держав-членів

Рисунок 6.2 – Історія створення СОТ

ГАТТ запроваджувала правила, принципи і правові норми,

якими мали керуватися держави-учасниці у торговельних відносинах. Статті ГАТТ закріплювали *базові принципи торговельних відносин між державами* (табл. 6.1):

Таблиця 6.1 – Базові принципи торговельних відносин між державами

Принцип	Зміст
Принцип торгівлі без дискримінації	Реалізується шляхом застосування: - режиму найбільшого сприяння, при якому країна забезпечує однаково сприятливі умови торгівлі для всіх учасників; - національного режиму, при якому імпортовані товари не можуть піддаватися дискримінації на внутрішньому ринку країни
Принцип вільної торгівлі	Реалізується шляхом проведення раундів багатосторонніх торговельних переговорів з метою ліквідації існуючих торговельних бар'єрів і створення умов для більш вільної торгівлі
Передбачуваність розвитку міжнародної торгівлі	Досягається двома шляхами: зв'язуванням тарифів по тарифних позиціях та забезпеченням прозорості національної торговельної політики. Система захисту національного виробництва має будуватися тільки на митних тарифах, а не на будь-яких інших комерційних чи адміністративних заходах. Використання кількісних обмежень (контингентування імпорту) є можливим лише у випадку гострого дефіциту платіжного балансу і для країн, що розвиваються
Принцип справедливої конкуренції	Реалізується через створення умов для справедливої конкуренції: однакові фіскальні правила та інші регламентації для товарів національного виробництва та імпортованих товарів; заборона демпінгу і дозвіл застосування антидемпінгових заходів; можливість нейтралізації експортних премій або субсидій за допомогою компенсаційних зборів; гармонізація методів розрахунку митної вартості товарів; недискримінація постачальників залежно від країни походження під час здійснення державних закупівель, тощо
Принцип сприяння розвитку та економічним реформам	Реалізується через надання можливості користування перевагами режиму найбільшого сприяння, системою розв'язання суперечок, що стимулює національний експорт та прискорює розуміння необхідності проведення економічних реформ. ГАТТ провадить двосторонні консультації (як перший крок до врегулювання суперечки), а за неможливості вирішення питання – створює спеціальні групи
Визнання регіональних торговельних угод	Існування регіональних торговельних угруповань (зона вільної торгівлі, митний союз) допускається як виняток за умови дотримання певних вимог, оскільки регіональна інтеграція повинна доповнювати багатосторонню торговельну систему, а не руйнувати її
Створення пільгових умов для країн, що розвиваються	Необхідність забезпечення того, щоб країни, що розвиваються, мали сприятливі умови виходу на світові ринки, а розвинуті країни утримувались від заходів, що можуть ускладнювати експорт з названих країн
Особливі норми регулювання для текстилю та одягу	ГАТТ передбачає винятки стосовно текстилю та одягу, які забезпечують індустріально розвинутим країнам можливість встановлення квот на ці види товарів на основі угоди «Мультифібр» (МФА), яка існує з 1974 р., загальні нормативні правила ГАТТ щодо текстилю й одягу набрали чинності з 2004 р.

У ГАТТ з метою зниження тарифів була створена *система тарифних переговорів*. З початку дії Генеральної угоди було

проведено вісім раундів багатосторонніх переговорів. Якщо в першому раунді переговорів брали участь лише 23 країни, то учасниками восьмого (Уругвайського) раунду були вже 123 країни (табл. 6.2).

Таблиця 6.2 – Торговельні раунди ГАТТ/СОТ

Рік проведення	Місце проведення	Кількість країн	Предмет переговорів	Результати
1947	Женева, Швейцарія	23	Тарифи: переговори на основі запитів та пропозицій послідовно позиція за позицією	Поступки щодо 45000 тарифних позицій
1949	Аннесі, Франція	29	Тарифи: переговори на основі запитів та пропозицій послідовно позиція за позицією	5000 тарифних поступок, 9 приєднань
1951-1952	Торкі, Англія	32	Тарифи: переговори на основі запитів та пропозицій послідовно позиція за позицією	8700 тарифних поступок, 4 приєднання
1956	Женева, Швейцарія	33	Тарифи: переговори на основі запитів та пропозицій послідовно позиція за позицією	Помірне зниження
1960-1961	Женева, Швейцарія (раунд Діллона)	39	Тарифи: переговори на основі запитів та пропозицій послідовно позиція за позицією, викликані частково необхідністю збалансування поступки після створення ЄС	Обмін 4400 поступками; відхилення пропозиції ЄС щодо 20% лінійного зниження тарифів на промислові товари
1964-1967	Женева, Швейцарія (раунд Кеннеді)	74	Тарифи: формульний підхід (лінійне зниження) та переговори позиція за позицією. Нетарифні заходи: анти демпінг, митна оцінка	Середній рівень тарифів зменшився на 35%; зв'язано 33000 тарифних ліній; угоди про митну оцінку та антидемпінг
1973-1979	Женева, Швейцарія (Токійський раунд)	99	Тарифи: формульний підхід з виключеннями. Нетарифні заходи: антидемпінг, митна оцінка, субсидії та компенсаційні заходи, державні закупівлі, ліцензування імпорту, стандарти на продукцію, захисні заходи, спеціальний та диференційований режим для країн, що розвиваються	Середній рівень тарифів зменшився на третину – до 6% на промисловий імпорту країн ОЕСР, узгоджено добровільні кодекси поведінки щодо всіх нетарифних питань, крім захисних заходів
1986-1994	Пунта-дель-Есте, Уругвай Марракеш, Марокко (Уругвайський раунд)	117	Тарифи: формульний підхід та переговори позиція за позицією. Нетарифні заходи: всі питання раунду та послуги, інтелектуальна власність. Правила походження, пов'язані з торгівлею, інвестиційні заходи, врегулювання спорів, прозорість та огляд торгової політики	Середній рівень тарифів зменшився на третину; врегульовано питання торгівлі текстилем та одягом, с/г продукцією; створено СОТ; нові угоди про послуги та ТРІПС
2001- триває	Женева (Доський раунд розвитку)	150	Послуги, доступ до ринку, сільське господарство, торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, врегулювання суперечок, ін.	Переговори тривають

Угода про заснування Світової організації торгівлі була підписана 15 квітня 1994 р. в Марракеші (Марокко) 120-ма країнами-учасницями багатосторонніх торгових переговорів у межах ГАТТ.

СОТ – законодавча і інституціональна основа міжнародної торговельної системи, механізм багатостороннього узгодження і врегулювання політики країн-членів в сфері торгівлі товарами та послугами, врегулювання торговельних спірних питань і розробки стандартної зовнішньоторговельної документації. Угода про створення СОТ містить 29 правових документів і 25 міністерських декларацій, які визначають права і обов'язки країн в рамках багатосторонньої торговельної системи, що увібрали в себе все найкраще, що було досягнуто в рамках ГАТТ і додали багато нового.

На відміну від ГАТТ, СОТ набула статус юридичної особи і спеціалізованого закладу ООН.

Принципова різниця між СОТ і ГАТТ полягає в наступному:

1) ГАТТ була просто зведенням правил, багатосторонньою угодою, яка мала невеликий секретаріат. СОТ є постійною міжнародною організацією, що діє на основі угоди, ратифікованої країнами-членами, і має свій секретаріат.

2) ГАТТ як угода складалась зі сторін, які брали в ній участь. СОТ складається з країн-членів.

3) ГАТТ вважалась тимчасовою угодою, що діяла б до моменту створення СОТ, а СОТ – постійно діюча організація.

4) ГАТТ була присвячена тільки торгівлі товарами. На СОТ покладені функції регулювання торгівлі не тільки товарами, але й послугами, включаючи права на інтелектуальну власність. СОТ крім принципів ГАТТ містить у собі Угоду про торгівлю послугами (ГАТС) і Угода по торговельних аспектах інтелектуальної власності (ТАІВ).

5) Система врегулювання спірних торговельних питань, що діяла в рамках ГАТТ була громіздкою й неефективною, оскільки дозволяла окремим країнам блокувати прийняття рішень. Система врегулювання торговельних спорів, що діє у СОТ, більш ефективна, оскільки дозволяє приймати багато рішень на автоматичній основі, вони не можуть бути заблоковані окремими країнами.

Головне завдання СОТ – лібералізація світової торгівлі шляхом її врегулювання переважно тарифними методами про послідовному скороченні рівня імпортного мита, а також ліквідація різних нетарифних бар'єрів, кількісних обмежень та інших перепон у міжнародному обміні товарами і послугами.

На відміну від більшості міжнародних організацій, *до системи СОТ приєднуються, а не вступають*. Це зумовлено тим, що кожна

країна приєднується власне до системи угод (бере на себе зобов'язання їх виконувати), а організація, зі свого боку, перевіряє здатність держави їх виконувати. Переговори про вступ тривають у середньому від 4 до 6 років. При цьому *головною умовою набуття членства у СОТ* є відповідність національного законодавства базовим стандартам і нормам, які містяться в угодах системи СОТ.

Організаційна структура СОТ включає наступні органи (табл. 6.3). Конференція міністрів і Генеральна рада складаються з представників усіх країн-членів.

Таблиця 6.3 – Організаційно-функціональна структура СОТ

Головні органи	Допоміжні органи	
Конференція		
Генеральна рада	<i>Комітети:</i> 1. З торгівлі й розвитку 2. З торгівлі й довкілля 3. З платіжного балансу 4. З бюджету, фінансів й адміністративних питань	<i>Органи:</i> 1. З моніторингу торговельної політики 2. З розглядання спірних питань
Рада з торгівлі товарами	<i>Комітети:</i> 1. З технічних бар'єрів у торгівлі 2. З адміністративної політики 3. З імпортного ліцензування 4. Із захисних заходів 5. З доступу на ринки 6. Із сільського господарства 7. Із санітарних заходів 8. З інвестицій 9. З прав походження 10. Із субсидій та компенсацій 11. З оцінки митної вартості 12. З моніторингу за торгівлею технічними товарами 13. З регіональних торговельних угод 14. З державних закупівель	
Рада з торгівлі послугами	1. Комітет з торгівлі фінансовими послугами 2. Робоча група з професійних послуг	
Рада з торговельних прав інтелектуальної власності		
Секретаріат	Відділ технічного співробітництва й професійної підготовки кадрів	

Рішення в рамках СОТ звичайно приймаються консенсусом, але іноді допускається можливість прийняття рішень кваліфікованою більшістю (дві третини) з таких питань: тлумачення угод

Уругвайського раунду; затвердження прохання держави-члена тимчасово призупинити для неї дії окремих норм угод Уругвайського раунду; внесення поправок в угоду. Консенсус необхідний за зміни процедури прийняття рішень і встановлення винятків з правил про режим найбільшого сприяння.

Приєднання країни до СОТ відбувається поетапно у такій послідовності: подання прохання щодо приєднання, розгляд прохання, проведення консультацій з країнами-членами СОТ, проведення серії засідань робочої комісії СОТ, подання меморандуму про зовнішньоекономічний режим країни, проведення багатосторонніх переговорів, розробка протоколу про приєднання, прийняття країни в СОТ. Протокол про приєднання набирає чинності після того, як Генеральна рада (або Конференція міністрів) схвалить доповідь робочої групи і приймуть рішення Генеральної ради (рішення міністрів) більшістю в дві третини.

Наразі членами СОТ є 152 країн. До її складу також входять як спостерігачі держави, що бажають приєднатися до СОТ, так і міжнародні фінансово-економічні організації та угруповання. Заявки на приєднання до СОТ подали ще близько 30 країн.

Конференція ООН з торгівлі і розвитку – ЮНКТАД створена в 1964р. як головний орган Генеральної Асамблеї з питань міжнародного економічного співробітництва. ЮНКТАД відповідає за розвиток світової торгівлі, можливість надання підтримки країнам, що розвиваються, в налагодженні торговельно-економічних відносин з іншими державами, а також охоплює практично всі економічні й правові аспекти сучасної міжнародної торгівлі і пов'язані з нею питання економічного розвитку. *Діяльність ЮНКТАД спрямована на:*

- регулювання торгових і економічних відносин між державами шляхом розробки концепцій і принципів розвитку світової торгівлі;

- розробку заходів регулювання міжнародної торгівлі сировинними товарами за допомогою укладання міжнародних товарних угод, створення дослідницьких груп з сировинних товарів тощо;

- розробку заходів і засобів торгової політики і економічного співробітництва, серед яких – створення загальної системи преференцій при імпорті товарів з країн, що розвиваються, яка почала діяти в 1976 р.; заходи для усунення тарифних бар'єрів тощо;

- сприяння розвитку економічного співробітництва між країнами, що розвиваються, шляхом організації переговорів щодо створення глобальної системи преференцій між країнами, що розвиваються; розробки програми дій світового співтовариства для сприяння подоланню економічного відставання найменш розвинутих країн;

- проведення нарад експертів, представників урядів, дипломатичних переговорних конференцій з метою узгодження політики урядів і регіональних економічних угруповань з питань розвитку світової торгівлі та інших проблем;

- регулювання обмежувальної ділової практики розробкою Кодексу узгоджених на багатосторонній основі принципів і правил щодо контролю за обмежувальною діловою практикою і різних заходів з регулювання діяльності транснаціональних корпорацій;

- аналітичну роботу з проблем глобалізації і розвитку, інвестицій, розвитку підприємств і технологій, міжнародної торгівлі товарами і послугами, розвитку інфраструктури в сфері послуг;

- сприяння координації діяльності в рамках ООН з питань міжнародної торгівлі, підготовку документів для Генеральної Асамблеї, ЕКОСОП та інших організацій;

- співробітництво з міжнародними економічними організаціями (ВТО, МТЦ та іншими);

- сприяння технічному співробітництву, обміну інформацією і проведенню консультацій.

Членами ЮНКТАД є 185 держав-членів ООН і три члени, що представляють спеціалізовані агентства. Членство ЮНКТАД відкрите для будь-якої держави-члена ООН, спеціалізованих установ системи ООН і МАГАТЕ.

Головний орган ЮНКТАД – Конференція, яка скликається раз на чотири роки, а між конференціями – Рада з торгівлі і розвитку в складі всіх держав-членів, що проводить дві сесії на рік, на яких розглядаються глобальні питання взаємозалежності економік, конкретні питання міжнародної торгівлі (протекціонізм, торговельні переговори, торгівля послугами тощо). З 1997 р. робочими органами Ради є комісії, що спеціалізуються на конкретних галузях: інвестиціях, технологіях і фінансових питаннях, торгівлі товарами і послугами, розвитку приватного підприємництва. Секретаріат ЮНКТАД знаходиться в Женеві та включає дві служби: координації і політики та зовнішніх зносин, а також підрозділи, що працюють спільно з регіональними комісіями ЕКОСОП. У рамках ЮНКТАД утворилася «Група 77», яка складається з країн, що розвиваються, з метою захисту своїх економічних інтересів у міжнародній торгівлі.

Комісія ООН з права міжнародної торгівлі – ЮНСІТРАЛ створена в 1966 р. для підвищення впливу ООН на процес зменшення і ліквідації правових перешкод, що заважають розвиткові міжнародної торгівлі. Вона складається з 36 членів, що представляють усі географічні регіони та основні правові системи світу.

До завдань ЮНСІТРАЛ належать:

- координація роботи міжнародних організацій з правових питань міжнародної торгівлі;
- сприяння ширшій участі держав в існуючих міжнародних конвенціях;
- розробка нових конвенцій та інших законодавчих документів з уніфікації міжнародного торговельного права;
- підготовка кадрів і надання допомоги в правовій сфері міжнародної торгівлі.

Комісією прийняті конвенції: Конвенція ООН про морські перевезення вантажів (Гамбурзькі правила, 1978 р.), Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів (Віденська конвенція про купівлю-продаж, 1980 р.), Конвенція ООН про міжнародні переказні векселі і міжнародні прості векселі (1988 р.), а також Арбітражні правила ЮНСІТРАЛ (1976 р.) і правові принципи укладання міжнародних контрактів з промислового будівництва, розробляється типовий закон про електронні перекази грошових коштів. Україна є членом ЮНСІТРАЛ і приєдналась в останні роки до багатьох конвенцій.

Міжнародний торговельний центр – МТЦ створений в 1964 р. як спільний орган ГАТТ/СОТ та ООН, який допомагає країнам, що розвиваються, вирішувати питання розширення експорту, надає інформацію і консультації з питань ринків і методів збуту експортної продукції, допомагає у створенні експортних служб і підготовці відповідних кадрів.

Правовий статус МТЦ визначений ГА ООН в 1974 р. як робочий допоміжний орган ГАТТ та ООН, що діє через ЮНКТАД. Відповідно *членами МТЦ* є держави-члени СОТ та ЮНКТАД. Базові принципи функціонування МТЦ визначаються Генеральною радою СОТ і Радою з торгівлі і розвитку ЮНКТАД. Роль контрольно-виконавчого органу МТЦ виконує Об'єднана консультативна група (ОКГ), до складу якої входять представники всіх держав-членів ЮНКТАД і СОТ.

Основними пріоритетами діяльності МТЦ є:

- сприяння торгівлі, включаючи стимулювання експорту продукції сільських районів;
- надання допомоги найменш розвинутим країнам;
- розвиток торгового і економічного співробітництва «Південь-Південь» між країнами, що розвиваються;
- участь жінок у розвитку торгівлі;
- розвиток підприємництва в галузі експорту;

- врахування екологічних чинників у процесі розвитку експорту;
- розвиток людських ресурсів.

Міжсесійна діяльність МТЦ здійснюється Секретаріатом, очолюваним директором. Фінансування діяльності МТЦ здійснюється за рахунок рівних внесків ЮНКТАД і СОТ у регулярний бюджет, добровільних внесків країн і внесків ПРООН, які утворюють позабюджетний фонд. Місцезнаходження МТЦ – Нью-Йорк (США).

Міжнародна торговельна палата – МТП – найбільша і найвпливовіша серед змішаних торговельно-промислових палат, яку було створено в 1920 р. у Парижі (Франція) відповідно до рішення Міжнародної торговельної конференції (1919 р., Атлантик-Сіті, США). Ініціатива створення МТП належала США, Великобританії, Франції, Бельгії та Італії. МТП об'єднує ділові кола у світовому масштабі, являючи собою найбільшу міжнародну організацію приватного підприємництва. Згідно із Статутом (доповнення 1947 р.) до МТП можуть входити колективні члени – національні або місцеві торговельні, промислові, страхові, банківські, транспортні та інші організації ділових кіл, які не займаються політичною діяльністю (це в основному національні, місцеві й закордонні торговельно-промислові палати) та індивідуальні члени – фірми, компанії, корпорації та інші юридичні й приватні особи, пов'язані з міжнародним бізнесом.

До складу МТП входять понад 1,6 тис. об'єднань підприємців (федерації промисловців, національні торговельні палати, банківські союзи тощо, які охоплюють малі й середні фірми) та понад 6 тис. великих промислових і торгових компаній – індивідуальних членів.

Мета створення МТП – сприяння розширенню відносин між країнами і встановленню контактів в усіх сферах міжнародного бізнесу, об'єднання національних організацій ділових кіл країн, зацікавлених у розвитку міжнародної торгівлі й підтримуванні економічних зв'язків між окремими державами для забезпечення збуту товарів і отримання необхідної сировини і матеріалів.

Основними напрямками діяльності МТП є:

- сприяння розвитку підприємництва в світі заохоченням розвитку торгівлі, інвестицій, вільного руху капіталів;
- вжиття ефективних і послідовних заходів в економічній і правовій сферах для сприяння розвитку міжнародної торгівлі;
- регулювання підприємницької діяльності шляхом захисту системи приватного підприємництва; привертання уваги до проблем бізнесу; стимулювання регулювання підприємництва самими підприємцями; підготовки таких кодексів поведінки в сфері бізнесу, які приймаються добровільно; розгляду питань, що стосуються

підприємництва, банківської справи, навколишнього середовища, фінансової системи, страхування, морського і повітряного транспорту, оподаткування, міжнародних інвестицій, інтелектуальної власності, маркетингу, торгової політики;

- Забезпечення гармонізації торгової практики: розробка рекомендацій для поліпшення існуючої міжнародної ділової практики з банківських операцій, реклами, контейнерних перевезень, організації ярмарок; розробка типових контрактів, міжнародних комерційних термінів «Інкотермс», митних правил і практичних рекомендацій у сфері кредитної документації, міжнародного кодексу рекламної практики; боротьба з економічною злочинністю; розробка документа з питань боротьби з корупцією в міжнародних комерційних операціях; подання висновків і коментарів щодо законодавчих пропозицій і змін, які стосуються сфери діяльності МТП, доведення їх до відома громадськості; подання в ООН та її спеціалізовані установи поглядів і думок ділових кіл розвинутих країн і країн, що розвиваються.

Характеристику основних органів МТП наведено в табл. 6.4.

Таблиця 6.4 – Органи Міжнародної торговельної палати

Назва	Склад	Діяльність	Періодичність
Рада	Президент, віце-президент, експрезидент, голова фінансового комітету, голова Міжнародного арбітражного суду – члени Ради за посадою, Генеральний секретар, один-три представника кожного національного комітету	Вищий керівний орган	Двічі на рік
Виконавча рада	15-21 член, які обираються Радою, Генеральний секретар – секретар Виконавчої ради	Відповідальний за реалізацію політики МТП	Три сесії на рік, двічі разом із Радою
Фінансовий комітет	12 членів, що призначаються Радою, Голова Міжнародного арбітражного суду (за посадою), Генеральний секретар (за посадою)	Консультує Виконавчу раду з фінансових питань, готує бюджет, контролює бюджетні витрати і доходи, готує доповіді Раді	Постійно
Міжнародна штаб-квартира (Париж)	Департаменти міжнародного розвитку; комунікацій; економічної політики і співробітництва; міжнародної торгівлі і технології; адміністрації, фінансів і персоналу	Координує всю діяльність МТП	Постійно
Міжнародний арбітражний суд	Включає Міжнародну організацію з врегулювання суперечок у морських перевезеннях, Міжнародний центр експертизи	Розв'язання міжнародних торгових суперечок з допомогою арбітражу. Друкує правила зразкового виробництва й арбітражу	Постійно
Інститут Міжнародного права і практики в сфері бізнесу (Париж)		Дослідження, навчання і поширення інформації у галузі міжнародного права бізнесу. Проведення семінарів, симпозіумів, публікації з правових питань бізнесу.	Постійно

Продовження табл. 6.4

Назва	Склад	Діяльність	Періодичність
Міжнародне бюро торговельних палат (МБТП)		Проведення міжнародних зустрічей для обговорення проблем, обміну досвідом і знаннями між керівними працівниками палат розвинутих, країн, що розвиваються, з перехідною економікою. Надання технічної допомоги і забезпечення програм підготовки кадрів для країн, що розвиваються, а також країн Центральної і Східної Європи	Постійно
Всесвітня промислова Рада з питань довкілля	Вищі посадові особи 90 найбільших корпорацій	Захищає інтереси ділових кіл, пов'язаних з екологічними питаннями. Підтримує зв'язки з урядами і міжнародними організаціями. Забезпечує глибше розуміння екологічних проблем, пов'язаних з бізнесом, сприяє розвитку технологічного співробітництва між компаніями в розвинутих країнах, що розвиваються	Постійно
Служби МТП із боротьби з економічною злочинністю	Міжнародне морське бюро	Запобігання шахрайству в міжнародному морському транспорті і боротьба з ним.	Постійно
	Бюро МТП з боротьби з підробками	Запобігання підробкам товарів з торговими марками, а також патентів, авторських прав, промислових зразків і моделей	
	Бюро з боротьби з економічною злочинністю	Боротьба з комерційними злочинами в галузі банківської справи, інвестицій, страхування тощо	
	Центр морського співробітництва	Сприяння розвитку міжнародного морського співробітництва на всіх рівнях і в усіх аспектах морської індустрії, за винятком суднобудування	
Конгрес	Беруть участь високопосадові представники компаній і організацій - членів МТП	Вищий орган МТП	Раз на три роки на запрошення
Конференції	Голови національних комітетів і груп	Обговорення конкретних тем, які мають важливе значення для міжнародного співробітництва ділових кіл	У періоди між конгресами на запрошення
Комісії	Кожний національний комітет або група може вводити до складу комісії своїх делегатів	Питання політики МТП: міжнародна торгова політика, фінансування, міжнародний арбітраж, страхування, оподаткування, багатонаціональні підприємства і міжнародні інвестиції, довкілля, енергетика тощо	Дві сесії на рік
Робочі групи		Розробка і реалізація конкретних проєктів	Тимчасово
Бюро МТП із зв'язків з ООН		Забезпечення зв'язків з організаціями ООН	Постійно
Бюро радника МТП з питань ЄС			Постійно

Торговельно-промислові палати умовно поділяються на три типи: *національні* (включаючи місцеві); *закордонні*, які створюються національними асоціаціями торговельно-промислових кіл на території інших країн; та *змішані*, створені національними організаціями двох

або кількох країн. До компетенції багатьох торговельних палат належать видача свідоцтв про походження товарів, торговельна експертиза, управління товарними біржами, питання арбітражу.

Всесвітня митна організація (ВМО) створена в 1995 р. як наступниця Ради митного співробітництва (РМС), з метою гармонізації й уніфікації митних систем, поліпшення техніки митної справи і митного законодавства. *ВМО вирішує такі завдання:*

- уніфікація номенклатури для класифікації товарів у митних тарифах, яка дозволяє зіставляти рівень митного обкладання і розміри взаємних поступок, а також однаково тлумачити обмеження і пільги щодо окремих товарів, що обертаються в міжнародній торгівлі;

- узагальнення митного досвіду різних країн, формування єдиної нормативної бази митної оцінки, гармонізація митних процедур (Конвенція Кіото, 1973 р.);

- організація міжнародного співробітництва із запобігання, розслідування і відвернення порушень митних правил (Конвенція Найробі, 1977р.);

- технічне співробітництво і навчання (Сеульська декларація, 1984р.).

Зараз організація має глобальний характер, знаходиться у Брюсселі (Бельгія). Найвідомішим результатом діяльності організації стало прийняття в 1983 р. *Конвенції з гармонізованої системи опису і кодування товарів (ГС)*, яка набула чинності з січня 1988 р., замінивши так звану Брюссельську товарну номенклатуру 1959 р. (БТН). ГС, на відміну від БТН, може застосовуватися не лише для встановлення митного тарифу, а й для класифікації товарів у статистиці, а також для визначення транспортних тарифів.

Вищий орган ВМО – Сесія, яка збирається двічі на рік, і якій підпорядковані й підзвітні постійний технічний комітет, комітет з питань митної оцінки, номенклатурний і фінансовий комітети. Зі складу делегатів Сесія обирає терміном на один рік Президента, віцепрезидентів і Генерального секретаря, який формує Генеральний секретаріат. Україна стала членом організації в 1992 р., приєднавшись до Конвенції про створення ВМО.

Бюро міжнародних виставок (БМВ) створено в 1931 р. у Парижі (Франція) для нагляду за виконанням Паризької конвенції 1928р. стосовно впорядкування проведення міжнародних торговельно-промислових виставок. Конвенція регламентувала порядок організації офіційних виставок з метою усунення можливих розбіжностей між країнами, класифікувала виставки, визначила права й обов'язки країн (як організаторів, так і учасників), порядок присудження нагород

експонентам товарів, терміни організації виставок залежно від їхньої категорії. Країна, яка організує виставку, повинна зареєструвати її в БМВ не пізніше ніж за шість місяців до розсилання запрошень. Конвенція передбачає деякі пільги для учасників виставки: безмитне ввезення експонатів з обов'язковим вивезенням їх, а також безмитне ввезення рекламної продукції, будівельних матеріалів, стендів та ін.

Вищий орган БМВ – Адміністративна Рада, до складу якої входять представники всіх держав-учасниць і яка збирається двічі на рік. При Раді функціонують такі комісії: класифікаційна – дає висновки щодо категорії виставки, яка реєструється; статутна; бюджетно-адміністративна; з питань реклами та пресової пропаганди. Керівництво поточною роботою здійснює директор.

Спілка міжнародних ярмарків (СМЯ) – об'єднання постійних ярмаркових комітетів або установ, які скликають і організовують міжнародні ярмарки. Спілка заснована в 1925 р. у Мілані (нині її штаб-квартира – у Парижі).

Офіційне *призначення сучасних ярмарків* – дати можливість учасникам продемонструвати зразки свого виробництва, нові технічні досягнення і вдосконалення з метою укладання торговельних угод.

Згідно зі статутом *завданнями СМЯ є*: закріплення прав і пільг своїх членів та посилення впливу міжнародних ярмарків на розвиток міжнародного товарообміну, на стан світової економіки; організація постійного співробітництва між членами СМЯ; охорона інтересів учасників ярмарків (експонентів і покупців); розробка погодженого міжнародного розкладу проведення ярмарків; на прохання зацікавлених сторін створення арбітражних комісій для вирішення спорів між членами СМЯ; організація реклами; репрезентація міжнародних ярмарків перед компетентними органами влади і міжнародними організаціями. Спілка не втручається у внутрішні справи ярмаркових комітетів, які є її членами.

У Спілці міжнародних ярмарків існує дві категорії членства: дійсні члени і ті, що приєдналися. Для здобуття прав дійсного члена необхідне дотримання багатьох вимог: юридичне визнання ярмарки як міжнародної урядом власної країни; наявність постійно діючого комітету або іншої установи з організації ярмарку, також юридичне визнання урядом; існування (що-найменш) протягом п'яти років та ін.

Керівні органи СМЯ – конгрес представників міжнародних ярмарків – членів СМЯ, головний комітет, правління, секретаріат.

Організаційними формами реалізації міжурядових товарних угод, розроблених та існуючих під егідою ЮНКТАД, є **Міжнародні товарні організації (МТО)**. На сьогодні *міжнародні товарні*

організації здебільшого є форумами для обговорення проблем і розробки рекомендацій з питань, пов'язаних з міжнародним виробництвом, торгівлею і споживанням сировини, а також центрами збору інформації та організації досліджень з цих питань та розповсюдженням їх результатів (рис. 6.2).

Рисунок 6.2 – Типізація міжурядових організацій з регулювання світових товарних ринків

Міжнародні товарні організації створені на основі міжнародних товарних угод, володіють правосуб'єктністю, мають конкретні цілі й організаційну структуру. Залежно від виду відповідної товарної угоди кожна міжнародна організація використовує спеціально створені механізми. Загальна характеристика міжурядових організацій з регулювання світових товарних ринків наведена у табл. 6.5.

Таблиця 6.5 – Загальна характеристика міжурядових організацій з регулювання світових товарних ринків

Назва	Цілі діяльності	Приклади
Міжнародні консультативні комітети	Сприяння розвитку міжнародної торгівлі відповідним товаром шляхом надання учасникам інформації про стан кон'юнктури світових товарних ринків, обговорення проблем, пов'язаних з розвитком виробництва і міжнародної торгівлі даним товаром, регулюванням ринкових цін	З бавовни, вольфраму
Міжнародні дослідницькі групи з сировинних товарів (МДГ)	Обговорення актуальних проблем розвитку світових товарних ринків і прийняття необхідних рекомендацій країнам-учасникам	З каучуку, свинцю і цинку, нікелю, міді
Міжнародні ради	Створюються в рамках міжнародних товарних угод з метою сприяння їх реалізації шляхом регулювання відносин між учасниками угод, надання їм інформації про стан і тенденції розвитку світового товарного ринку, вжиття заходів з регулювання світових цін	З маслинової олії, олова, зерна, джуту
Міжурядові організації країн виробників та експортерів сировини	Створюються за ініціативою країн — постачальників сировини товарів з метою зміцнення національного контролю над природними ресурсами; корди-нації політики країн-членів у галузі сировинних товарів, сприяння розширенню споживання певного виду сировини в країнах-імпортерах; встановлення контролю над операціями ТНК, розширення участі національних фірм держав, що розвиваються, у переробці і збуті сировини; налагодження прямих відносин між виробниками і споживачами сировини; запобігання різким падінням цін на сировину; спрощення і стандартизація торговельних угод і необхідної для цього документації; сприяння розвитку попиту на сировину	Міждержавні асоціації експортерів нафти, міді, бокситів, залізної руди, ртуті, вольфраму, срібла, фосфатів, натурального каучуку, деревини тропічних порід, шкіри, кокосових продуктів, джуту, бавовни, чорного перцю, какао-бобів, кави, чаю, цукру, бананів, арахісу, цитрусових, м'яса тощо

Організаційна структура міжнародних товарних організацій однотипна і включає Міжнародну раду, Виконавчий комітет і Виконавчого директора. Міжнародна рада (вищий орган) складається з представників усіх учасників Угоди. Вона проводить регулярні чергові

й позачергові сесії, на яких приймаються рішення, пов'язані з реалізацією Угоди. Розподіл голосів під час прийняття рішень базується на формальній рівності сторін – країн-експортерів та імпортерів. Виконавчий комітет – це вищий виконавчий орган, який здійснює поточне спостереження за станом кон'юнктури світового ринку і розробляє рекомендації з механізму його регулювання. Робочими органами міжнародних рад є пленарні сесії, комітети і секретаріат.

Організація країн-експортерів нафти – ОПЕК (Organization of the Exporting Countries – OPEC) була створена відповідно до резолюції конференції представників урядів 6 країн, яка відбулася в Багдаді у вересні 1960 р. Статут ОПЕК, затверджений у Каракасі в 1961 р., був повністю переглянутий в 1965 р. Згідно зі ст. 7 Статуту, повноправними членами ОПЕК можуть бути тільки країни-засновники і країни, чиї заявки на вступ були ухвалені конференцією. Будь-яка інша країна, що експортує сиру нафту в значних кількостях і має інтереси, в основному подібні до інтересів країн-членів, може стати повноправним членом за умови, що її прийняття буде ухвалене більшістю у 3/4 голосів, включаючи голоси всіх членів-засновників.

Зараз *членами ОПЕК* є: Іран, Ірак, Кувейт, Саудівська Аравія, Венесуела, Лівія, Алжир, Габон, Індонезія, Катар, Нігерія, Об'єднані Арабські Емірати. *Цілями організації* є:

- координація та уніфікація політики щодо нафти держав-членів;
- визначення найефективніших індивідуальних та колективних засобів захисту інтересів держав-учасниць;
- пошук засобів забезпечення стабільності цін на світових ринках та попередження несподіваних і небажаних коливань цін;
- забезпечення стійких доходів країн-виробників нафти, ефективного постачання країн-споживачів; справедливий розподіл доходів від інвестицій у нафтову промисловість;
- охорона навколишнього середовища.

Механізм регулювання світового ринку нафти ОПЕК полягає у встановленні сумарного ліміту видобутку нафти для країн-членів, коригування цього ліміту з урахуванням рівня цін на світовому ринку нафти, розподілення загального ліміту між країнами-членами і контроль за дотриманням встановлених квот.

Структурно організація складається з таких органів: конференція, Рада керуючих, економічна комісія ОПЕК, секретаріат. *Конференція* (вищий орган) збирається два рази на рік у Відні та визначає основні напрями політики ОПЕК, шляхи і засоби їх практичного здійснення та приймає рішення по доповідях і

рекомендаціях, поданих Радою керуючих, а також по бюджету. В ній беруть участь делегації країн-учасниць (глава, міністр нафти або енергетики, радники й спостерігачі). Генеральний секретар ОПЕК головує на конференції. *Рада керуючих* – виконавчий орган, який виконує рішення конференції, готує річний бюджет, затверджує доповіді Генерального секретаря, готує порядок денний конференцій, призначає заступника Генерального секретаря, затверджує висунутих секретаріатом керівників департаментів.

Економічна комісія ОПЕК розробляє заходи для забезпечення стабільності нафтових ринків на справедливих і розумних умовах з тим, щоб нафта зберегла і в майбутньому своє значення найважливішого глобального енергоносія, що відповідає цілям ОПЕК. Комісія збирається двічі на рік і складається із заступника Генерального секретаря, представників держав-членів і координатора, який одночасно є керівником департаменту досліджень. *Секретаріат* на чолі з Генеральним секретарем (трирічний мандат) виконує поточну роботу під керівництвом Ради керуючих. До складу Секретаріату входять дослідницький відділ, департамент інформації, Агентство новин ОПЕК, Економічна комісія ОПЕК.

З 1991 р. ОПЕК бере участь у координаційних зустрічах з іншими організаціями – Організацією незалежних експортерів нафти (ІПЕК), ЄС, Міжнародним енергетичним агентством, які проводяться з метою обміну інформацією в галузі енергетики, промислового співробітництва, екологічних проблем, використання ринкових механізмів і розвитку світового ринку нафти. Неформальні контакти ОПЕК має також з провідними транснаціональними нафтовими компаніями та їхніми асоціаціями на різних конференціях і форумах. Важливу роль у цих контактах відіграє Центр глобальних стратегічних досліджень ОПЕК у Лондоні.

Питання для обговорення

1. Визначте аргументи на користь необхідності створення СОТ.
2. У чому полягає принципова відмінність СОТ від ГАТТ?
3. Чи згодні ви з точкою зору деяких експертів, які вважають, що приєднання України до СОТ за сучасних умов передчасно? Чому?
4. У чому полягає сучасна роль інших глобально-універсальних організацій та які її досягнення?
5. У чому полягає роль сучасних галузевих організацій в системі регулювання світових товарних ринків?

Контрольні питання

1. Які інститути створюють систему міжнародних організацій, що здійснюють координацію і багатостороннє регулювання міждержавних торговельно-економічних відносин?
2. Що є об'єктом діяльності регіональних галузевих глобально-універсальних інститутів?
3. Визначте міжнародні організації у сфері торгівлі, що належать до глобально-універсальних.
4. Визначте міжнародні товарні організації, що відіграють важливу роль на окремих світових товарних ринках.
5. Визначте серед регіональних організацій ті, що мають найбільш розвинуту торговельну функцію.
6. Охарактеризуйте особливості історії створення Генеральної асоціації з тарифів і торгівлі (ГАТТ). Визначте принципи, на яких ґрунтуються Генеральна угода і діяльність організації.
7. Охарактеризуйте торговельні раунди ГАТТ.
8. Яка історія створення Світової організації торгівлі (СОТ)?
9. Чим організаційна структура СОТ відрізняється від відповідної структури ГАТТ?
10. Який існує механізм приєднання країн до системи СОТ?
11. На які аспекти сучасної міжнародної торгівлі спрямована діяльність Конференції ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД)?
12. Яким чином діяльність ЮНКТАД впливає на міжнародні організації, що займаються питаннями регулювання міжнародної торгівлі? З метою вирішення яких проблем звертаються по допомогу до ЮНКТАД уряди країн, що розвиваються?
13. З якою метою у рамках ЮНКТАД створена «Група 77»?
14. З якою метою створена Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ)? Визначте напрями діяльності ЮНСІТРАЛ.
15. Міжнародний торговельний центр (МТЦ) – це допоміжний чи центральний орган ГАТТ та ООН?
16. Надайте характеристику основним пріоритетним напрямкам діяльності МТЦ.
17. Визначте основну мету створення та завдання, що вирішує Всесвітня митна організація (ВМО) в рамках свого статуту.

Рекомендована література для вивчення теми: [1, с. 85-109], [2, с. 274-325], [3], [4], [7], [11, с. 117-1501, 160-193], [12], [14], [17], [19], [21, с. 106-138], [22, с. 31-38].

Тема 7

Міжнародні валютно-кредитні організації

Методичні рекомендації до вивчення теми

План заняття:

1. Система міжнародних організацій у валютно-кредитній сфері.
2. Діяльність Міжнародного валютного фонду, як глобальної валютно-кредитної організації.
3. Загальна характеристика організацій групи Світового банку.
4. Регіональні банки розвитку та механізм їх функціонування.
5. Організації з регулювання міжнародних розрахунків та зовнішньої заборгованості.

Навчальні завдання:

- отримати уявлення про систему міжнародних організацій, створених у валютно-кредитній сфері;
- розглянути механізм функціонування та роль глобальних валютно-кредитних організацій у системі МЕВ;
- вивчити діяльність Міжнародного валютного фонду;
- охарактеризувати функціонування організацій групи Світового банку;
- ознайомитися з діяльністю регіональних банків розвитку;
- отримати уявлення про специфічну роль Банку міжнародних розрахунків у системі міжнародних фінансових організацій;
- з'ясувати роль організацій з урегулювання зовнішньої заборгованості в системі МЕВ.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) усне чи письмове опитування;
- 3) розбір проблемних питань та ситуаційних завдань;
- 4) схематичне зображення матеріалу;

Стислий зміст теми

Важливе місце в системі інституціональних структур регулювання світової економіки та світогосподарських зв'язків займають **міждержавні валютно-кредитні організації**.

Ключові міжнародні валютно-фінансові інститути (рис. 7.1) об'єднані під назвою **«Бреттон-Вудські інститути»** – це Міжнародний

валютний фонд (МВФ) та Світовий банк (СБ), які є провідними міждержавними валютно-фінансовими установами, найважливішою ланкою сучасної інституціональної структури міжнародних валютних відносин. Свою назву вони отримали від назви американського містечка Бреттон-Вудс, де у 1944 р. проходила міжнародна валютно-фінансова конференція, на якій і було прийнято рішення про заснування цих двох установ. З їх створенням міжнародна валютна система почала функціонувати, спираючись на офіційні угоди, тобто перейшла у регульований правовий стан. Розподіл обов'язків між ними передбачав, що МВФ повинен бути інститутом співпраці і виконувати регулювальні, консультативні й фінансові функції у валютно-фінансовій сфері, а Світовий банк повинен бути переважно інститутом розвитку.

- МБРР – Міжнародний банк реконструкції та розвитку
 МАР – Міжнародна асоціація розвитку
 МФК – Міжнародна фінансова корпорація
 БАГІ – Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій
 МЦРІС – Міжнародний центр розв'язання інвестиційних спорів

Рисунок 7.1 – Система міжнародних валютно-кредитних інститутів

Міжнародний валютний фонд – міжнародна валютно-кредитна організація, метою якої є сприяння розвитку міжнародної торгівлі і валютного співробітництва встановленням норм

регулювання валютних курсів і контролю за їх дотриманням, вдосконалення багатосторонньої системи платежів, надання державам-членам коштів в іноземній валюті для вирівнювання платіжних балансів.

Світовий банк – багатостороння кредитна організація, яка складається з п'яти тісно пов'язаних між собою установ, що входять у систему ООН, загальною метою яких є надання фінансової допомоги країнам, що розвиваються та з перехідною економікою за рахунок розвинутих країн. Групу Світового банку складають: Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАТІ), Міжнародний центр розв'язання інвестиційних спорів (МЦРІС). Історично першою кредитною організацією групи Світового банку став МБРР – міждержавний інвестиційний інститут, створений з метою сприяння країнам-учасникам у розвитку їх економіки наданням довгострокових позик та кредитів, гарантуванням приватних інвестицій.

Окрему групу серед міжнародних банківських організацій представляють **регіональні банки розвитку** – регіональні банківські установи, які через надання насамперед довгострокових кредитів на фінансування інвестиційної діяльності приватних фірм і міжнародних проектів впливають на систему міжнародних валютно-фінансових відносин і процеси міжнародної торгівлі.

Важливу роль у сфері регулювання міжнародних розрахунків і розробки нормативних документів з банківського нагляду відіграє **Банк міжнародних розрахунків (БМР)**, а проблемами міжнародної заборгованості займаються спеціальні міжнародні організації: **Паризький і Лондонський клуби кредиторів**.

Фахівці місії МВФ і Світового банку як у країнах-членах, так і на найвищому рівні постійно взаємодіють, про що свідчать спільні збори Керуючих МВФ і МБРР, які щорічно відбуваються з часу заснування цих організацій. Крім того, Світовий банк узгоджує свою діяльність з надання фінансової допомоги країнам-членам з оцінками фахівців МВФ платоспроможності кожної країни та його діяльністю. Виключення країни з МВФ супроводжується її виключенням з Банку. Якщо МВФ повністю або тимчасово відмовляє у кредитуванні певній країні, всі установи Всесвітнього банку також призупиняють надання позик цій країні, навіть по узгоджених раніше кредитних лініях. Крім того, така країна наштовхується на труднощі із залученням коштів з ринку приватних і міждержавних капіталів, а також у відносинах з

членами Лондонського і, особливо, Паризького клубів кредиторів.

Світовий банк, як один із спеціалізованих фінансових закладів ООН, сприяє інтегруванню економіки всіх країн-членів зі світовою системою господарювання і таким чином сприяє підвищенню якості життя у бідніших країнах до рівня розвинутих країн. За свідченням представників Банку, за результатами його діяльності за 50 років завдяки підтримці понад 5000 проектів у 140 країнах на 50% подовжилась тривалість життя в найбідніших країнах, удвічі збільшився розмір доходу на душу населення, залучено до школи додатково 25% дітей.

Необхідність створення **Міжнародного валютного фонду (МВФ)** у першій половині ХХ ст. була зумовлена загальним економічним станом країн, їх валютно-кредитної системи та пов'язана з потребою налагодження валютного співробітництва між усіма державами і запровадження міжнародного інституту для постійного контролю в цій сфері. Вирішальна зустріч з приводу організації МВФ відбулася у липні 1944 р. в Бреттон-Вудсі (Нью-Гемпшир, США), де зібралися представники 44 держав. МВФ розпочав свою діяльність у Вашингтоні в травні 1946 р. у складі 39 країн.

Фонд здійснює свою діяльність як спеціалізована установа ООН і практично є інституціональною основою сучасної міжнародної валютної системи. В своїй діяльності МВФ керується статутом, відомим під назвою Статті угоди МВФ (Статті) та, відповідно, повинен виконувати такі *цілі і завдання*:

- сприяти міжнародному співробітництву забезпеченням механізму для консультацій та погоджених дій стосовно міжнародних валютних питань;

- сприяти збалансованому зростанню міжнародної торгівлі з метою підвищення рівня зайнятості та реальних доходів населення, розвитку виробничих можливостей країн-членів;

- сприяти стабільності валют і впорядкованим валютним відносинам та запобігати конкурентному знеціненню валют;

- сприяти створенню багатосторонньої системи платежів та переказів по поточних операціях і прагнути до ліквідації валютних обмежень;

- тимчасово надавати спільні ресурси Фонду державам-членам (за відповідних гарантій) з метою виправлення ними порушень рівноваги їхніх платіжних балансів, уникаючи заходів, котрі могли б завдати шкоди на національному або міжнародному рівнях;

- скоротити терміни і масштаби дефіциту платіжних балансів.

Учасники Бреттон-Вудської конференції доручили Фонду

виконання трьох *основних функцій*:

1) контролю за дотриманням «кодексу поведінки» (тісне співробітництво в питаннях міжнародної валютної політики і міждержавного платіжного обігу);

2) надання членам фонду фінансових ресурсів для забезпечення дотримання ними «кодексу поведінки»;

3) організації форумів для взаємних консультацій країн-членів і співробітництва з міжнародних валютних питань.

Пізніше країни-члени визначали для МВФ і *додаткові функції та обов'язки* залежно від потреб часу: здійснення нагляду за узгодженою системою впорядкованого обміну національних валют; надання кредитів своїм членам на реорганізацію економіки для встановлення більш ефективного співробітництва; надання додаткових послуг країнам-членам (підвищення кваліфікації персоналу, технічна допомога в спеціалізованих сферах, інформаційне обслуговування).

Статут МВФ не передбачає особливих умов щодо *вступу в організацію*: членство в ній відкрито для будь-якої країни, що здатна і готова виконувати певні обов'язки. Проте, *вступаючи в МВФ, країна зобов'язується*:

- постійно інформувати інші країни про заходи та кроки щодо визначення вартості своїх грошей стосовно грошей інших країн;

- відмовитися від обмежень на обмін національних грошей на інші валюти;

- дотримуватися тієї економічної політики, яка приведе до зростання як власного національного багатства, так і всієї спільноти в цілому.

Країна, що вступає до МВФ, вносить певний *членський внесок*, який зветься *квотою*. Квоти створюють об'єднані грошові запаси, якими МВФ користується для надання позик своїм членам; визначають суму, яку країна може позичити або отримати в МВФ при періодичному розподіленні спеціальних активів, відомих як СДР; визначають «вагу» голосу кожного члена Фонду. Розмір квоти визначається під час вступу країни в МВФ, для чого Фонд збирає макроекономічні показники по країні й розраховує діапазон можливих значень квоти. Отримані дані порівнюються з аналогічною інформацією по дійсних членах МВФ, які мають порівнянні економічні масштаби і характеристики, і пропонується попередня квота або можливий діапазон її значень. Статті угоди МВФ передбачають періодичний перегляд квот держав-членів (один раз на п'ять років). Аналіз і перегляд розмірів квот повинні відбити зміни в світовій економіці, у відносному становищі держав-членів, а також

необхідність дотримання рівноваги між різними групами країн.

До 25% квоти повинно бути сплачено в резервних активах, які визначаються Фондом (СДР або вільноконвертовані валюти) – *це первинна резервна частка держави в Фонді, яку кожний член МВФ має право купити, переказавши йому еквівалент цієї суми в своїй національній валюті. 75% квоти сплачується в національній валюті держави-члена, яка передається Фонду в формі простих векселів у національній валюті – це частка, яка визначає розмір кредиту, що може бути отриманий від МВФ згідно з механізмом кредитних часток.*

МВФ організований за зразком акціонерного товариства, а тому можливість кожного учасника впливати на діяльність обмежується його часткою в капіталі. Кожна країна-член має 250 «базових» голосів (незалежно від розміру внеску в капітал Фонду) і додатково по 1 голосу за кожні 100 тис. одиниць СДР його частки в цьому капіталі. При голосуванні з деяких питань країни-кредитори можуть додатково отримати один голос на кожні 400 тис. доларів позик, наданих ними на день голосування, за рахунок відповідного зменшення кількості голосів країн-боржників.

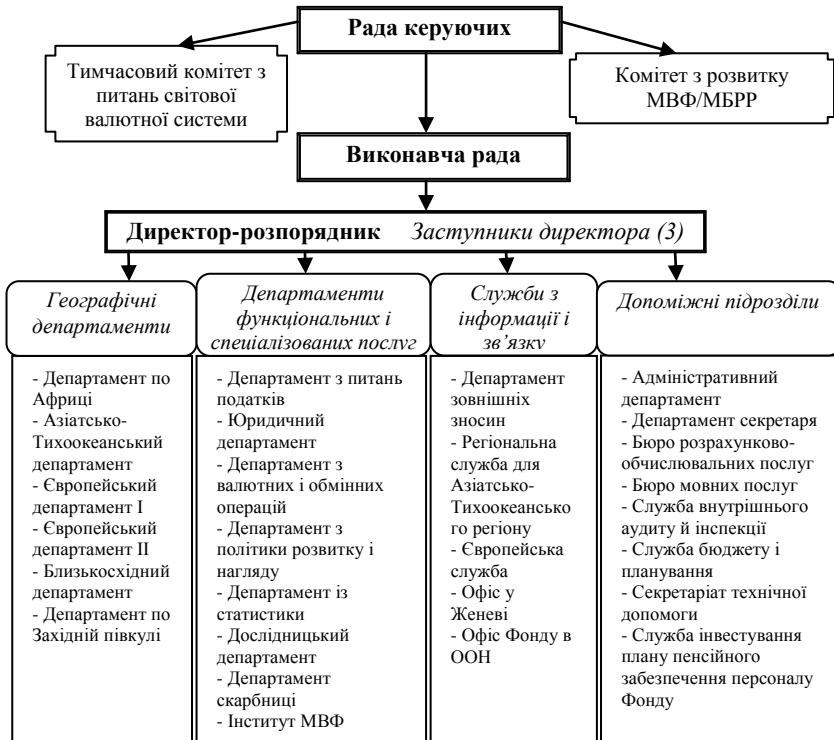
Фінансові ресурси МВФ утворюються з *членських внесків* країн-членів у вигляді квот по підписці – головного джерела фінансування і *запозичень*, що періодично використовуються як доповнення до ресурсів МВФ, утворених квотами держав-членів. Джерело фінансової допомоги країні-члену визначається залежно від обставин, що зумовили дефіцит її платіжного балансу.

Дохід МВФ складається зі зборів за використання ресурсів Фонду, які стягуються з його членів, відсотків на кошти Фонду в СДР і комісійних зборів на купівлю валюти у Фонду.

Організаційна структура МВФ складається з системи органів, кожний з яких має власні правила формування і компетенцію та застосовує визначені методи і процедури прийняття рішень (рис. 7.2).

Рада керуючих є вищим керівним органом МВФ та складається з представників усіх країн-членів (як правило, осіб, відповідальних за проведення валютної політики, а саме – міністрів фінансів або голів центрального банку із заступником). Керуючі зустрічаються раз на рік на сесіях. За винятком обов'язкових повноважень (прийом нових членів, перегляд квот, зміна валютних паритетів тощо), Рада може делегувати виконання своїх обов'язків Директорату (Виконавчій раді). При Раді працюють два комітети: Тимчасовий комітет з питань світової валютної системи, створений у 1974 р., який консультує Раду керуючих з питань поточного контролю за світовою валютною системою та її пристосуванням до умов, що змінюються, і Комітет з

розвитку МВФ/МБРР, який консультує стосовно особливостей потреб найбільш розвинутих країн.

Рисунок 7.2 – Організаційна структура МВФ

Виконавча рада відповідає за поточні справи МВФ. Сім з 24 виконавчих директорів призначаються країнами з найбільшими квотами (Німеччина, Великобританія, Китай, Саудівська Аравія, США, Франція та Японія), інші 17 обираються Радою керуючих за принципом регіонального представництва. Засідання Виконавчої ради відбуваються два-три рази на тиждень під головуванням директора-розпорядника.

Директора-розпорядника обирає Виконавча рада. Його обов'язками є ведення поточних справ і призначення вищих посадових осіб МВФ. Якщо президент Світового банку традиційно американець, то

директор-розпорядник МВФ за традицією – європейець.

Персонал МВФ налічує майже 3000 чоловік з більш ніж 100 країн. Основний персонал працює в штаб-квартирі МВФ у Вашингтоні, незначна кількість службовців приписана до відділень у Парижі, Женеві та ООН у Нью-Йорку або є тимчасовими представниками МВФ у країнах-членах. На відміну від виконавчих директорів, які представляють певні країни, персонал належить до міжнародної цивільної служби.

За сучасних умов діяльність Фонду асоціюється здебільшого з його фінансово-кредитною функцією. Проте в арсеналі форм діяльності МВФ є й інші *напрями* (рис. 7.3).

Рисунок 7.3 – Класифікація напрямів діяльності МВФ.

Загальна характеристика напрямів діяльності МВФ наведена у табл. 7.1.

Таблиця 7.1 – Загальна характеристика напрямів діяльності МВФ

Напрямок	Характеристика
<i>Інспектування (нагляд)</i>	це спостереження за політикою країн-членів у галузі встановлення валютних курсів
<i>Консультації</i>	Це підсумкова діяльність місії МВФ, які щороку навідують країну-члена й ведуть переговори з керівниками основних економічних інститутів
Щорічні консультації	Проводяться групою з 4-5 експертів МВФ. Перший етап консультацій пов'язаний зі збором відповідних статистичних даних та їх аналізом. Другий етап полягає у серії бесід та дискусій з державними службовцями відповідного рангу з метою з'ясування ефективності економічної політики країни в поточному році й тих змін, які передбачаються у наступному. Розроблені висновки, рекомендації та пропозиції, передаються на розгляд уряду країни
Додаткові	може організувати директор-розпорядник Фонду у випадках, якщо країна

консультації	несподівано опиняться в складній економічній ситуації або її дії суперечать «кодексу поведінки» і можуть завдати шкоди іншим країнам
--------------	--

Продовження табл. 7.1

Напря́м	Характеристика
Спеціальні консультації	МВФ проводить з тими країнами, економічна політика яких значною мірою визначає стан світової економіки
<i>Надання послуг</i>	Здійснюється у формі підвищення кваліфікації національних кадрів, технічної допомоги, наданої експертами Фонду, інформаційного обслуговування (публікація щорічних та щомісячних статистичних матеріалів, видання серій спеціальних брошур тощо)
<i>Фінансування</i>	Здійснюється будь-якому своєму члену продажем СДР або валюти інших країн-членів Фонду в обмін на національну валюту цієї країни. Під час купівлі член Фонду передає йому еквівалентну суму в своїй власній валюті, яка зараховується на рахунок МВФ у центральному банку даної країни, даючи зобов'язання викупити її через певний проміжок часу. Допомога Фонду своїм членам не зменшує сукупного розміру активів МВФ у СДР та різних валютах, а лише змінює їхню структуру
Безпосереднє фінансування	Здійснюється за допомогою таких механізмів: - резервний транш (перша порція іноземної валюти) країни-члена – це перевищення її квоти в МВФ над «скоригованою» сумою її національної валюти, що знаходиться у Фонді на рахунку загальних ресурсів. Резервна частка і сума позик, наданих країною-членом Фонду в межах додаткових кредитних угод, складають резервну позицію цієї країни у Фонді); - кредитні транші (згідно з принципами своєї «основної» кредитної політики МВФ надає у вигляді чотирьох траншів кредитів, кожний з яких дорівнює 25% квоти, для фінансування економічних заходів, спрямованих на подолання труднощів з платіжним балансом)
Поетапне фінансування	Наступна купівля країною-учасницею валюти у МВФ: 1) з використанням механізму резервних кредитів — кредитів «стенд-бай», які виділяються на фінансування макроекономічних стабілізаційних програм; 2) в межах механізму розширеного фінансування, призначення якого — надання валютних коштів країнам-членам з метою фінансування дефіцитів їхніх платіжних балансів на більш тривалий час і в більших розмірах, ніж це передбачено статутом МВФ у межах політики звичайних кредитних часток (траншів)
Розширене фінансування	Надається країнам, які мають труднощі з платіжним балансом, зумовлені структурною незбалансованістю виробництва, торгівлі та цін, або країнам, які не мають можливості проводити політику економічного розвитку у зв'язку із незадовільним станом платіжного балансу
Пільгове фінансування	Об'єднує два механізми фінансування МВФ, спрямовані на порівняно довгострокову допомогу країнам, що розвиваються, та найбільшій країнам: 1) механізм фінансування структурної перебудови (МФСП), призначений для підтримки середньострокових програм макроекономічної стабілізації і структурної перебудови; 2) механізм розширеного фінансування структурної перебудови (МРФСП), створений з метою надання додаткових коштів найбільшій країнам-членам, які здійснюють трірічні макроекономічні програми
Спеціальне фінансування	За термінологією МВФ об'єднує три механізми: 1) компенсаційного фінансування і фінансування за непередбачених обставин (у випадках недоотримання експортних надходжень, за великі витрати на імпорт зерна, інші непередбачені обставини); 2) фінансування буферних запасів (призначений для надання допомоги країнам-членам з несприятливим станом платіжного балансу через несприятливу кон'юнктуру на світових товарних ринках); 3) фінансування системних трансформацій (створений для надання допомоги країнам-членам, які мають ускладнення зі здійсненням зовнішніх платежів

Умови надання кредитів МВФ. Країна, що потребує позики, повинна скоординувати свою політику з рекомендаціями МВФ, в яких закладені критерії, обов'язкові для виконання. Суть цих рекомендацій полягає в наступному:

1. Макроекономічна політика має бути спрямована на забезпечення активного сальдо платіжного балансу як головного чинника виплати основної частини боргу і відсотків.

2. Стабілізація внутрішнього попиту за рахунок обмеження державних витрат.

3. Використання позик на фінансування виробничої сфери; виплата основної частини боргу і відсотків за рахунок прибутку, отриманого у виробничій сфері.

4. Забезпечення бездефіцитності державного бюджету завдяки скороченню невиправданих державних витрат і стримування інфляції.

5. Ефективна податкова політика, яка сприятиме розвитку інвестування і підприємництва і забезпечуватиме збір податків для покриття державних витрат.

6. Стабілізація грошового обігу.

7. Забезпечення максимального використання ринкових механізмів і конкуренції як засобів підвищення рівня конкурентоспроможності економіки; відміна контролю над цінами і заробітною платою; вільний допуск на внутрішній ринок і конкуренція з боку імпорتنих товарів.

8. Структурна перебудова економіки як основа довгострокового розвитку через роздержавлення промислових підприємств і переведення їх з бюджетного на кредитне фінансування; розвиток експортних галузей за рахунок як податкових стимулів, так і девальвації, сприяння припливу прямих іноземних інвестицій завдяки зниженню рівня оподаткування і наданню гарантій на вивезення прибутків.

9. Забезпечення стабільності політичної влади.

Країни-члени повинні надавати МВФ інформацію про офіційні золоті запаси і валютні резерви, стан економіки, платіжного балансу, грошового обігу, закордонні інвестиції.

На момент заснування **Світовий банк** (The World Bank Group – WB) складався з однієї установи – Міжнародного банку реконструкції та розвитку – МБРР. Нині **група Світового банку** об'єднує п'ять організацій (табл. 7.2):

- Міжнародний банк реконструкції та розвитку – МБРР (The International Bank for Reconstruction and Development – IBRD);

- Міжнародну асоціацію розвитку – МАР (The International Development Association – IDA);
- Міжнародну фінансову корпорацію – МФК (The International Finance Corporation – IFC);
- Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій – БАГІ (The Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA);
- Міжнародний центр регулювання інвестиційних спорів – МЦРІС (The International Center for Settlement Disputes).

Таблиця 7.2 – Організаційно-функціональна структура Світового банку

Організація	Основні цілі	Джерела формування ресурсів	Основні функції
МБРР	Сприяння економічному розвитку країн-членів. Заохочення іноземних інвестицій. Підтримка збалансованості платіжних балансів країн-членів	Внески країн-членів у статутний капітал. Позикові кошти із зовнішніх джерел. Платежі в рахунок погашення боргу	Кредитування країн-членів під урядові гарантії. Технічна допомога країнам, що розвиваються
МФК	Сприяння економічному зростанню країн, що розвиваються, шляхом заохочення приватного підприємництва	Внески в уставний капітал. Кредити МБРР. Відрахування від прибутків. Платежі в рахунок погашення боргу. Позикові кошти із зовнішніх джерел	Кредитування високо-рентабельних об'єктів без урядових гарантії. Інвестування в акціонерний капітал об'єктів з наступним перепродажем акцій приватним підприємцям. Технічна допомога
МАР	Сприяння економічному зростанню країн, що розвиваються	Прибутки від МБРР. Внески країн-донорів. Платежі в рахунок погашення боргу	Безпроцентні позики найменш розвинутим країнам під урядові гарантії. Надання урядам кредиту під певний процент
БАГІ	Сприяння притоку інвестицій в країни, що розвиваються	Внески у статутний капітал	Страховання некомерційних ризиків. Консультативні послуги.
МЦРІС	Урегулювання інвестиційних спорів		Примирення. Арбітраж

Усі ці організації є спеціалізованими агентствами ООН і мають власні статuti та самостійне членство. Президент МБРР є одночасно президентом кожної з організацій групи, а виконавчі директори керують МБРР, МФК і МАР. БАГІ та МЦРІС мають окремі ради директорів, але до складу цих рад входять також виконавчі директори

МБРР.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку було створено в 1944 р. разом з МВФ з метою відбудови і реконструкції світової економіки. На момент заснування Банку головна мета була сформульована як створення міжнародної фінансуючої організації для підтримки реконструкції і розвитку економіки. Після реалізації «плану Маршалла» Банк зосередив основну увагу на співробітництві з країнами, що розвиваються, і передусім на наданні фінансової допомоги найбільшій країнам світу. Сьогодні членами МБРР є 181 країна. *Основними цілями МБРР є:*

- сприяння реконструкції і розвитку територій держав-членів через заохочення капіталовкладень на виробничі потреби;

- заохочення приватних іноземних капіталовкладень і надання фінансової допомоги з метою розвитку виробничого сектора економіки;

- сприяння довгостроковому збалансованому зростанню міжнародної торгівлі і підтримці рівноваги платіжних балансів через заохочення міжнародних капіталовкладень у розвиток продуктивних сил держав-членів Банку, що повинно стимулювати зростання продуктивності праці, рівня життя та поліпшення умов праці в цих країнах.

Основними вимогами до країни, що бажає вступити до МБРР, є:

- 1) незалежна зовнішня політика;
- 2) дотримання прав і обов'язків, визначених у статуті Банку;
- 3) членство у МВФ. Щоб вийти з МБРР за власним бажанням, країна повинна розплатитися по взятих нею кредитах МБРР.

Організаційна структура МБРР складається з Ради керуючих, Директорату, Комітету з розвитку та президента.

Рада керуючих (Board of Governors) є вищим органом і формується з керуючих (міністрів фінансів або президентів центральних банків країн-членів), яких призначають уряди країн-членів на п'ять років. До Ради керуючих входить 181 вища посадова особа (за числом членів МБРР). Рада скликається один раз на рік на спільну сесію з Радою керуючих МВФ. Крім цього вона може зібратись у будь-який момент на вимогу Ради директорів. Кворум досягається присутністю більшості членів Ради, котрі володіють не менш ніж двома третинами голосів. Рада керуючих може передати частину своїх повноважень Раді директорів. В коло обов'язків Ради керуючих включено розв'язання стратегічних питань діяльності Банку, зокрема: внесення змін до статуту; прийом нових членів і визначення умов їх вступу та призупинення членства; збільшення або зменшення

акціонерного капіталу Банку; встановлення партнерства з іншими міжнародними організаціями; розподіл чистого прибутку; припинення операцій Банку і розподіл його коштів. Рішення приймаються зваженим голосуванням. Кожна держава володіє числом голосів, пропорційним розміру її фінансового внеску до капіталу Банку.

Рада виконавчих директорів, або Директорат (Executive Board), – постійно діючий орган, до складу якого входить сьогодні 24 члени зі строком повноважень два роки. Рада здійснює поточне керування Банком. Згідно із статутом Банку п'ять країн-членів, що володіють найбільшою кількістю акцій (на сьогодні це США, Франція, Великобританія, Японія та Німеччина), мають право призначати своїх представників до Ради директорів Банку. Решта директорів обирається керуючими інших країн, що об'єднуються в групи для участі у виборах. Виняток становлять Росія, Китай та Саудівська Аравія, що мають власних виконавчих директорів, кожний з яких володіє 2,83% голосів. Кожний директор, який представляє групу, має в своєму розпорядженні сумарну кількість голосів країн, від яких він обраний. Україна входить до групи «А» з Вірменією, Боснією та Герцеговиною, Болгарією, Хорватією, Грузією, Кіпром, Ізраїлем, Македонією, Молдовою, Румунією та Нідерландами. Інтереси всієї групи постійно представляє громадянин Нідерландів, який розпоряджається 72208 голосами, або 4,54% загального числа голосів.

До сфери компетенції Виконавчих директорів Банку входить: постійний моніторинг реалізації фінансових та операційних програм, виконання адміністративного бюджету; розподіл людських і фінансових ресурсів на наступний рік; вивчення звітів про завершені Банком проекти; аналіз досвіду, набутого Банком у різних секторах; забезпечення використання цього досвіду в практиці діяльності Банку і його членів; визначення подальшої політики Банку через узгодження проектів конкретних рішень, що подаються на їх розгляд щорічно або періодично; контроль кредитної програми МБРР; підготовка доповідей на розгляд щорічних сесій Ради керуючих про результати аудиторських перевірок фінансових операцій, адміністративний бюджет, операції і політику Банку тощо; внесення власних ініціатив щодо політики Банку. Засідання Ради директорів відбуваються у міру необхідності (в середньому тричі на тиждень) у штаб-квартирі (Вашингтон). Виконавчі директори здійснюють свої повноваження за допомогою *постійних комітетів*, а також заступників, яких кожен директор призначає самостійно. Більшість директорів працюють у складі одного чи декількох комітетів, кількість, назва і призначення яких визначаються безпосередньо Радою директорів (табл. 7.3).

Таблиця 7.3 – Постійні комітети Ради директорів МБРР

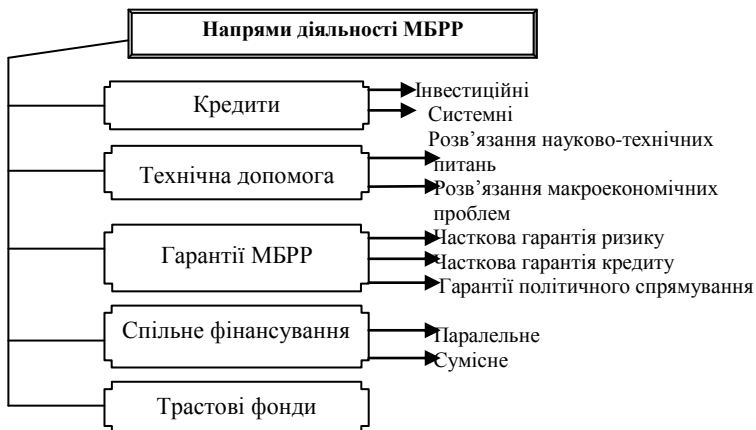
Комітет	Рік створення	Склад	Призначення
Спільний ревізійний комітет	1970	8 директорів	Представляє інтереси акціонерів, стежить за доцільністю і зваженістю фінансової діяльності Банку, за роботою підрозділів за операціями і результатами внутрішньої аудиторської перевірки
Бюджетний комітет	1986	8 директорів	Контролює відповідність діяльності Банку нормам; моніторинг питань бюджетної політики Банку, що можуть вплинути на рентабельність його діяльності
Комітет з кадрової політики	1980	8 директорів	Поточний нагляд за найважливішими питаннями кадрової політики, зокрема за адекватністю винагороди службовців, надання відповідних рекомендацій Раді директорів, співпраця з виконавчими директорами МВФ у сфері питань кадрової політики
Комітет з адміністративних питань	1968	6 директорів	Допомога Директорату в розробці й реалізації нової адміністративної політики і внесення необхідних змін до існуючої, зокрема надання рекомендацій щодо виконавчих директорів, їхніх заступників і штату
Комітет з ефективності розвитку	1998	8 директорів	Моніторинг ефективності виконання Стратегічного плану, відслідковує конкретні результати операцій Банку, здійснює нагляд за діяльністю Департаменту з оцінки операцій, надає допомогу в оцінці результатів діяльності Банку, в керуванні портфелем, своєчасному коригуванні пріоритетності розвитку

Крім постійних комітетів під егідою Ради директорів функціонують ще два комітети, основним призначенням яких є проведення обговорень і консультацій з нагальних питань: 1) Пленарний комітет; 2) Керівний комітет Директорату. Усі комітети виконують лише аналітично-консультативні функції і не можуть приймати рішення за Раду директорів.

На чолі Ради директорів стоїть *Президент Банку*, який обирається Радою на п'ять років та веде поточні справи. Традиційно президентом обирають представника США – країни, яка має в МБРР найвищий відсоток голосів.

У структурі МБРР також функціонує *Інститут економічного розвитку (ІЕР)*, який на постійній основі організовує багаторічні інтерактивні просвітницькі програми для представників країн, що розвиваються, та з перехідною економікою, а також підтримує національні інститути в сфері професійної освіти і наукових досліджень.

Основними напрямками діяльності МБРР, кожний з яких включає декілька видів діяльності, є наступні (рис. 7.4).

Рисунок 7.4 – Класифікація напрямів діяльності МБРР

Основний напрямок діяльності МБРР – кредитування. Кредити, які надає МБРР, розрізняються за цільовим призначенням, кількістю валют, що їх формують, та формою обслуговування (рис. 7.5).

Банком встановлені такі умови надання кредитів і позик:

- надання позик тільки на певні цілі реконструкції та розвитку (сільське господарство і розвиток сільських районів, енергетика, освіта, охорона здоров'я, планування сім'ї і харчування, будівництво доріг, електрозв'язок, розвиток міського господарства);
- перевірка перспектив погашення заборгованості по цих позиках;
- необхідність гарантування позик урядом країни-члена;
- надання позик тільки для конкретних проектів (за винятком особливих обставин);
- переконаність у тому, що необхідні кошти неможливо отримати з інших джерел на прийнятних для країни-члена умовах;
- упевненість у неможливості використання позик тільки на фінансування операцій з імпорту;

- можливість вирішення питання про надання або відмову у наданні позик, виходячи тільки з економічних міркувань.

Рисунок 7.5 – Види кредитів, що їх надає МБРР

Джерела фінансових ресурсів МБРР складаються з акціонерного капіталу країн-членів, доходів від власної діяльності, запозичень на світовому ринку капіталів.

Акції розподіляються між країнами-членами пропорційно їхній квоті в МВФ, яка в свою чергу залежить від питомої ваги національного виробництва кожної країни в світовому її обсязі. Згідно зі статутом Банку країни-члени можуть робити свої внески до акціонерного капіталу Банку золотом, доларами або національною валютою. На час заснування МБРР номінальна вартість однієї акції становила 100 тис. дол. США. Починаючи з 1974 р. акції МБРР номінуються в спеціально створених у МВФ кредитно-розрахункових

одиницях СДР. Сьогодні вартість однієї акції становить 100000 СДР, або 120635 дол. США. Кількість акцій, що має держава, впливає на кількість голосів, якими вона володіє у вищих органах банку, і визначається за формулою:

$$G_i = 250 + A_i \quad (7.1)$$

де G_i – кількість голосів i -ї держави-члена МБРР,

A_i – кількість акцій, що належать державі i .

Найбільша кількість акцій (264969) і відповідно голосів (265219, або 16,52%) належить США. Україна, підписавшись на 10908 акцій, має 11158 голосів, що становить 0,69% їх загальної кількості. Згідно з кількістю акцій, що їх отримала Україна, її частка у світовій економіці оцінюється експертами у 0,7%.

Прибуток – друге важливе джерело формування фінансових ресурсів Банку. Керівництво МБРР перераховує щорічно частину прибутку до резервів. З 1993 р. Радою директорів ухвалено рішення про рівень співвідношення між резервами і кредитами, який повинен дорівнювати 13-14%. Останніми роками величина щорічних відрахувань до загального резерву становила понад 1 млрд. дол. США.

Запозичення МБРР на світовому ринку капіталів здійснюється випуском Банком коротко-, середньо- і довгострокових боргових інструментів і наступного продажу їх пенсійним фондам, страховим компаніям, корпораціям, іншим банкам і фізичним особам у країнах усього світу. МБРР залучає також кошти від центральних банків, державних установ та міжнародних організацій за ринковими відсотковими ставками. МБРР залучає кошти у 23 валютах, провідна роль належить трьом валютам: американському долару, японській єні та євро.

Міжнародна асоціація розвитку (МАР) була створена в 1960р. як філія МБРР з метою надання фінансової підтримки найменш розвинутим країнам на більш «ліберальних» засадах, ніж ті, які пропонував МБРР. Формально МАР вважається незалежною від МБРР, оскільки має свій Статут і фінансову базу, однак фактично вона являє собою фонд ресурсів, яким керує МБРР.

До складу МАР входять 160 країн, які поділяються на дві категорії: категорія I – більш економічно розвинуті країни (26 країн); категорія II – менш економічно розвинуті країни (134 країни). Щоб стати членом МАР, країна має стати членом МБРР і, відповідно, МВФ. Цілі МАР подібні до цілей МБРР.

Ресурси МАР відокремлені від коштів МБРР і формуються з трьох джерел: переказів з чистого прибутку МБРР, внесків держав-членів та внесків найбільш розвинутих країн. Часткою ресурсів є

повернення раніше наданих кредитів.

Для отримання кредитів від МАР країна повинна відповідати чотирьом критеріям: 1) річний дохід на душу населення не може перевищувати 835 доларів США; 2) достатня економічна, фінансова і політична стабільність для виправдання отримання довгострокових кредитів на цілі розвитку; 3) надзвичайно великі труднощі з платіжним балансом і відсутність перспектив самостійного розв'язання проблеми; 4) реальне прагнення розвитку і відповідна економічна політика. Майже 40 країн світу нині належать до цієї категорії. Кожен проект, що фінансується, підлягає політико-економічній експертизі для визначення шляхів ефективного використання фінансової допомоги.

Майже всі «кредити» МАР, як їх називають, щоб відокремити від «позик» МБРР, надаються в національній валюті держави строком на 35-40 років без відсотків, за винятком невеликої суми для покриття адміністративних витрат (0,75%). Погашення основної суми починається після закінчення 10-річного пільгового періоду. Протягом наступних 10 років погашається по 1% суми кредиту на рік і протягом решти 30 років – по 3% на рік.

Організаційна структура МАР складається з Ради керуючих, Виконавчого директорату та президента. Склад Ради керуючих і Виконавчого директорату такий самий, як і у МБРР. Адміністративну діяльність здійснює за сумісництвом персонал МБРР. Штат співробітників МАР розподілено по чотирьох функціональних секторах: операції, фінансування, політика, планування та дослідження.

Міжнародна фінансова корпорація (МФК) була створена в 1956р. з метою сприяння економічному зростанню країн, що розвиваються, через заохочення приватного бізнесу у виробничій сфері. МФК є членом групи Світового банку, але юридично і фінансово незалежна від МБРР. До складу МФК входять 174 країни.

Цілі МФК полягають у наданні допомоги в фінансуванні приватних підприємств, які можуть, у свою чергу, сприяти розвитку країни; поєднанні можливостей інвестицій національного та зарубіжного капіталу з новітніми методами управління; стимулюванні залучення приватного капіталу (національного й іноземного) для капіталовкладень у виробничу сферу країн-членів. Нині МФК є найбільшим у світі інвестором у приватний сектор.

З 1961 р. МФК отримала право безпосередньо вкладати свої ресурси в акції місцевих підприємств у країнах, що розвиваються. На відміну від МБРР і МАР Статут МФК дозволяє їй брати участь в акціонерному капіталі підприємств і надавати довгострокові позики

без урядових гарантій. Зобов'язання МФК, як правило, не перевищують 25% вартості проекту.

До *джерел фінансування МФК* належать внески членів до статутного капіталу, відрахування від прибутків, кошти від повернутих кредитів та кошти, залучені на міжнародних фінансових ринках, 20% коштів позичається у МБРР.

Рішення щодо фінансування певного проекту МФК приймає, виходячи з аналізу двох аспектів: 1) ефективності для країни-члена та 2) прибутковості для інвесторів. Типові обсяги фінансування індивідуальних проектів – у 10-20 млн. дол. США. Позики надаються строком на 3-15 років з пільговим терміном до чотирьох років в основних валютах за фіксованими чи плаваючими ставками.

Крім діяльності, зорієнтованої на заохочення приватних капіталовкладень, МФК в останні роки активізувала зусилля у сфері *технічної допомоги*. Зокрема, у країнах Східної Європи та СНД Корпорація забезпечує технічною підтримкою процеси приватизації та розвитку ринків капіталів.

До *організаційної структури МФК* входять: Рада керуючих (вищий орган), Директорат, Президент, виконавчий віце-президент, Банківська консультативна рада, Ділова консультативна рада. Склад Ради керуючих і Директорату такий самий, як і у МБРР. Президентом МФК за посадою є президент Світового банку. За загальне управління і поточні операції відповідає виконавчий віце-президент, який у своїй роботі спирається на 7 віце-президентів, з яких 3 віце-президенти здійснюють нагляд за роботою регіональних і галузевих департаментів. Крім того, кожний віце-президент керує окремою сферою діяльності. Банківська консультативна рада складається з 10 керівних працівників провідних міжнародних фінансових інститутів, які на регулярних зустрічах з управлінським складом МФК розробляють і обговорюють політику і діяльність Корпорації. Ділова консультативна рада, до складу якої входять відомі промисловці, банкіри та державні діячі країн-членів, надає консультативну допомогу МФК у питаннях бізнесу і фінансів.

З початку діяльності в Україні МФК зосередила зусилля на двох основних напрямках роботи: 1) консультативні послуги (пілотні проекти великої приватизації), 2) технічна допомога (проекти підтримки приватного підприємництва, малої приватизації, підготовки великих підприємств до приватизації та проект приватизації землі і реструктуризації сільського господарства).

Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ) – засноване в 1988 р. як організація групи Світового банку, юридично і

фінансово незалежна від МБРР. Членом БАГІ може бути будь-яка країна-член МБРР і Швейцарія. До складу БАГІ входять 149 країн.

Метою створення цієї організації було сприяння надходженню інвестицій у країни, що розвиваються. У Статуті БАГІ зазначені такі *цілі діяльності*: заохочення іноземних інвестицій у виробничу сферу, особливо в країнах, що розвиваються, як доповнення до діяльності інститутів групи Світового банку; надання гарантій, включаючи страхування та перестраховування некомерційних ризиків на інвестиції однієї держави-члена БАГІ в іншій країні-члені.

БАГІ виконує *три функції*: 1) надає гарантії від некомерційних ризиків обраним нею інвесторам; 2) консулює уряди країн, що розвиваються, з питань розробки та реалізації стратегій, програм і процедур, які стосуються міжнародного інвестування; 3) пропонує рекламні послуги і виступає як спонсор діалогів між міжнародними діловими колами і конкретним урядом – організатором зустрічей з питань інвестицій.

Основною є функція *гарантування інвестицій*, зокрема БАГІ пропонує гарантії від втрат, пов'язаних з такими явищами:

- неконвертованістю місцевої валюти, яка зумовлює неможливість переведення її в іноземну валюту і вивезення за межі країни;

- експропріацією власності в країні перебування, зумовленою діями уряду країни перебування, спрямованими на обмеження або ліквідацію прав власності або контроль над нею, а також права на застраховані інвестиції;

- воєнними діями або внутрішніми заворушеннями, які ведуть до руйнації або завдання шкоди активам підприємств, або створення перешкод для їхньої діяльності;

- розірванням контракту, тобто відмовою від зобов'язань по контракту або будь-якими його порушеннями з боку країни перебування щодо іноземного інвестора, коли останній не має можливості звернутися до суду або арбітражного суду з приводу порушення контракту.

Гарантії БАГІ надаються, як правило, на 15 років, але цей термін може бути продовжений. Максимальний ліміт покриття – 50 млн. дол. США за один проект. Право на гарантії мають інвестиції в усіх галузях, крім оборонної промисловості, виготовлення тютюнових виробів та виробництва алкогольних напоїв, інвестицій спекулятивного характеру і пов'язаних з азартними іграми. Під час отримання заяви від країни БАГІ оцінює проекти щодо їх фінансового, економічного обґрунтування, відповідності стандартам з охорони навколишнього середовища, відповідності потребам розвитку країни-

претендента. *Джерелом фінансування* є статутний капітал, який нині становить понад 1 млрд. дол. США.

Організаційну структуру БАГІ створюють Рада керуючих, Директорат та президент. Усі повноваження з керівництва БАГІ належать Раді керуючих. За поточну діяльність відповідає Директорат, який складається з 20 членів. Головою Директорату є президент МБРР. Виконавчий віце-президент БАГІ призначається Директоратом на пропозицію президента МБРР і веде поточні справи під загальним наглядом Директорату. Посадові особи та інші штатні співробітники МБРР працюють в Агенції по сумісництву. В Україні БАГІ співпрацює з Державною кредитно-інвестиційною компанією, опікуючись фондом перед експортних гарантій для заохочення інвестицій в АПК.

Міжнародний центр з регулювання інвестиційних спорів (МЦРІС) створений у 1966 р. з метою стимулювання приватних інвестицій через урегулювання конфліктів між іноземними інвесторами та місцевими урядами. МЦРІС надає також консультації, проводить дослідницьку роботу і здійснює випуск видань з питань правового регулювання іноземних інвестицій. Членами МЦРІС є 131 країна. Участь МЦРІС у розв'язанні можливих спірних питань передбачається умовами багатьох інвестиційних контрактів, а також багато- і двосторонніх угод.

Регіональні банки розвитку мають на меті фінансування тих самих видів діяльності, що і Світовий банк. Регіональні банки надають головним чином довгострокові кредити на фінансування інвестиційної діяльності приватних фірм і міжнародних проектів допомоги країнам, що розвиваються. Досить значна нерівномірність економічного розвитку відмінності в культурно-історичних та політичних реаліях країн Європи, Азії, Африки та Латинської Америки зумовлюють своєрідність структури, масштабів та характеру операцій кожного з регіональних банків. У європейському регіоні у валютно-кредитній інституціональній структурі основне місце посідають Європейський інвестиційний банк та Європейський банк реконструкції та розвитку. В структурі субрегіональної організації ОЧЕС працює Чорноморський банк торгівлі й розвитку. У Латинській Америці активно діють п'ять регіональних банків розвитку: Андська корпорація розвитку, Карибський банк розвитку, Міжамериканський банк розвитку, Центральноамериканський банк для економічної інтеграції, Латиноамериканський експортний банк. В Азії, Африці, арабських країнах також існують аналогічні банки розвитку (Азіатський банк розвитку, Західноафриканський банк розвитку, Африканський банк розвитку, Арабський банк економічного розвитку та ін.).

Водночас *регіональні банки мають чимало спільних рис.*

У статутах усіх регіональних банків (що від самого початку були визначені як неприбуткові організації) задекларовано одну й ту саму *мету* – надання довгострокової фінансової та технічної допомоги для прискореної розбудови й розвитку конкурентоспроможних економік країн регіону, а також сприяння економічній кооперації та інтеграції акціонерів банків у процесах розбудови комплексного регіонального господарства й у вирішенні специфічних регіональних проблем. У статутах усіх регіональних банків вказується на необхідність розробки стратегії розвитку країн-членів відповідного банку з урахуванням регіональної специфіки, а також прагнення до створення в кожній з них середовища, привабливого для іноземних інвесторів.

Так само як і МБРР, регіональні банки являють собою акціонерні товариства, *статутний капітал* яких поділяється на дві частини: сплачену (меншу – від 4 до 10%) і несплачену (більшу); більша частина акціонерного капіталу банків, як і в МБРР, вважається «гарантійною», потреба у сплаті якої може виникнути лише в разі банкрутства банку (тобто його нездатності розрахуватися за власними зобов'язаннями). Менша частина (сплачена) інколи поділяється, своєю чергою, ще на дві частини, одна з яких вноситься у твердій валюті або золотом, а друга – в національній валюті країни-члена банку.

Статутами всіх банків розвитку передбачено регулярні перевірки їхнім керівництвом відповідності величини акумульованих ресурсів потребам претендентів на позики. У разі необхідності керівні органи банків уповноважені ухвалювати рішення про поповнення статутного капіталу як шляхом пропорційного збільшення квот усіх членів, так і шляхом перерозподілу величини внесків у результаті збільшення квоти окремих акціонерів із відповідним перерозподілом владних повноважень.

Так само як і в МБРР, головним *джерелом поповнення статутного капіталу регіональних банків розвитку* є запозичення на світових ринках капіталу, що здійснюються за рахунок емісії власних облігацій, та добровільні пожертви багатших країн. Зобов'язання урядів країн-членів банку (особливо найбагатших) сплатити в разі потреби «гарантійну» частину акціонерного капіталу забезпечують облігаціям регіональних банків (як і Світового банку) найвищий рейтинг – ААА, що дає можливість кредитувати через банки менш розвинуті країни на вигідніших умовах, ніж ті, на які бідніші країни зі значно нижчим рейтингом могли б розраховувати, самостійно здійснюючи запозичення на світових ринках капіталу. Трансформуючи

коротко- та середньострокові позики з міжнародних ринків у довгострокові кредити і перерозподіляючи отримані від країн-донорів субсидії, регіональні банки розвитку за аналогією із МБРР проводять політику диференціації умов надання кредитів залежно від платоспроможності позичальника.

Незважаючи на кількісні та якісні відмінності у складі керівних органів регіональних банків, всі вони мають однакову *організаційну структуру*, подібну до структури МБРР. Керівними органами кожного з банків є Президент банку, Рада управляючих та Директорат. Ради управляючих утворюються з високопоставлених представників кожної з країн-членів, які в себе на батьківщині очолюють національні економічні або фінансові відомства (міністерства фінансів, центральні банки чи аналогічні установи). До виняткової компетенції Ради управляючих належить розв'язання стратегічних питань діяльності банку. Вирішення оперативних питань у всіх без винятку регіональних банках покладається на Директорат та Президента.

Рішення ухвалюються зваженим голосуванням, при цьому кожна держава має кількість голосів, пропорційну розміру фінансового внеску до капіталу банку. В усіх банках (в Міжамериканському і Азійському – з моменту заснування, а в Африканському – внаслідок багаторічної боротьби) промислово розвинуті країни забезпечили себе кількістю голосів, достатньою для блокування будь-якого небажаного для них рішення. В результаті вони здобули право розпоряджатися не тільки своїми внесками, а й набагато більшим обсягом ресурсів, що запозичуються регулярно на міжнародних ринках капіталу шляхом емісії облігацій банків.

Так само як і в Групі Світового банку, регіональні банки розвитку мають у своїх структурах низку *фінансових інститутів*, створених для вирішення специфічних проблем країн конкретного регіону (наприклад, Механізм допомоги потерпілим від азійської фінансової кризи АЗБР), а також спеціальні *трастові фонди*, призначені для пільгового кредитування найбідніших членів банку. Пільги надаються не тільки у формі встановлення наднизьких ставок обслуговування кредитів за продовженого терміну користування ними (до 50 років за нульової процентної ставки в Африканському фонді розвитку АфБР), а й шляхом дозволу повернення позик (отриманих у вільно конвертованій валюті) у національній валюті боржника (МаБР).

Переважає частина коштів, отримуваних країнами «третього світу» через регіональні банки розвитку, призначається або для вирішення найактуальніших соціально-економічних проблем, подолання відсталості колишніх колоній, або для розбудови на їхній

території об'єктів інфраструктури. Як свідчать результати аналізу секторного розподілу отриманих членами трьох банків кредитів, найбільші за останні десятиріччя інвестиції були здійснені у створення інфраструктури енергетичної й транспортної галузей, системи зв'язку. Це пояснюється як тривалим періодом спорудження таких капіталомістких об'єктів, так і низькою рентабельністю інвестицій у цих галузях, що не приваблює ані національний, ані іноземний приватний капітал.

Загальна характеристика основних регіональних банків розвитку наведена у табл. 7.5.

Таблиця 7.5 – Регіональні банки розвитку

Назва	Рік утворення	Країни-члени	Цілі та напрями діяльності
<i>Європейський інвестиційний банк (ЄІБ)</i>	1958 р. згідно з Римською угодою	14 країн	- надання позик і гарантій на фінансування проектів для менш розвинутих регіонів, модернізації або конверсії підприємств, розвитку підприємницької діяльності в нових галузях, реалізації проектів, що мають спільний інтерес для декількох країн-членів; - надання кредитів державним і приватним позичальникам у промисловості, с/г, екологічній та енергетичній інфраструктурі, сфері послуг, комунікацій
<i>Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)</i>	1990 р., діяльність почалась у 1991 р.	60 країн, а також ЄС та ЄІБ	- сприяння економічному розвитку і реконструкції країн ЦСЄ з метою переходу їх до відкритої ринкової економіки і приватного підприємництва; - сприяння інвестиціям у виробництво, сферу послуг і фінансовий сектор та пов'язану з ними інфраструктуру; - надання технічної допомоги для підготовки, фінансування і реалізації проектів тощо
<i>Чорноморський банк торгівлі і розвитку (ЧБТР)</i>	1999 р.	країни-члени ЧЕС, інші банки та фінансові інститути	- сприяння економічній співпраці та регіональній інтеграції через підтримку інвестиційної діяльності; фінансування та просування регіональних проектів; - кредитування зовнішньоторговельної діяльності країн-учасниць ЧЕС; - надання банківських послуг підприємствам як громадського, так і приватного секторів
<i>Ісламський банк розвитку (ІБР)</i>	1975 р., за рішенням Організації Ісламська конференція	51 держава	- фінансова підтримка економічного й соціального розвитку країн-членів, надання технічної допомоги його акціонерам, участь у фінансуванні різноманітних проектів і сприяння торгівлі між країнами-членами; - сприяння економічному розвитку ісламських держав і мусульманських громад в інших державах; - фінансування зовнішньоторговельних операцій і проектів в інших сферах економіки без відсотків
<i>Міжамериканський банк розвитку (МабР)</i>	1959 р.	47 країн-членів: 20 країн-донорів; 26 латиноамериканських	- боротьба зі злиднями та сприяння економічному зростанню країн Латинської Америки та Карибів; - фінансування проектів технічного й економічного характеру в країнах, що розвиваються, регіону; - модернізація державних інституцій;

		країн і деякі азійські	- позики для фінансування будівництва народногосподарських об'єктів на строк 10-15 років
--	--	------------------------	--

Продовження табл. 7.5

Назва	Рік утворення	Країни-члени	Цілі та напрями діяльності
<i>Азійський банк розвитку (АзБР)</i>	1965 р.	64 держави, в т.ч. 18 неазійських	- сприяння соціально-економічному розвитку країн регіону шляхом фінансової підтримки регіональних, субрегіональних та національних проєктів і програм країн, розвиваються, надання їм технічної допомоги; - залучення зовнішнього приватного капіталу для прискорення розвитку країн Тихоокеанського регіону шляхом створення у країнах-одержувачах кредитів середовища, сприятливого для закордонних інвестицій та надання під них гарантій; - стимулювання регіональної співпраці та координації економічної політики країн Азії та Далекого Сходу
<i>Африканський банк розвитку (АфБР)</i>	1964 р.	53 африканські та 24 європейські, азійські та американські країни	- сприяння економічному й соціальному прогресу африканських країн; - фінансування інвестиційних програм і проєктів; - організація спільного фінансування з іншими міжнародними організаціями розвитку; - надання технічної допомоги країнам регіону і підготовці проєктів розвитку

У сфері банківського регулювання і міжбанківських розрахунків незаперечно першість у системі МЄВ належить **Банку міжнародних розрахунків (БМР)**, одній з найстарших міжнародних організацій, створений у 1930 р. на основі міжурядової угоди шести країн – Бельгії, Великобританії, Італії, Німеччини, Франції та Японії – і конвенції цих держав зі Швейцарією. Первинною метою створення Банку було врегулювання проблеми германських репарацій за результатами Першої світової війни.

Зараз членами Банку є 41 держава Європи, Азії та Америки, які представлені їхніми центральними банками. Проте традиційно провідну роль у ньому відіграють країни Західної Європи.

Відповідно до статуту Банк виконує такі *основні функції*:

- здійснює широке коло банківських операцій з метою сприяння центральним банкам у керуванні їх валютними резервами;
- служить форумом для міжнародного валютного співробітництва, у рамках якого періодично зустрічаються керівники центральних банків ведучих країн;
- виконує функції агента і довіреної особи з виконання міжнародних фінансових угод;
- здійснює дослідження в області валютної і грошової політики, що є предметом інтересу для центральних банків.

Організаційна структура БМР включає:

Генеральні збори (General Meeting) – вищий орган, що визначає політику організації та засідає щорічно в другий понеділок червня в складі голів ЦБ країн-членів БМР.

Раду директорів (Board of Directors) – орган, що керує поточною політикою і складається з керуючих центральних банків Бельгії, Франції, Німеччини, Італії, Великобританії і США, кожний з яких призначає ще одного члена ради зі своєї країни. Керуючі центральними банками Канади, Японії, Нідерландів, Швеції і Швейцарії є кооптованими членами.

Керівництво (Management) – обраний Радою директорів Голова ради з числа його членів і призначений президент БМР. З кінця другої світової війни обидві посади об'єднує одна особа – Голова центрального банку однієї з країн-членів.

Як розрахункову одиницю, у якій ведеться баланс БМР, дотепер застосовується золотий швейцарський франк. Відповідно до статуту капітал банку складає 1,5 млрд. золотих швейцарських франків і розділений на 600 тис. акцій. Один золотий франк містить 0,29 г чистого золота, що відповідає золотому паритету, який існував між швейцарським франком і золотом у 1930-1936 рр. Американські долари конвертуються у франки за фіксованим курсом 1 золотий франк = 1,94 дол. США, – це означає ціну золота, до якого дотепер прив'язаний цей франк – 208 дол. США за одну тройську унцію золота (31,1 г), що істотно нижче, ніж ціна золота на світовому ринку.

Банк виконує депозитні операції, операції на ринку євровалют, операції з цінними паперами (крім акцій), продає та обліковує першокласні короткострокові зобов'язання, зберігає, купує та продає золото за свій рахунок або за рахунок центральних банків країн-членів.

БМР виконує найважливішу функцію регулювання міжнародних розрахунків і розробки нормативних документів щодо банківського нагляду, яка здійснюється через три комітети, що діють під егідою БМР і за підтримкою його секретаріату:

1. Базельський комітет з банківського нагляду (Basle Committee on Banking Supervision) – створений у 1974р. на основі угоди між центральними банками Групи десяти, в задачу якого входить розробка мінімальних принципів ефективного банківського нагляду, що рекомендуються для застосування всіма центральними банками з метою запобігання банківських криз. Найбільш вагомими документами, прийнятими комітетом, що визнаються переважною більшістю країн світу, є:

1) Базельський конкордат: принципи нагляду за підрозділами

іноземних банків (1983 р.) (Basle Concordat: Principles for the supervision of banks foreign establishments) з наступними доповненнями визначили погоджені принципи взаємовідносин міжнародних банків з центральними банками приймаючих країн;

2) Базельська угода про капітал: міжнародне зближення вимірів капіталу і стандартів капіталу (1986 р.) (Basle Capital Accord: International convergence of capital measurement and capital standards), яка рекомендувала, що власний капітал банків повинен складати не менш 8% їх активів;

3) Ключові принципи ефективного банківського нагляду (1997р.) (Core principles for effective banking supervision), що стали відповіддю міжнародного співтовариства на потенційну погрозу банківських криз наприкінці ХХ ст.

2. *Базельський комітет із систем платежів і розрахунків* (Basle Committee on Payment and Settlement Systems) – періодично збирається з 1989р. під егідою БМР та здійснює спостереження за міжнародними розрахунками, узагальнює статистику і розробляє нові механізми міжнародних розрахунків. У числі більш ніж 20 документів, прийнятих комітетом, найбільш значимими є рекомендації про те, як здійснювати розрахунки по фінансових деривативах, як враховувати системні ризики в угодах з іноземною валютою, по міжнародних розрахунках, по угодах з цінними паперами, по механізмах перекладу великих платежів між центральними банками й ін.

3. *Постійний комітет з євровалют* (Euro-currency Standing Committee) – постійно діючий з 1971 р. комітет Групи десяти, який вивчає і виносить рекомендації з удосконалення банківського регулювання ринку євровалют (зокрема, поліпшення статистики фінансових деривативів, ризики фінансових посередників, нововведення на міжнародному фінансовому ринку).

Діяльність БМР конфіденційна. Банк підтримує зв'язки з МВФ і групою Всесвітнього банку, має адміністративний пост у Тимчасовому комітеті МВФ.

Паризький клуб (Paris Club) – створена в 1956 р. неформальна організація урядів країн-кредиторів, що займається спостереженням за державною заборгованістю і проведенням із країнами-боржниками багатобічних переговорів із проблем реструктуризації державних боргів. Основними членами Паризького клубу є країни-члени ОЕСР.

Паризький клуб не має твердої організаційної структури і членства і формально відкритий для всіх країн, що є кредиторами і приймають його практику роботи. Головою Паризького клубу традиційно є високопоставлений чиновник міністерства фінансів

Франції, невеликий секретаріат також розміщується у французькому казначействі. *Головною функцією клубу* є проведення багатобічних переговорів з найбільшими боржниками і врегулювання їх зовнішньої заборгованості. За результатами переговорів з боржниками на багатобічній основі члени Паризького клубу підписують Погоджені протоколи (Agreed Minutes) реструктуризації боргу, що містить умови про консолідацію платежів по обслуговуванню боргу і прострочених платежів, дату, за станом на яку підписані угоди про кредити попадають під реструктуризацію, консолідований період, протягом якого повинна відбутися реструктуризація боргу, частка боргу, що підлягає реструктуризації, умови першого внеску по реструктурованій заборгованості і графік платежів. Умови погодженого протоколу набирають сили тільки після того, як країна-кредитор і країна-боржник домовляться на двосторонній основі за списком кредитів, що підлягають реструктуризації. Час від часу Паризький клуб погоджує умови, на яких реструктуруються борги країн, що розвиваються.

Лондонський клуб (London Club) – консультативний комітет найбільших приватних банків-кредиторів, що засідає в зв'язку з їхніми переговорами з урядами країн-боржників з питань реструктуризації їхньої приватної заборгованості, що звичайно ведуться одним з банків від імені і з доручення інших банків, що беруть участь у консультативній раді. Лондонський клуб не має будь-якої організаційної структури і збирається в складі тих банків, що мають найбільш великі вимоги до країни-боржника, справа який вони розглядають. Членами клубу є майже 600 найбільших приватних банків-кредиторів.

У рамках Лондонського клубу банки укладають з урядом країни-боржника угоду або про щорічну реструктуризацію боргу, або про багаторічну реструктуризацію. Умовою підписання угоди про реструктуризацію звичайно є прийняття країною програми МВФ по структурному коректуванню економіки і здійсненню економічних реформ. Реструктуризації підлягають тільки виплати основного боргу, тоді як усі прострочені суми повинні бути виплачені в момент підписання угоди про реструктуризацію.

Набір заходів для реструктуризації в рамках Лондонського клубу звичайно обмежується угодами про викуп (buy-back agreements), по яких уряд країни-боржника купує приватний борг своїх компаній зі знижкою в іноземних банків; про обмін зі знижкою (discount exchange) боргів на інші активи, такі як акції національних компаній; скороченні платежів по обслуговуванню боргу і наданні нових позик для виплати старих боргів. У 90-і рр. через механізм Лондонського клубу пройшли

такі країни, як Аргентина, Болівія, Бразилія, Болгарія, Мексика, Філіппіни, Польща й ін.

Питання для обговорення

1. Як реалізується функція нагляду за макроекономічною політикою країн з боку МВФ? Наскільки вона ефективна?
2. Чим відрізняються Міжнародний валютний фонд і Світовий банк, і що між ними спільного?
3. Чи можуть колишні соціалістичні країни Європи, об'єднавшись, впливати на рішення МБРР та заблокувати прийняття небажаних для них політичних чи економічних рішень?
4. Що спільного і яка різниця в стратегіях співробітництва Міжнародного валютного фонду, групи Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку з Україною?
5. Як ви оцінюєте ефективність і перспективи співробітництва України з міжнародними валютно-кредитними організаціями?

Контрольні питання

1. Під якими назвами об'єднані ключові міжнародні валютно-фінансові інститути?
2. Визначте місце і роль міждержавних валютно-кредитних організацій в системі інституціональних структур регулювання світової економіки.
3. Які зобов'язання бере на себе країна, вступаючи до Міжнародного валютного фонду (МВФ)?
4. Як визначається розмір квоти країни і яким чином він впливає надалі на співробітництво країни з МВФ?
5. З чим пов'язано виникнення такої форми діяльності МВФ, як інспектування?
6. З чого складається дохід МВФ та яка існує структура зборів в Фонді?
7. За допомогою яких механізмів здійснюється безпосереднє фінансування?
8. Які організації входять до складу групи Світового банку?
9. Надайте характеристику видів кредитів, що надає Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР).
10. Визначте основні вимоги до країн, що вступають до МБРР.

11. Які країни можуть отримувати кредити у Міжнародної асоціації розвитку (МАР)? На яких умовах МАР здійснює кредитування?

12. Чи має право МФК надавати технічну допомогу країнам-членам крім заохочення приватних капіталовкладень у виробничу сферу?

13. Визначте функції, що виконує Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ). Яка є основною?

14. З якими ризиками пов'язані гарантії від втрат, що пропонує БАГІ?

15. Охарактеризуйте основні напрями діяльності Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів.

16. Визначте спільні цілі фінансування регіональних банків розвитку та Світового банку. Що є джерелом формування ресурсів для діяльності регіональних банків розвитку?

17. Які банки у Європейському регіоні посідають основне місце? В чому полягає суттєва відмінність ЄБРР від інших регіональних банків розвитку?

18. Охарактеризуйте діяльність Європейського інвестиційного банку в Європейському регіоні.

19. Визначте мету створення Чорноморського банку торгівлі і розвитку. Які напрями передбачає стратегія ЧБТР щодо країн-членів?

20. Яким країнам належить провідна роль у Міжнародному банку розрахунків (МБР)? В якій валюті ведеться баланс МБР?

21. Назвіть комітети, за допомогою яких БМР здійснює регулювання міжнародних розрахунків.

22. Визначте умови, на яких реструктуруються Паризьким клубом борги країн, що розвиваються.

23. Які заходи передбачені Лондонським клубом кредиторів щодо реструктуризації боргів?

Рекомендована література для вивчення теми: [1, с. 110-141], [2, с. 142-273], [3], [4], [5], [8], [11, 194-241], [12], [14], [15], [17], [19], [21, с. 138-202], [22, с. 38-53].

Тема 8

Участь України в міжнародних організаціях

Методичні рекомендації до вивчення теми

План заняття:

1. Співпраця України з міжнародними організаціями глобального типу: України та ООН
2. Україна і міжнародні організації з регулювання світової торгівлі.
3. Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями.
4. Пріоритетні напрями взаємодії України з міжнародними регіональними організаціями.

Навчальні завдання:

- вивчити особливості співробітництва України та Організації Об'єднаних Націй в історичному і сучасному аспектах;
- ознайомитись зі співробітництвом України з міжнародними організаціями з регулювання міжнародної торгівлі;
- дослідити основні напрями співробітництва України з міжнародними валютно-фінансовими і кредитними організаціями.
- визначити головні напрями співробітництва України з основними регіональними міждержавними організаціями.

Форми контролю:

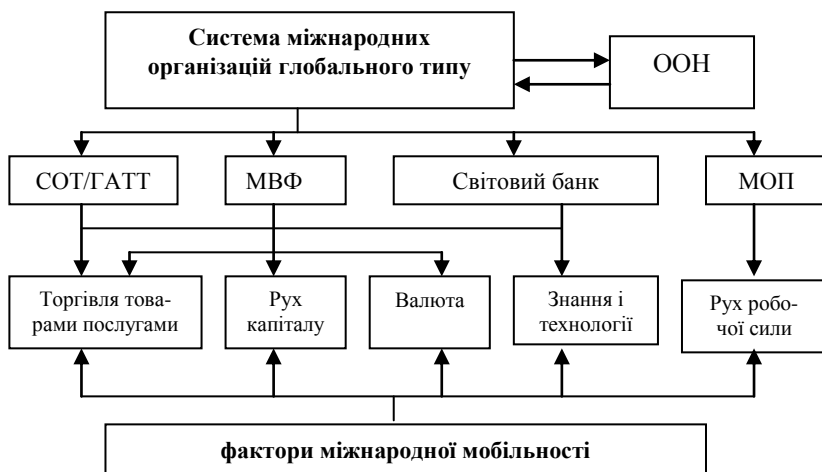
- 1) тестування;
- 2) усне чи письмове опитування;
- 3) розбір проблемних питань та ситуаційних завдань;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

Стислий зміст теми

Головною метою участі України в діяльності міжнародних організацій глобального типу є створення сприятливих умов для розвитку національної економіки, набуття досвіду міжнародного співробітництва та прискорення процесу інтеграції України у світогосподарський комплекс.

Місце міжнародних організацій глобального типу у світовій регулятивній структурі зображено на рис. 8.1.

Рисунок 8.1 – Міжнародні організації глобального типу у світовій регулятивній структурі

При вивченні питання щодо співробітництва України та ООН необхідно акцентувати увагу на двох аспектах (табл. 8.1):

- 1) участь України в роботі головних, допоміжних органів ООН, спеціалізованих установ;
- 2) робота органів і установ ООН в Україні.

Слід зазначити, що Україна була однією з держав-засновниць організації і стала повноправним членом ООН з дня її заснування.

Таблиця 8.1 – Участь України в роботі головних, допоміжних органів та спеціалізованих установ ООН

Орган / установа ООН	Участь України
ООН	Член ООН з моменту заснування (1945 р.)
Генеральна Асамблея	Представники України обиралися заступниками голови в 1970, 1981 та 1991 рр., головою – в 1997 р.
Рада Безпеки	Обрана на період 2000-2001 рр.
Комітет з питань внесків	Український експерт працював у 1995-1997 рр.
Комісія ООН з питань роззброєння	Складається з усіх членів ООН
Комітет з питань використання космічного простору в мирних цілях	Обрана членом у 1990 р.
Комітет з питань здійснення невід'ємних прав палестинського народу	Член з моменту заснування (1975 р.)
Комітет з питань інформації	Член з моменту заснування (1978 р.)
Спеціальний комітет з питань міжнародного тероризму	Член з моменту заснування (1972 р.)

Продовження табл. 8.1

Орган / установа ООН	Участь України
Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД)	Член Ради з питань торгівлі й розвитку з 1972 р.
Програма розвитку ООН (ПРООН)	Обрана до Ради керуючих у 1995 р.
Фонд ООН допомоги дітям (ЮНІСЕФ)	Обрана до Ради керуючих у 1995 р.
Програма ООН з охорони довкілля (ЮНЕП)	Член Ради в 1981-1988, 1990-1993 рр.
Консультативний комітет Програми допомоги ООН у галузі викладання, вивчення, поширення та більш широкого визнання міжнародного права	Була членом до 1995 р.
Конгрес ООН з питань запобігання злочинності та поведження з право порушниками	Бере участь з 1960 р.
Економічна і Соціальна Рада ООН (ЕКОСОП)	Була членом у 1977-1979, 1989-1991, 1993-1995 рр.
Комітет з питань програм і координації ЕКОСОП	Обиралася на трирічний термін до 31 грудня 1996 р.
Комітет з питань науки і техніки в цілях розвитку ЕКОСОП	Була членом у 1972-1975, 1980-1983, 1991-1994, 1995-1998 рр.
Статистична комісія ЕКОСОП	Обиралася на чотирирічний термін до 31 грудня 1996р.
Комісія з наркотичних засобів ЕКОСОП	Обиралася на чотирирічний термін до 31 грудня 1997р.
Комісія з питань сталого розвитку ЕКОСОП	Обиралася на трирічний термін до 31 грудня 1997 р.
Європейська економічна комісія (СЕК)	Член з 1947 р., працює в 15 спеціалізованих органах, експертних групах тощо
Підкомісія з питань попередження дискримінації і захисту меншин ЕКОСОП	Український експерт був обраний у 1995 р.
Міжнародний Суд ООН	Член з 1945 р.
Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ)	Член з 1957 р., обиралася до Ради керуючих у 1990-1992, 1993-1995, 2000-2002 рр.
Організація ООН з промислового розвитку (ЮНІДО)	Член з 1985 р., обиралася до Ради промислового розвитку в 1987-1991 рр.
Організація ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО)	Член з 1954 р.
Міжнародна організація праці (МОП)	Член з 1954 р., з 1990 р. обиралася членом шести промислових комітетів
Всесвітній поштовий союз (ВПС)	Член з 1947 р., обиралася членом Виконавчої ради на період 1974-1979, 1995-1999 рр.
Міжнародний союз електров'язку (МСЕ)	Член з 1947 р., обрана членом Ради на період 1995-1999 рр.
Всесвітня метеорологічна організація (ВМО)	Член з 1951 р., включаючи членство в Європейській метеорологічній організації та двох технічних комісіях
Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ)	Член з 1970 р.
Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)	Член у 1948-1949 рр., членство поновлено з 1992 р.
Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО)	Приєдналася до Чиказької конвенції і стала членом організації в 1992 р.
Міжнародна морська організація (ММО)	Член з 1994 р.

Сучасними пріоритетними сферами діяльності ООН для України є:

- розробка ефективних підходів до зміцнення міжнародної та регіональної безпеки; залучення ООН до процесу роззброєння, зокрема ядерного, зниження військового протистояння у різних регіонах світу,

проведення конструктивного діалогу з проблем конверсії, участь у формуванні нових і зміцненні існуючих регіональних структур безпеки, налагодження співробітництва з ними;

- залучення досвіду ООН для розв'язання соціально-економічних проблем, експертної допомоги в інтересах державного будівництва України, сприяння переходу до ринкової економіки;

- використання унікальних можливостей ООН для ведення діалогу з представниками інших держав.

Членство України в СОТ є передумовою лібералізації режиму торгівлі між Україною та ЄС, створення зони вільної торгівлі та забезпечення поступової інтеграції України до Європейського Союзу шляхом підготовки та укладання Угоди про асоційоване членство України в ЄС. Від членства у СОТ також повністю залежить можливість приєднання України до Центральноєвропейської зони вільної торгівлі.

Процес приєднання України до СОТ тривав з 1993 р. та визначався такими основними етапами (табл. 8.2):

Таблиця 8.2 – Основні етапи процесу приєднання України до СОТ

Термін	Подія
Червень 1992 р.	Україна отримала статус спостерігача при ГАТТ
30 листопада 1993 р.	Україна направила до Секретаріату ГАТТ офіційну заявку з проханням про приєднання до цієї організації
17 грудня 1993 р.	ГАТТ створила офіційну Робочу групу по приєднанню України до ГАТТ з представників 47 зацікавлених держав
28 червня 1994 р.	Робочій групі з розгляду заявки України щодо приєднання до ГАТТ подано Меморандум про торговельний режим країни
1 січня 1995 р.	Початок дії пакету угод Уругвайського раунду і створення СОТ, які висували значно більше вимог до законодавства країн, що бажають вступити до СОТ
27-28 лютого 1995 р.	Перше засідання Робочої групи: моніторинг стану економічних реформ і процесу реформування зовнішньоторговельного режиму України відповідно до норм та принципів ГАТТ/СОТ по таких напрямках: приватизація в промисловості; субсидування промисловості; тарифне та нетарифне регулювання; бюджетна, цінова та валютно-фінансова політика; стандарти та сертифікація; захист прав інтелектуальної власності та авторського права
11-12 грудня 1995 р.	Друге засідання Робочої групи: результати двосторонніх консультацій та переговорів про доступ до ринків товарів; стан та перспективи реформування аграрно-промислового комплексу України
24-25 червня 1996 р.	Третє засідання Робочої групи: аналіз процесу гармонізації зовнішньоторговельного законодавства України відповідно до вимог СОТ на підставі інформаційних матеріалів
6-7 травня 1997 р.	Четверте засідання Робочої групи: розгляд звіту про підсумки першого раунду переговорів про доступ до ринку товарів та про зобов'язання щодо доступу до ринку послуг в рамках вступу України до СОТ
24-25 листопада 1997 р.	П'яте засідання Робочої групи: огляд ходу та результатів двосторонніх переговорів України з країнами-членами СОТ про доступ до ринків товарів та послуг; перегляд інформації про підтримку сільського господарства і субсидій

Продовження табл. 8.2

Термін	Подія
10 червня 1998 р.	Шосте засідання Робочої групи: огляд напрямів та останніх змін у торговельній політиці України; хід та результати двосторонніх переговорів щодо доступу до ринку товарів та послуг
12 липня 2000 р.	Сьоме засідання Робочої групи: огляд законів та законо-проектів (митний кодекс; закон про митну оцінку; закони в сфері державних закупівель); хід приватизації в країні
13-14 червня 2001 р.	Восьме засідання Робочої групи: стан та перспективи двосторонніх переговорів по доступу до ринків товарів та послуг з країнами-членами Робочої групи з питань вступу до СОТ
25-26 червня 2002 р.	Дев'яте засідання Робочої групи: огляд прогресу двосторонніх переговорів з доступу до ринків товарів та послуг з країнами-членами Робочої групи; огляд стану гармонізації українського законодавства до норм та вимог СОТ
25-26 лютого 2003 р.	Прогрес України у двосторонніх переговорах з доступу до ринку товарів та послуг з країнами-членами Робочої групи з розгляду заявки України про вступ до СОТ
25-26 липня 2003 р.	Десяте засідання Робочої групи: режим запровадження санітарних, ветеринарних та технічних заходів до імпорту як один з найбільш проблемних секторів національного торговельного законодавства
2003-2006 рр.	Закінчення двосторонніх переговорів щодо доступу до ринку товарів з країнами-членами СОТ та укладення протоколів з доступу до ринку товарів і послуг з державами-членами Робочої групи; гармонізація національного законодавства з нормами та вимогами СОТ
Січень-грудень 2007 р.	Розробка та підписання протоколу про приєднання
Січень-травень 2008 р.	Ратифікація в Парламенті України
Травень 2008 р.	Набуття Україною статусу офіційного члена СОТ

Членство України в СОТ забезпечує:

- зменшення тарифних і нетарифних обмежень доступу українських товарів (металургійної, текстильної та швейної продукції) практично на всі світові ринки і відповідно збільшення валютних надходжень від експорту вітчизняної продукції;
- отримання режиму найбільшого сприяння у торговельному просторі всіх країн-членів СОТ;
- створення ефективної системи захисту національного товаровиробника в антидемпінгових, спеціальних розслідуваннях в рамках розгляду торговельних спорів СОТ;
- можливість змінити структуру експорту в бік підвищення частки високотехнологічної продукції;
- введення тимчасових обмежень імпорту у випадках проблем з платіжним балансом;
- збільшення іноземних інвестицій в економіку держави;
- створення ефективної системи захисту національного товаровиробника від недобросовісного імпорту.

Україна також бере участь в інших організаціях, пов'язаних з регулюванням міжнародної торгівлі, зокрема:

1) у сфері стандартизації та сертифікації – глобальних (ІСО, МЕК) та європейських організаціях (СЕН, СЕНЕЛЕК); Міждержавній раді зі стандартизації та сертифікації країн СНД;

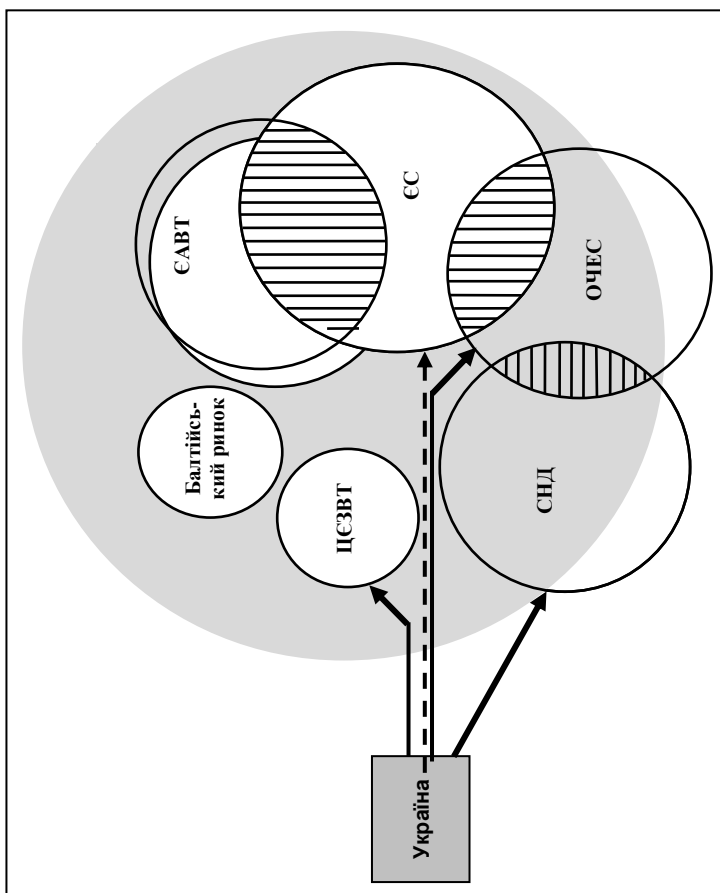
2) у правовій сфері – Комісії ООН з права міжнародної торгівлі;

3) у митній сфері – Всесвітній митній організації (ВМО) та ін. при вивченні питання **участі України в міжнародних валютно-кредитних організаціях** доцільно розглянути відносини України з глобальними (МВФ, Група Світового банку) та регіональними (ЄБРР, ЧБТР) валютно-кредитними організаціями (табл. 8.3).

Таблиця 8.3 – Участь України в міжнародних валютно-кредитних організаціях

Організація	Участь України	Напрями взаємодії
Міжнародний валютний фонд (МВФ)	Член з 3 вересня 1992 р.	- Отримання кредитів, розмір яких залежить від величини квоти (квота України становить 1921,0 млн. СДР, або 0,647%). - Фінансова допомога у вигляді системної трансформаційної позики, кредитів «стенд-бай» та розширеного фінансування. - Консультативна і технічна допомога
Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР)	Член з 3 вересня 1992 р.	Фінансова та економічна допомога на сприяння Україні у стабілізації її економіки, проведення структурних економічних реформ (сприяння діяльності приватного сектора; структурна перебудова державного сектора; забезпечення соціальної стабільності в перехідний період; забезпечення охорони навколишнього середовища), поліпшення стану платіжного балансу, збереження та розвиток систем соціального захисту, підвищення їхньої адресності
Міжнародна фінансова корпорація (МФК)	Член з 1993 р.	Консультаційні послуги (пілотні проекти великої приватизації), технічна допомога (проекти підтримки приватного підприємництва, малої приватизації, підготовки великих підприємств до приватизації та проект приватизації землі і реструктуризації с/г)
Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ)	Член з 19 липня 1994 р.	Співпрацює з Державною кредитно-інвестиційною компанією, опікуючись над фондом перед експортних гарантій для заохочення інвестицій в АПК
Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)	Член з середини 1993 р.	Фінансування проектів, пов'язаних з економічним розвитком: сприяння розвитку приватного сектора в різних галузях економіки (хімічній, металургійній, машинобудівній, переробній, в енергетиці, на транспорті тощо) та банківського сектора; проекти в АПК; сприяння уряду в приватизації інфраструктурної сфери; фінансування проектів у державному секторі
Чорноморський банк торгівлі і розвитку (ЧБТР)	Член з 1 червня 1999 року	Проект збільшення пропускної спроможності газопроводу з Росії через Україну, Болгарію, Румунію та Туреччину (газопровід Тальне – Ізмаїл (спільно з ЄБРР); реконструкція газокompресорної станції в Тарутіно (Україна)

Україна є членом багатьох **регіональних міждержавних організацій** (рис. 8.2).

Рисуюнок 8.2 – Поле регіональних інтересів України

*Пріоритетним напрямом української зовнішньоекономічної політики є **Європейський Союз**. Співробітництво з цією міжнародною організацією, започатковане в 1991 р., триває і розвивається (табл. 8.4). Правовою основою цього співробітництва є Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (УПС), укладена ще в грудні 1989 р.*

Таблиця 8.4 – Етапи інтеграції України до ЄС

Термін	Подія
Жовтень 1993 р.	Відкриття в Києві Представництва Комісії Європейських співтовариств
Січень 1994 р., м. Москва	Укладення Угоди між США, Росією і Україною про виведення ядерної зброї з України, що відкрило шлях до розширення співробітництва між Україною та ЄС
14 червня 1994р. м. Люксембург	Підписання «Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС» (УПС)
Липень 1995 р.	Відкриття у Брюсселі Представництва України при Європейських співтовариствах
6 грудня 1996 р.	Прийняття Радою ЄС Плану дій, який визначав напрямки взаємодії ЄС із Україною і окреслив шляхи сприяння її розвитку
5 вересня 1997 р.	Відбувся перший саміт Україна — ЄС, під час якого було підтверджено значення двосторонніх стосунків, а також відбувся обмін думками щодо існуючих проблем і шляхів співробітництва у майбутньому
24 лютого 1998 р.	Створено Українську частину Ради з питань співробітництва між Україною і ЄС та передбачено формування в усіх органах державної влади підрозділів співробітництва з ЄС. Створено також Національне агентство України з питань розвитку та європейської інтеграції
11 червня 1998 р.	Указом Президента України затверджено Стратегію інтеграції України до ЄС, у якій сформульовані основні напрями співробітництва України з ЄС
16 серпня 1999 р.	Прийнято Постанову Уряду про запровадження механізму адаптації законодавства України до законодавства ЄС, затверджено Концепцію адаптації законодавства України до законодавства ЄС
10 грудня 1999 р.	Прийнято на Європейській раді в Гельсінкі Спільної стратегії ЄС щодо України
Друга половина 90-х рр. XX ст.	Набуття Україною членства у Раді Європи й ОБСЄ; членство в програмі «Партнерство заради миру»; підписання в Мадриді в липні 1997 р. Хартії про особливе партнерство України з НАТО; ратифікація Україною Європейської конвенції з прав людини; початок переговорів щодо вступу України у СОТ
Початок 2000 р.	Інтеграція України в ЄС була проголошена ключовим зовнішньополітичним пріоритетом і визначена в урядовій програмі стратегічного метою держави
Травень 2008 р.	Набуття членства в СОТ, що передбачає приведення українського законодавства у відповідність до стандартів країни з ринковою економікою

Угода визначала 28 сфер, в яких ЄС і Україна розвивали співробітництво. Серед них: промислове співробітництво; сприяння інвестиціям та їх захист; державні закупівлі; стандартизація і сертифікація; видобувна промисловість і виробництво сировини; наука і технології; освіта і професійна підготовка; сільське господарство та енергетика; використання атомної енергії в цивільних цілях; довкілля; транспорт; космічна промисловість; поштовий зв'язок і телекомунікації; фінансові послуги; грошово-кредитна політика тощо.

В Угоді сформульовані положення щодо доступу на товарний ринок, правил конкуренції та розв'язання спорів. Сторони погодились надати одна одній режим найбільшого сприяння у торгівлі товарами. УПС доповнюється *галузевими угодами*, укладеними між Україною та ЄС:

- Угода між Європейськими співтовариствами та Україною про торгівлю текстильними виробами (травень 1993 р.);

- Угода між урядом України й Комісією Європейських співтовариств про створення Контактної групи з вугілля і сталі (червень 1994 р.);
- Угода між ЄСВС та урядом України про торгівлю сталеливарними виробами (липень 1997 р.);
- Багатостороння рамкова Угода INOGATE між Україною та ЄС щодо створення правових засад міжнародного співробітництва по забезпеченню енергоносіями країн Західної Європи (липень 1999 р.);
- Угода про співробітництво між урядом України та Євратомом у галузі керованого термоядерного синтезу (липень 1999 р.);
- Угода про співробітництво між урядом України та Євратомом у галузі ядерної безпеки (липень 1999 р.);
- Угода про безквотну торгівлю текстильною продукцією на 2001-2004 рр. (грудень 2000 р.) та ін.

УПС передбачала заснування інституцій, покликаних забезпечити виконання положень Угоди (рис. 8.3).

Рисунок 8.3 – Інституціональний механізм співробітництва України з ЄС

Наступні етапи просування України до членства в ЄС:

1. Вхідження України в САВТ і ЗЕС.
2. Розробка та реалізація розширеної Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС.
3. Створення зони вільної торгівлі Україна – ЄС.
4. Набуття статусу асоційованого члена ЄС (можлива модель Європейської партнерської угоди, яка відкриває перспективу майбутнього членства в ЄС, або модель відносин асоціації, які Співтовариство у 70-х рр. XX ст. установило з Туреччиною, країнами Близького Сходу).

Україна є членом інших регіональних міждержавних організацій, зокрема ЦЕІ, ОЧЕС, СНД, ГУАМ та ін. (табл. 8.5).

Таблиця 8.5 – Участь України в міждержавних регіональних організаціях

Організація	Участь України	Напрями взаємодії
<i>Центрально-європейська ініціатива (ЦЕІ)</i>	Член з 1996 р.	Участь у робочих групах ЦЕІ з питань транспорту, енергетики, культури, інформації, охорона довкілля, зв'язку, малого і середнього підприємництва, науки і технології, культури, статистики, боротьби з організованою злочинністю і тероризмом, проблем національних меншин і міграції, молодіжного обміну, прикордонної співпраці. Підготовка до набуття у майбутньому повноправного членства в ЄС
<i>Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС)</i>	Член з 25 червня 1992 р.	Співпраця в багатьох сферах: торгівлі та економічного розвитку; банківській справі і фінансах; зв'язку; енергетиці; транспорті; с/г та аграрній промисловості; охороні здоров'я і фармацевтиці; охороні навколишнього середовища; туризмі; між митними та іншими прикордонними органами на різних рівнях – міжурядовому, міжпарламентському і підприємницькому. За Україною закріплено координуючу роль у діяльності робочих груп з питань торгівлі та економічного розвитку, захисту довкілля, банківської та фінансової діяльності
<i>Співдружність Незалежних Держав (СНД)</i>	Асоційований член з 12 грудня 1991 р. Україна не підписала Статут СНД через те, що деякі його положення суперечать українському законодавству	Україна приймає участь України в діяльності Економічного союзу (відповідно до статусу асоційованого членства) з приділенням уваги формуванню зони вільної торгівлі, розвитку взаємовигідної кооперації, співпраці щодо створення об'єктів у третіх країнах, підвищенню конкурентоспроможності продукції на ринках цих Країн, спільних підприємств, фінансово-промислових груп. Україна бере активну участь у роботі всіх вищих і робочих органів СНД

Продовження табл. 8.5

Організація	Участь України	Напрями взаємодії
ГУАМ	Член з 1997 р.	Створення транспортних коридорів і комунікаційних систем між АТР та Європою, що йдуть в обхід Росії через територію України. Напрями співробітництва: економіка, наука, технології і навколишнє середовище, інфраструктура транспорту, енергетики, телекомунікацій; спільні інвестиційні і фінансові проекти; гуманітарна сфера, культура, освіта, засоби масової інформації, туризм, обмін молоддю; інші напрями, що становлять взаємний інтерес. Україна є найактивнішим членом організації та ініціатором прийняття багатьох важливих рішень
Рада держав Балтійського моря (РДБМ)	Спостерігач з 1999 р.	Реалізація спільних проектів у галузі енергетики, транспорту, зв'язку, екології та інших сферах; співпраця в рамках трансатлантичних, загальноєвропейських і регіональних (субрегіональних) структур та ініціатив
Євразійське економічне співтовариство (ЄврАзЕС)	Спостерігач з 2000 р.	Співпраця в рамках трансатлантичних, регіональних (субрегіональних) структур та ініціатив

Питання для обговорення

1. Наскільки необхідним є сьогодні співробітництво з глобальними міжнародними фінансовими інститутами?
2. Чи вплине вступ України в СОТ на її участь у регіональних міжнародних організаціях?
3. Що дає участь у діяльності регіональних організацій Україні?

Контрольні питання

1. Визначте напрямки стратегії інтеграції України до ЄС.
2. Який документ складає правову основу співробітництва України та ЄС? У чому полягає його суть?
3. В чому полягає сутність Концепції розвитку відносин України з країнами СНД?
4. Охарактеризуйте участь України в роботі головних, допоміжних органів ООН та спеціалізованих і автономних організаціях ООН.
5. Якою діяльністю займаються органи та установи ООН в Україні?
6. Обґрунтуйте проблеми приєднання України до СОТ.
7. Яку допомогу, крім фінансової, отримує Україна від МВФ?

Рекомендована література для вивчення теми: [1, с. 142-155], [2, с. 56-59, 102-106, 182-187, 220-226, 244-262, 297-312], [3], [4], [6], [11, с. 356-386], [12], [17], [18], [19], [21, с. 203-222], [22, с. 53-57].

ЗАВДАННЯ ДЛЯ БЛОЧНО-МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

СУТНІСТЬ, ВИДИ І МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Завдання призначено для перевірки теоретичних знань студентів щодо механізму функціонування міжнародних організацій і спроможності застосувати їх на практиці.

Використовуючи ресурси Internet розробити проект створення міжнародної організації. Для виконання завдання необхідно:

- 1) повторити матеріал тем 1-4;
- 2) створити концепцію нової міжнародної організації (назва, сфера діяльності тощо);
- 3) визначити цілі і завдання організації, організаційну структуру, функції та форми діяльності, а також усі елементи внутрішнього і зовнішнього права;
- 4) оформити проект письмово відповідно до вимог написання курсових робіт і рефератів (титульний лист, зміст-план, текст проекту згідно з планом, література, нумерація сторінок тощо);
- 5) скласти перелік міжнародних міждержавних або недержавних організацій економічного спрямування (не менше 5-ти), що мають власні сайти в Internet. По кожній з них вказати: назву, склад членів, рік створення, мету, напрями діяльності, адресу в Internet тощо. Оформити письмово як додаток до проекту створення міжнародної організації.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

МІЖНАРОДНІ ТОРГОВЕЛЬНІ І ВАЛЮТНО-КРЕДИТНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

На контрольну роботу виносяться конкретні модульні завдання, що охоплюють обсяг матеріалу щодо конкретних міжнародних організацій різних класифікаційних груп (міждержавних, ООН, з регулювання світової торгівлі та валютно-кредитних) та виконуються студентами у тестовій формі.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ДИСЦИПЛІНИ

Основна література

1. Андросова Т.В., Кот О.В., Козуб В.О. Міжнародні організації: навчальний посібник у структурно-логічних схемах. – Х.: ХДУХТ, 2009. – 160 с.
2. Андросова Т.В. Міжнародні організації: Навч. посіб. – Харків: Штрих, 2003. – 348 с.
3. Міжнародні організації. Кредитно-модульний курс: Навч. посібник / За ред. Козака Ю.Г. – К.: ТОВ «Центр учбової літератури», 2011. – 344 с.

Додаткова література

4. Бородулина Л.П., Кудряшова И.А., Юрга В.А. Международные экономические организации М.: Экономистъ, 2005. – 304 с.
5. Бочан І.О., Михасюк І.Р. Глобальна економіка: Підручник. – К.: Знання, 2007. – 403 с.
6. Голуб Н.В. Україна та міжнародні організації. – К.: Издательство: ТОВ «Кондор», 2010. – 182 с.
7. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: Монографія / Кер. авт. кол. і наук. ред. Т.М. Циганкова. – К.: КНЕУ, 2006. – 660 с.
8. Доклад Стиглица. О реформе международной валютно-финансовой системы: уроки глобального кризиса. Доклад Комиссии финансовых экспертов ООН. – 2010. – 328 с.
9. Зеленов Л.А., Владимиров А.А., Степанов Е.И. Современная глобализация: Состояние и перспективы: монография. – М., 2010. – 304 с.
10. Лук'яненко Д.Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: Навч. посіб. - К.: КНЕУ, 2005. – 204 с.
11. Міжнародні організації: Навч. посібник / За ред. Козака Ю.Г., Ковалевського В.В., Кутайні З. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 440 с.
12. Мокій А.І., Яхно Т.П., Бабець І.Г. Міжнародні організації: Навч. посібник – К., 2011. – 280 с.
13. Мантусов В.Б. Международная экономическая интеграция в современных мирохозяйственных отношениях: Для студентов и

аспірантов ВУЗов. М.: Издательство: Юнити, 2011.

14. Майер Джеральд М., Олесевич Даниела. Міжнародне середовище бізнесу: конкуренція та регулювання у глобальній економіці. – К.: Либідь, 2002. – 584 с.

15. Моисеев А.А. Международные финансовые организации. Правовые аспекты деятельности. – М.: Омега-Л, 2006. – 296 с.

16. Наумов А.О. Международные неправительственные организации в современной мирополитической системе. – М., 2009. – 272 с.

17. Уланова В.Е. Международные организации. Справочное пособие. – М., 2005. – 400 с.

18. Україна в процесах міжнародної інтеграції / За ред. д-ра екон. наук В.Р. Сіденка. – Х.: Форт, 2003. – 280 с.

19. Шреплер Х. – А. Международные экономические организации: Справочник. — М.: Междунар. отношения, 2006. – 456 с.

**Методичні матеріали та вказівки до використання
в навчальному процесі**

20. Андросова Т.В., Козуб В.О. Міжнародні організації: Навч.-метод. посібник. – Харків: ХДУХТ, 2006. – 263 с.

21. Андросова Т.В., Козуб В.О. Тестовий тренінг з дисципліни «Міжнародні організації». – Харків: ХДУХТ, 2007. – 62 с.